

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2022/2023

Bc. Barbora Švábová

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Pán a pes

Zobrazení zvířete v proměnách moderní literatury

Diplomová práce

2023

Bc. Barbora Švábová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Barbora Švábová**
Osobní číslo: **H20347**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Dějiny literární kultury**
Téma práce: **Pán a pes. Zobrazení zvířete v proměnách moderní literatury.**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Práce zmapuje proměny vyprávěcí perspektivy v české literární kultuře 19. a 20. století. Předmětem výzkumu budou emblematické literární texty (texty českých spisovatelů a překlady do češtiny) tematizující vztah člověka a psa, analýza se zaměří zejména na literární popis a vyprávěcí perspektivu v těchto textech. Cílem práce bude na literárních textech doložit proměny konceptu postavení zvířete v ve světě lidí.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

MALAMUD, Randy, ed. *A cultural history of animals in the modern age*. 1st pub. Oxford: Berg, 2007. ix, 249 s. Cultural history of animals; v. 6. ISBN 978-1-84520-496-9.

LUKAVEC, Jan. *Imaginární zoologie*. 1. vydání. Praha: Pulchra, 2019. 283 stran. ISBN 978-80-7564-043-7.

Polidštěné zoiře: kapitoly ke středoevropskému myšlení o literatuře. 1. vydání. Olomouc: Vydavatelství Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, 2017. 139 stran. ISBN 978-80-87895-94-8.

FEDROVÁ, Stanislava a JEDLIČKOVÁ, Alice. *Viditelné popisy: vizualita, sugestivita a intermedialita literární deskripce*. Vydání první. Praha: Akropolis, 2016. 387 stran, 16 nečíslovaných stran obrazových příloh. ISBN 978-80-7470-124-5.

Vedoucí diplomové práce:

doc. Mgr. Michal Téra, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2022**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2023**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

---

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2022

Prohlašuji:

Práci s názvem *Pán a pes* jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 3. srpna 2023

Bc. Barbora Švábová

Děkuji svému vedoucímu práce doc. Mgr. Michalu Térovi, Ph.D., za cenné rady, pochopení a vstřícnost, kterých se mi od něho vždy dostávalo.

Anotace:

Práce se zaměřuje na téma postavení psa ve společnosti. V první části práce jsou definovány základní poznatky, které měly vliv na postavení psa ve společnosti. Následně je reflektováno postavení psa na základě středoevropské beletristické literatury, ve které je figuruje pes a jeho pán v předních pozicích narativu. Na základě rozboru těchto knih je zkoumána proměna přístupu a postavení psa v lidské společnosti, jakou funkci pes měl, co se od něho očekávalo, za jakým účelem si lidé psa pořizovali a jak velkou péči mu byli schopni nabídnout.

Klíčová slova: pes, světová literatura, postavení zvířat, jazykový obraz světa, human-animal studies

Title: Man and dog

Annotation

The thesis focuses on the topic of the dog's position in society. In the first part of the thesis are defined basic knowledges that had an impact on the position of the dog in society. In the second part is reflected the position of the dog on the basis of Central European fiction, in which the dog and its owner figure prominently in the narrative. Based on the analysis of these books is examined the transformation of the attitude and position of the dog in human society, what function the dog had, what was expected of it, for what purpose people acquired the dog and how much care they were able to offer their dog.

Keywords: the dog, the world literature, vacuuming animals, the linguistic picture of the word, human-animal studies

Obsah

1. Úvod	7
2. Pes jako kulturologické téma – výběr použité bibliografie	9
2.1. Ochlupení bližní: zvířata v kulturních kontextech	9
2.2. Pes a lidská duše.....	10
2.3. Člověk a zvíře – stvoření Boží: Starý zákon o zvířatech	11
2.4. Pes v mytologii, náboženství a folklóru starověku a středověku	11
2.5. Archivum Trebonense 15/2020.....	11
2.6. <i>Dostojevského buldok</i> : o zvířatech a/v literatuře.....	14
2.7. Human-Animal Studies	16
3. Pes v kultuře a společnosti	18
3.1. Špinavé zvíře nebo miláček	18
4. Domestikace psa.....	20
4.1. Vznik psích plemen	20
6. Využití psa.....	25
6.1. Domácí mazlíček, jateční zvíře, zdroj obživy	26
6.2. Pracovní psi	26
7. Pes v literatuře	28
7.1. Pes v jazyce.....	28
7.1.1. Přísloví se psem	28
7.2. Vstup psa do novodobé světové literatury	31
7.3. Pes v novodobé české literatuře	36
8. Pes jako literární postava – analýza textů	42
8.1. Marie Ebnerová z Eschenbachu –Krambambuli	42
8.1.1. Krambambuli kniha	42
8.1.2. Děj povídky	43
8.1.3. Postavení psa ve společnosti, chování společnosti ke psovi	43
8.1.4. Věrnost a komunikace	45
8.1.5. Vztah myslivce ke Krambambulimu	48
8.1.6. Shrnutí	49
8.2. Anima.....	50
8.2.1. Děj povídky	50
8.2.2. Popis Aminy a chování k Amině.....	51

8.2.3.	Usmrcení mláďat	52
8.2.4.	Alegorie Amíny a matky.....	53
8.2.5.	Psí oddanost člověku	54
8.2.6.	Shrnutí	54
8.3.	Thomas Mann – Pán a pes.....	56
8.3.1.	Pán a pes kniha.....	56
8.3.2.	Děj povídky	57
8.3.3.	Baušanův charakter	57
8.3.4.	Polidštěné zvíře nebo vrah myší.....	58
8.3.5.	Popis Baušana.....	64
8.3.6.	Shrnutí	65
8.4.	Márai - Štěně	67
8.4.1.	Kniha Štěně.....	67
8.4.2.	Děj knihy.....	68
8.4.3.	Proměna psa.....	68
8.4.4.	Proměna chování společnosti vůči štěněti	69
8.4.5.	Alegorie štěně a dítěte	71
8.4.6.	Péče o psa.....	72
8.4.7.	Popis Čutory	72
8.4.8.	Chování Čutory a jeho výchova a nevhoda	73
8.4.9.	Shrnutí	75
8.5.	Karel Čapek - Dášeňka čili život štěněte	78
8.5.1.	Kniha Dášeňka čili život štěněte	78
8.5.2.	Děj knihy.....	79
8.5.3.	Postavení psa ve společnosti.....	79
8.5.4.	Dášeňka zvíře.....	80
8.5.5.	Maminka Iris a hlas přírody	81
8.5.6.	Psí pohádky.....	82
8.5.7.	Shrnutí	84
9.	Závěr	86
10.	Resume	89

1. Úvod

Psi jsou naše spojení s rájem.

Milan Kundera

Tato práce je netradičním spojením psa, jeho postavením v lidské společnosti a literatury. Zájem celkově o vztah lidí a zvířat začíná být v posledních letech stále aktuálnějším tématem. Etablují se nové obory a začínají se objevovat nové studie, které se zaměřují na problematiku soužití lidí a zvířat. Pro mne je toto téma velice osobní a zajímavé. Sama jsem majitelkou dvou psů a literatura je mým velkým zájmem, proto jsem toto spojení shledala jako ideální.

Pes je nedílnou součástí lidského života a jeho povaha je lidmi obdivována od nepaměti. Pes si vysloužil vedle člověka oproti ostatním zvířatům naprosto nevšední pozici. Člověka okouzli svou oddanou, věrnou povahou, láskou, kterou je schopen lidem dávat, a loajálností. Není divu, že se tento vztah ke psům projevil i v literatuře. Mnozí autoři napříč kontinenty zahrnovali do svých děl psí hrdiny a vyznávali jim obdiv a úctu. Pes je jediné zvíře, které v kultuře zastávalo takovou pozici. Nebylo nic výjimečného, že psi neměli svého majitele a živořili spolu s nejhudší vrstvou obyvatel, také se ale setkáváme se psi u nejvyššího dvora, kde měli naopak lepší postavení než ostatní lidé. Literatura nám nabízí jedinečný náhled do všech těchto vrstev a jevů. Díky těmto příběhům můžeme reflektovat psí postavení a rozdílné přístupy k tomuto zvířeti napříč časem, prostorem i společenskými vrstvami.

První část práce se zaměřuje na prvotní sblížení člověka a psa, na domestikaci, na vzájemně rozvíjející se vztah lidí a psů. Je zde ukázáno, z jakých důvodů byl pes na jedné straně milovaným a na druhé straně nenáviděným a obávaným zvířetem. Jak se tento ambivalentní přístup projevil do jazyka a jaké pohledy na psa vytvářela pro své věřící velká náboženství. Všechny tyto kapitoly tvoří ucelený přehled a snaží se osvětlit důvody, proč byl v historii tak rozdílný přístup k těmto zvířatům. V této části je využita literatura, která je představena v první kapitole.

Práce se nesoustředí pouze na středoevropskou literaturu, ale nabízí pohled na psa v rámci světové literatury a literárních děl, které byly tvořeny v českém prostoru. Jednotlivé

kapitoly zaměřující se na postavení psa v literatuře budou samostatně shrnuty, aby tvořily organický celek.

Je zajímavé být svědkem cesty psa a člověka. Pozorovat a reflektovat, jak se tento vztah proměňoval a měnil. Co od sebe oba aktéři očekávali, jak se jejich vzájemné chování měnilo na základě procesů, které probíhaly v lidské společnosti. Jako zdroje těchto změn bude použita beletristická literatura. Knihy použité pro výzkumný rozbor jsou od středoevropských autorů od 19. století po meziválečné období. První rozebíranou knihou budou povídky od Marie von Ebner-Eschenbachové, jedná se o její dílo *Krambambuli*, z něhož budou reflektovány dvě její povídky. Následuje kniha od Thomase Manna s názvem *Pán a pes*. Třetí knihou bude novela od maďarského autora Sándora Máraiho *Štěně*. A poslední knihou bude česká klasika od Karla Čapka *Dášeňka, čili život štěněte*.

V rozbořech bude kladen důraz na sociální postavení psa, na jeho popis, na přístup ke zvířeti ze strany majitele psa i široké společnosti. Též se bude rozbor zaměřovat na to, jaký prostor je psovi věnován přímo v textu a jakou pozici pes v narativu získal. Jakých atributů si na psech lidé vážili a za jakým účelem si je lidé pořizovali a chovali je. Na základě informací, získaných z těchto rozborů knih, proběhne pokus o nástin změny postavení psa v lidské společnosti a přístupu k psovi potažmo celkově zvířatům. Právě v tom spočívá cíl této práce: reflektovat posun ve společnosti v přístupu ke psům, naznačit jaké sociální a ekonomické změny zapříčinily největší obraty v chování ke psům, potažmo celkově ke zvířatům. Jak tyto změny ovlivnily život psů, jak se projevíly do péče a kvality života psů. Na postavení psa bude též brán zřetel z hlediska postavení v narativu rozebírané knihy, z čehož můžeme též posuzovat a odvozovat, jak dobová společnost psy přijímala.

V závěru budou shrnuty dosažené poznatky a náměty na rozšíření a rozpracování dalšího navazujícího výzkumu.

2. Pes jako kulturologické téma – výběr použité bibliografie

Následující zdroje rozebírají, jak dlouhý a spletitý vývoj psi absolvovali v lidské společnosti. Každá z publikací je zaměřena odlišně, přestože všechny se soustředí na stejné téma. Knihy pojednávají a reflektují proměnu postavení psů po boku člověka, ale, až na výjimky, se nezaměřují na zobrazení vývoje v literatuře. Výjimkou a nejpřínosnějším zdrojem pro tuto diplomní práci je publikace *Dostojevského buldok, O Zvířatech a/v literatuře*.

Většina publikací nebyla zaměřena na téma, které by se shodovalo s předmětem této práce, přesto byly přínosným zdrojem pro ucelení si informací o vývoji vnímání psa v historii. Bylo nutné pochopit pozici psa v náboženství, evropské kultuře a jaké události a důvody společnost ovlivňovaly v pohledu na psy. Tyto aspekty se nadále promítaly do myšlení lidí a projevovaly se do příběhů o psech literárně zpracovaných.

2.1. Ochlupení bližní: zvířata v kulturních kontextech

Publikace z pera Stanislava Komárka *Ochlupení bližní: zvířata v kulturních kontextech* byla vydána v roce 2012 nakladatelstvím Academia. Vznikla na základě přednášek *Domestikace a jevy s ní související a Zvířata a rostliny v kulturních kontextech*. Kniha se zabývá především kulturními, náboženskými a sociálními aspekty mezi lidmi a zvířaty, ale rozebírá ochranu zvířat, domestikaci živočichů a chov zvířat.

Kniha je zaměřená na zvířata obecně. Pes je zmíněn v mnoha kapitolách. Autor rozebírá komunikace mezi lidmi a psy. Ke psům se odkazuje v pasážích rozebírající sebevraždy zvířat. Pes ze smutku je schopen odmítat potravu až do plného vyhladovění a úhynu. Také zmiňuje agresivitu u zvířat, potažmo psů. Není divu, že pes je také jedním z hlavních aktérů kapitoly do domestikaci.

Na postavení psa a dalších zvířat ve společnosti je více zaměřena kapitola *Důvody k šetrnosti – ochrana lidí a zvířat*. Rozebírá, jak se vyvíjely a posouvaly vztahy mezi lidmi a zvířaty od pravěku. Nezaměřuje se pouze na evropský prostor, ale porovnává tyto vztahové vazby napříč všemi kontinenty. Autor zvířata dělí na blízká a vzdálená. „Už lovecko-sběračské kultury mají velmi vyvinutou výše naznačenou dichotomii: zvířata blízká jsou ta, která patří mezi oblíbené domestikanty či protodomestikanty – pes, ochočený papoušek, opička atd. Jejich traktování se valně neliší od vztahu k příslušníkům vlastní rodiny, jsou milována, krmena,

stávají se objektem něžnosti, jako mláďata někdy i kojení ze strany žen, po smrti jsou oplakávána a nezřídka téměř s podobným ceremoniálem jako lidé.“¹

Pro tuto práci jsou takové informace důležité, ale ne stěžejní. Dokreslují celkový kontext přístupu ke zvířatům a jejich postavení v lidské společnosti. Texty poskytují čtenáři představu, které události a podněty působily na vývoj postavení zvířat. Jak se v odlišných prostorech a odlišných časech rozcházely vztahy mezi lidmi a zvířaty, osvětluje, jaké aspekty měly vliv na formování vztahů mezi lidským společenstvím a zvířecí říší. Publikace se žádným způsobem nezaměřuje na vyobrazování zvířat v literární kultuře.

2.2. Pes a lidská duše

Pes a lidská duše s podtitulem *Studie o povaze vztahů mezi člověkem a psem a o významu symbolických obrazů psa v mýtech, snech a představách* napsanou jungiánskou analytičkou Eleonorou M. Woloy. Kniha vyšla v anglickém originále v roce 1990, českého překladu se dočkala v roce 2005 a vydalo jí nakladatelství Tomáše Janečka v Brně.

Autorka přednáší psychiatrii na Eastern Virginia Medical School v Norfolku. Provozuje také psychiatrickou praxi, mívá ve své ordinaci psa a měla možnost být přímým svědkem uzdravujících vztahů mezi lidmi a psy. Díky těmto zkušenostem a na základě jungiánské psychologie podrobně tyto vztahy zkoumá. Také se v knize zabývá komplexní symbolikou psa v mytologii, snech a fantazijních materiálech svých pacientů. Velmi zajímavá a průkopnická myšlenka je srovnávání psů a žen. V našem českém prostoru se dílo s obdobnou srovnávací myšlenou zatím nezrodilo. Zde autorka čerpá a odkazuje se na knihu Barbary Cohenové a Luisy Taylorové *Dogs and Their Women*. Dále v knize není opomenutá domestikace psů, role psa při obřadních rituálech, odlišné postavení psa v náboženstvích, povaha vztahů mezi člověkem a psem. Zaměřuje se také na problematiku psa v symbolem a v mytologii. Pro tuto práci jsou přínosné informace v kapitole číslo 5 *Jungiánský pohled na vztahy mezi člověkem a psem*. V této kapitole byly popsány vztahy mezi lidmi a psy očima jungiánské psychologie, ale opět se nevztahovala k žádnému literárnímu dílu, pouze rozebírala rozdělení rolí tohoto soužití dvou odlišných jedinců.

V knize také rozebírá obraz psa na základě snů, které popisují její klienti v ordinaci. Snaží se osvětlit postavení psa v lidském podvědomí.

---

¹ KOMÁREK, Stanislav. *Ochlupení bližní: zvířata v kulturních kontextech*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2113-7, s. 198.

Předmluva, kterou napsal James A. Hall, je zakončena větou: „*Tuto knihu bych doporučil všem, kteří stejně jako já chtějí prohlubovat onu starodávnou smlouvu mezi člověkem a psem.*“ Tímto sdělením jasně určil, pro jakého čtenáře je publikace určena. Pro tuto práci byla přínosná pro doplnění informací o psech v lidském podvědomí a snech, což otevřelo zajímavé myšlenky a ukázalo nový pohled na psem skrze jungiánskou psychologii.

2.3. Člověk a zvíře – stvoření Boží: Starý zákon o zvířatech

Postoje vůči zvířatům potažmo psům velmi ovlivňovalo náboženství. Diametrálně odlišný přístup ke psům má muslimská víra od křesťanské a dále i židovské. Rolí zvířat v křesťansky věřících zemích se zabývá dílo Alberta de Puryho *Člověk a zvíře – stvoření Boží: Starý zákon o zvířatech*. Kniha byla v českém jazyce vydána v roce 1999 nakladatelstvím Kalich. Pro tuto práci v knize nebyly přínosné informace, ale poskytla přehled odlišných přístupů v náboženském kontextu. Tato práce se nezabývá postavením psa v odlišných náboženských vírách, ale autoři, kteří tvořili knihy, které jsou rozebrány v druhé části práce, byli jistě ovlivněni, jak jejich víra vnímala psa a psí místo v lidském životě.

2.4. Pes v mytologii, náboženstve a folklóre staroveku a stredoveku

Pes v mytologii, náboženstve a folklóre staroveku a stredoveku dílo od Petra Bystrického bylo vydané v roce 2012. Kniha je dostupná pouze ve slovenském jazyce. Autor přináší reflexi psího života ve starověku a středověku. Představuje čtenáři rozdílné postavení a role psa na základě odlišných životních a kulturních hodnot a náboženství napříč světovými civilizacemi.

2.5. Archivum Trebonense 15/2020

Archivum Terebonese je periodikum odborných prací vydávané Státním oblastním archivem v Třeboni v tříletých intervalech. Jednotlivá čísla se skládají z tematické části, věnované aktuálnímu historickému fenoménu nebo výročí, která vždy tvoří jádro publikace. Doplnuje ji oddíl varií sestávající z volných studií vycházejících z pramenů jihočeských

archivů, dále jsou otiskovány edice archivního materiálu a přehledné bibliografie pracovníků treboňského archivu a jeho oddělení.²

Ročník 2020 nese název *Bestia – zvíře v historickém kontextu*. Tento sborník opět potvrzuje narůstající zájem historických badatelů o tématu zvíře v historickém kontextu.

Nejlépe představil tento počín v prologu knihy Jiří Cukr. Vzhledem k tomu, že jsou zvířata součástí lidské společnosti od nepaměti a křížují člověku cestu v nejrůznějších podobách, jež si mnohdy ani neuvědomíme, je skladba publikovaných příspěvků rozmanitá obsahově i časově. Počítali jsme s tím a jsme tomu rádi. Svými texty přispěli nejsem autorky a autoři z tradičních archivních a historických pracovišť, ale i archeologové, přírodovědci a teologové. (...) Sborník tedy představuje zajímavý interdisciplinární počín a doufáme, že se stane alespoň dílčím vkladem do studia slibně se v České republice rozvíjejících animal studies.“³

Obsahová skladba je velmi pestrá, kapitola nesoucí jako ústřední téma psů je ve sborníku jedna. Text Hany Cukrové se zaměřuje na psy a psí známky v Českých Budějovicích v 19. a první třetině 20. století.

Ve sborníku však najdeme kapitolu zaměřující se na soužití lidí a koček. Tento oddíl zpracovala Barbora Hunčovská a nese název: Pokud něco vyjadřuje domov, je to kotě. Úloha koček v utváření domesticity v evropských domácnostech. „Příspěvek se věnuje roli, již v minulých společnostech hrály kočky chované v domácnostech v utváření lidského pocitu a chápání domesticity. Sledováním fyzické i symbolické přítomnosti koček v evropských domácnostech v období od středověku do počátku 20. století se pokusíme poukázat na provázané, ač ne vždy jednoznačné, spojení koček a představ domu, domova a domesticity. Vedle způsobů, jakými kočky pomáhaly utvářet představu domova, též určíme, jakými způsoby domácnost proměňovala a ovlivňovala vnímání koček. Vztah koček k domácnosti bude zasazen do obecnějšího rámce materiálního soužití koček a lidí v minulosti a symbolického významu koček v lidské kultuře.“⁴

„Příspěvek využívá diachronně-synchronní orientaci a se zohledněním dobově specifických aspektů sleduje dlouhé trvání přítomnosti koček v lidských domácnostech, a to v tematických celcích od středověku do počátku 20. století. Vychází z výzkumu narativních (odborných, preskriptivních a beletristických), normativních a vizuálních pramenů evropské

---

² *České archivy*, Archivum Trebonense [online]. Dostupný z WWW: < ČR – SOA v Treboni - o sborníku (ceskearchivy.cz)>.

³ HUNČOVSKÁ, Barbora. *Archivum Trebonense: sborník studií pracovníků archivu a jeho badatelů, Bestia – zvíře v historickém kontextu*. Třeboň: Státní archiv, 2020. ISBN 978-80-906860-4-5, s. 25.

⁴ Tamtéž, s. 30.

provenience a dále lidové slovesnosti. Odvolává se východiska historické antropologie a v českém prostředí nově se etablojícího oboru *animal history*, který mj. pokouší nalézat dějiny zvířat v lidské společnosti.“⁵

Text byl přínosný ze dvou důvodů, přestože se v časovém rozmezí tato práce zcela neshoduje s příspěvkem ve sborníku. V mnoho částech je postavení kočky v domácnosti porovnáváno s postavením psa v lidském obydlí. „Na rozdíl od psů, již obývali dvůr před domem a často doprovázeli své pány na pole, do lesa či na jiné cesty, byl kočkám tradičně vymezen vnitřek domu. Přísloví napříč kulturami shodně říkají, Muž a pes patří ven, žena a kočka patří do domu. Takto výrazně genderovaná demarkace má zřejmou metaforickou rovinu: kočka je ztotožňována s ženou a ženským prvkem, kterému je přisouzen sféra domácí a privátní, zatímco pes je ztotožňován s mužem, který je pověřen správou sféry veřejné a záležitostí mimo dům.“⁶

Dalším přínosem byla použitá metodologie a zdroje v příspěvku. Autorka se nezaměřovala pouze na beletristické zdroje, ale v několika pasážích se odkazovala na vyobrazování koček v krásné literatuře. Hunčovská čerpala ve své práci z různých písemných zdrojů. I autoři použitých zdrojů byli zaměřeni na odlišné obory a disciplíny napříč celým evropským kontinentem. Ve zdrojích najdeme například současnou autorky Kathleen Walker-Meikle, Walker Meikle a mnoho dalších.

Také se zde objevují známá jména jako je například Richard van Dülmen a jeho kniha *Kultura a každodenní život*, též ve zdrojích najdeme *Velký masakr koček a další epizody z francouzské kulturní historie* od Roberta Darthona. Z českých autorů zde najdeme V. Štětínu a jeho publikaci *Pověry a říkadla ze Žinkovska*. Jasně dominuje převaha zahraničních zdrojů nad českými. Mezi zdroji nacházíme také právní dokumenty, příručky pro služebnictvo a další historické prameny.

Text je doplňován vyobrazením koček v domácnostech.

Pro tuto práci byl nejvíce přínosný celek nesoucí název *Kočky jako symbol domesticity ve výtvarné a literární tvorbě předmoderní doby*. V této části je zaznamenáno několik výtvarných vyobrazení kočky v domácnosti a v druhé části se již zaměřuje na zachycení kočky v literatuře. Odkazuje se na tvorbu osvíceneckého básníka Johna Winstanleyho a jeho báseň *O přítelově kočce, jež je nemocna*, zmiňuje i o několik generací mladšího umělce Christophera Smart, který napsal náboženskou báseň *Jubilate Agno*, ve které kočky zastávají roli společníka

---

⁵ Tamtéž, s. 31-32.

⁶ HUNČOVSKÁ, Barbora. *Archivum Trebonense: sborník studií pracovníků archivu a jeho badatelů, Bestia – zvíře v historickém kontextu*. V Třeboni: Státní archiv, 2020. ISBN 978-80-906860-4-5, str. 34.

pro duševně choré. Posledním zmíněným autorem je Thomas Hardy, který napsal elegii svému zesnulému kocourovi, toto dílo nazval *Poslední slova němému příteli*. Spisovatel označuje kocoura za svého spolubydlícího.

2.6. Dostojevského buldok: o zvířatech a/v literatuře

Publikace od Michala Sýkory byla prvně vydaná v roce 2006 nakladatelstvím Host v Brně. V roce 2021 ji znovu zpracovala a vydala Městská knihovna v Praze, z tohoto vydání bylo čerpáno v této diplomové práci.

Autor v úvodu připomíná zálibu amerického paleontologa S. J. Goulda, který rozebral literární díla očima svého oboru. Zaměřil se na díla o lordu Tennysonovi, J. Swiftovi, v esejích výhradně zoologických citoval ze Shakespeara, z Wordsworthe nebo Blakea. Tyto rozbory děl dokázal systematicky vyargumentovat a logicky přesvědčovat čtenáře o spisovatelových myšlenkách. „Cílem této knihy je – jak logicky vyplývá z volby tématu – pokusit se o totéž jako slavný americký paleontolog, jen z opačné perspektivy, tedy z pohledu literatury. Kontextem tu budiž zoologie, dobovým horizontem paradigma přírodních věd.“⁷

Autor sám zdůrazňuje, že jeho cílem nebylo napsat metodologicky striktní a vědeckou knihu, nýbrž knihu populární. „Ve své knize tedy primárně zůstávám na literárněvědné pozici, přičemž zoologie a přírodní vědy budou mít roli jakéhosi pomocného materiálu pro analýzu tvůrčí metody vybraných autorů. A taktéž obráceně: snaha nahlédnout tvorbu klasiků z netradičního úhlu přírodních věd je vedena záměrem prozkoumat dobové paradigma obrazu zvířete a paradigma přírodních věd v literatuře. Z mnoha podnětů metodologického konceptu nového historismu, který mi posloužil jako inspirace, jsem nakonec položil důraz zejména na proklamovanou nesystematičnost, nezávaznost, hravost...“⁸

„Nahlédnout na literaturu optikou zcela jiného oboru může literární vědě přinést nové a inspirativní impulsy i u autorů mnohokrát již pojednaných. V případě našeho tématu může způsob zobrazování zvířat prozradit mnohé o autorově poetice, o jeho přizpůsobování se dobovému paradigmatu či o odvaze z něj ‚vystoupit‘.“⁹

Publikace se pohybuje v časovém horizontu 19. století a reflektuje tvorbu autorů napříč celým světem. Již z názvu můžeme lehce vyčíst světově známého literárního velikána Fjodora

---

⁷ SÝKORA, Michal. *Dostojevského buldok: o zvířatech a/v literatuře* [online]. V MKP 1. elektronické vydání. Praha: Městská knihovna v Praze, 2021. 1 online zdroj (173 stran) [cit. 2023-03-20]. ISBN 978-80-274-1549-6, str. 11.

⁸ Tamtéž, s. 13.

⁹ Tamtéž, s. 11.

Michajloviče Dostojevského. Dále v textu se nacházejí zmínky a odkazy na Virginii Woolfovou, Viktora Hugo, Gustava Flauberta, Ivana Sejgejeviče Turgeněva, Vladimira Nabokova, Allana Edgara Poea. Tímto stručným výčtem seznam autorů nekončí. Často se také odkazuje na literární jazykovědce jako je například Mark Turner.

Do textu jsou vloženy doplňující citace pasáží z rozebíraných knih a výtvarná umělecká díla zachycující rozebírané zvíře či událost. Také text obohacují různé citáty, myšlenky a úryvky z dalších knih vážící se k tématu. Například u kapitoly *Dostojevského buldok* najdeme tuto:

„*PES*

Přímo stvořen k tomu, aby zachraňoval pánovi život.

Pes je vzorem...

Přítel člověka (protože je jeho oddaným otrokem).

GUSTAV FLAUBERT

*Slovník přejatých myšlenek*¹⁰

Nejpřínosnější kapitolou pro tuto práci byla již zmíněná kapitola *Dostojevského buldok*. V této části knihy se přímo váže na knihu od Fjodora Michajloviče Dostojevského *Nětočka Něžvanovová* vydanou v roce 1849. Sýkora se žádným způsobem nezaměřuje na děj knihy ani lidskou psychologii postav, v popředí jeho textu je jednoznačně psí postava: buldok jménem sir John Falstaff. Autor velmi silně kritizuje vykreslení toho psího hrdiny. „Je-li Dostojevskij považován za mistra v zobrazování lidské psychologie, temných stránek lidské duše a jsou-li jeho díla čtena v realistickém módu, měli bychom zásady psychologické pravděpodobnosti vztáhnout i na jeho zobrazení zvířecích hrdinů.“¹¹ Text je též doplněn obrazovým materiálem, na kterém jsou zachyceni psí jedinci příslušící k plemeni buldoků. Jedná se o rytiny pocházející z časového období, kdy byla napsána *Nětočka Něžvanovová*. Slouží pro porovnání, jak rozdílně byli zachycováni buldoci v Dostojevského knize a ve výtvarném umění.

V textu jsou rozebrány vlastnosti buldoka, které jsou velmi ovlivněny dobovou antropomorfizací. Zvíře je vylíčeno jako flegmatický, msty schopný jedinec, který nemá nikoho rád, do kontrastu pak Sýkora staví událost, kdy pes zachránil tonoucího se chlapce, což je v naprostém rozporu s vylíčenou povahou psa.

Též je zdůrazněno Dostojevského přirovnání zvířete k jinému zvířeti, např. „zlý jako tygr“. Nechybí ani výčet zvířecí symboliky a jasně patrné nacionální předsudky ze strany

---

¹⁰ Tamtéž, s. 24.

¹¹ Tamtéž.

Dostojevského. Poukazuje také na přehnaně vyličenou sílu psího hrdiny, což z buldoka dělá ještě větší monstrum, než je reálně možné.

V další části rozebírá, do jaké míry můžeme najít podobnosti v dobovém vnímání buldoků a buldočí obludou vyličenou Dostojevským. Sýkora předkládá vývoj zmiňovaného plemena psa, pro jaký účel byl šlechtěn a chován. Snaží se alespoň odhadnout, z jakého důvodu Dostojevský psího hrdinu popsal tak nereálně a opět zvažuje, zda Dostojevský za svého života nějakého buldoka spatřil, či měl možnost se zvířetem strávit nějaký čas. Autor o tvorbě Dostojevského píše s velkým respektem a úctou, nemá v úmyslu kriticky posuzovat jeho knihy. Ale v Dostojevského vyličení zvířete rozeznává výrazný despekt.

Ve třetí části je Dostojevského líčení zvířat stavěno do opozice dalšímu ruskému klasikovi a to Ivanu Sergejeviči Turgeněvovi. Je vyzdvihována Turgeněvova schopnost vyličit zvířecí psychologii v kontrastu s absencí zvířecí psychologie u Dostojevského. Pro porovnání si Sýkora vybral Turgeněvovu povídku *Pes*, která byla publikována v roce 1866. Sýkora v mnohých citacích poukazuje na odlišné vyličení a popis fyzického vzhledu, ale i psychologie psího společníka.

Tento rozbor zaměřený na jednoho psího hrdinu byl velmi přínosný. Autor představil různé pohledy na psy, různé schopnosti literárních velikánů tyto tvory popsat nejen jejich fyzický vzhled, ale také psychologii čtyřnohé duše. Nachází silný antropomorfizovaný pohled na zvířata a snahu o paralelismus směrem k chování lidí na jedné straně. V kontrastu proti tomuto pohledu stojí nezkrotné zvíře ovládané svými pudy. „Turgeněv tak představuje typický příklad zobrazování zvířat v literatuře devatenáctého století. Na jedné straně zvířata svou ušlechtilostí a krásou ztělesňují cosi dokonalého a vyššího ve své obětavosti a věrnosti, přichylnosti a lásce (z čehož by si lidé přece měli brát příklad), na druhé straně, zcela v duchu vize přírody jako ‚zubů a drápů krvavých‘, představují zvířecí monstra cosi temného, člověku bytostně nepřátelského, natolik nevyzpytatelného, že hrůza vyvstává pouze z vědomí existence takových tvorů.“¹²

2.7. Human-Animal Studies

Výzkum postavení zvířat obecně se v posledních letech dostává do popředí bádání. Ze sociologie se vyvinul nový směr Human-Animal Studies. Stejný název nese i v českém prostředí, někdy se můžeme také setkat s názvem Anthrozoology. I díky nově vzniklému oboru

---

¹² SÝKORA, *Dostojevského buldok...*, cit. d., s. 34.

se začalo více zkoumat soužití lidského a zvířecího druhu. Začaly se objevovat první publikace na toto téma. Zpočátku se jednalo o texty, které upozorňovaly na opomíjení zvířat v sociologických výzkumech, později se již témata rozšířila na zkoumání hlubších aspektů tohoto soužití.¹³ Dnes je již Human-Animal Studies naprosto etablovaný interdisciplinární obor a tato problematika je více a více rozebíraná a probádávána. Jedním ze zajímavých zdrojů z oboru Human-Animal Studies je stať od Terezy Vandrovcové *Sociologie zvířat: přehledová stať o oboru Human-Animal Studies*, vydaná v roce 2015 v rámci jejího doktorandského studia. Dílo je dostupné v online podobě.

---

¹³ VANDROVCOVÁ, Tereza. *Sociologie zvířat: přehledová stať o oboru Human-Animal Studies*. Naše společnost 13, 2015 (1), s. 23–33.

3. Pes v kultuře a společnosti

Postavení a využití psa ve společnosti se velmi lišilo nejen geograficky a nábožensky, ale také vyspělostí dané společnosti. Dodnes nelze roli psa jednoznačně definovat, záleží na mnoha aspektech, podle kterých bychom chtěli psy rozdělovat.

Pes je podle výzkumů nejdéle domestikovaným živočichem. Studie zabývající se domestikací se neshodují na datu domestikace. V některých zdrojích se udává, že ke domestikaci došlo až před 15 000 lety, v jiných zdrojích se udává před 11 500 lety.¹⁴

Na žádné jiné zvíře, než je právě pes, není a nebyl mezi národy, náboženským vyznáním tak rozdílný pohled. U semitských národů převažoval ke psovi neutrální až lhostejný a výjimečně až nepřátelský vztah, zatímco všichni jejich sousedé Peršani, Chetitě, Řekové a později Římané, ale třeba také Egypťané psy milovali a dokonce uctívali. Židé považovali ve starověku psa za odpudivé a špinavé zvíře s nechutným chováním a ohavnými zvyky. Společenská či osobní averze vůči psům, která je v různých formách přítomná i u jiných národů, se přenesla i do náboženství a kultury. Navzdory tomuto odporu se psi využívali na práci nebo se chovali pouze pro zábavu. Za zmínku též stojí, že odmítavější postoj ke psům měla náboženská a intelektuální elita než běžní občané.¹⁵

3.1. Špinavé zvíře nebo miláček

Na postavení psa ve společnosti má vliv noho aspektů, které částečně v nás všech přetrvávají dodnes a jsou zakořeněny v naší kultuře. Pes mohl mít a často i měl uznávanou pozici ve společenském žebříčku, pokud i jeho majitel měl dobré postavení. Psi, žijící ve vyšších vrstvách, měli lepší kvalitu života než někteří občané příslušící do nižší společenské sféry.

Odpor ke psovi mohl být pravděpodobně z následujících důvodů. Pes byl například podobně jako prase požíračem odpadků, zdechlin a mrtvol. Dalším důvodem mohlo být to, že se psi pářili všem na očích a samice nebyla věrná jednomu samci. Také se pes mohl stát nečistým zvířetem pouze z toho důvodu, že člověk nevěděl, do jaké kategorie zvířat je mají

---

¹⁴SKOGLUND, Pontus; ERSMARK, Erik. PALKOPOULOU, Eleftheria; DALÉN, Love. *Ancient Wolf Genome Reveals an Early Divergence of Domestic Dog Ancestors and Admixture into High-Latitude Breeds*. *Current Biology* [online]. 2015-06. Roč. 25, čís. 11, s. 1515–1519.

¹⁵BYSTRICKÝ, Peter. *Pes v mytologii, náboženství a folklóru starověku a středověku*, Bratislava: Historický ústav SAV, 2015. ISBN 978-80-224-1477-7, s. 258.

zařadit. Ve *Starém zákoně* se však na rozdíl od prasat, hada a jiných zvířat nikde neudává, že by byl pes nečistý.¹⁶

Odpor ke psovitým šelmám byl též zakořeněn díky nákazám, které psi a další šelmy přenášeli. Jedna z nejobávanějších smrtelných chorob přenosných na člověka byla vzteklinka. Celkově 95% přenosů tohoto viru na člověka tvoří pokousání psem. V období let 1919 – 1937 zemřelo na vzteklinu v Československu celkem 132 lidí a téměř 25002 jich bylo léčebně očkováno v Pasteurově ústavu v Praze. V roce 1952 bylo v Československu zavedeno povinné očkování psů.¹⁷

„Důkazy o nákaze v této obávané nemoci máme zaznamenané v mnoha archivních fondech. Jedním z nich je záznam z počátku 20. století. Těsně před Vánoci roku 1912 zemřel na Vilémově č. p. 19 pětiletý chlapec Karel Kukner. Od pokousání psem přitom uplynul měsíc a několik dnů (celkem 35). Dne 14. listopadu jej pokousal pes Antonína Hradeckého podezřelý z nákazy vzteklinou. O týden později hejtmanství vyzvalo tamějšího starostu, aby spolupůsobil na rodinu, aby chlapce nechala léčit ve vídeňském sanatoriu. Již následujícího dne odjel do Vídně, ovšem ani přes tuto snahu chlapec nemoc nepřežil. Vzteklinka patřila k velmi nebezpečným nemocem, nejen ze strany zvířat, ale i obyvatel.“¹⁸

Další záznam o této obávané nemoci nám poskytl Alois Jirásek, který ve svých pamětech zaznamenal událost odchodu ze světa jejich rodinného psa. „Opodál místa, kdež dnes u řeky stojí lázničky, kterých tenkrát nebylo, výše ke strži šerila se skupina malých olší. Pod nimi zahrabali našeho psa Metrnicha. Zastřelili jej, neboť vzteklinka se začala na něm jevit. Vzpomínám tu na něj pro jeho jméno, dané mu jistě roku 1848 po všemocném ministrovi.“¹⁹

---

¹⁶ BYSTRICKÝ, *Pes v mytologii, náboženství a folklóru...*, cit. d., s. 261.

¹⁷ DOUBEK, Jaroslav, a kol. *Nemoci psa a kočky*. II. díl. Brno: Česká asociace veterinárních lékařů malých zvířat, 2001. ISBN 80-902595-3-7, s. 1825–1833.

¹⁸ HOLUB, Pavel. *Archivum Trebonense: sborník studií pracovníků archivu a jeho badatelů, Bestia – zvíře v historickém kontextu*. V Třeboni: Státní archiv, 2020. ISBN 978-80-906860-4-5, str. 215.

¹⁹ Alois JIRÁSEK, *Z mých pamětí*, Praha 1980, s. 148.

4. Domestikace psa

Pes je jeden z nejdéle domestikovaných druhů. Zároveň je jedinou plně domestikovanou psovitou šelmou. Proces domestikace probíhal na více místech a v různých časových intervalech. Časově se udává již před 15 000 lety. Některé zdroje však udávají počátek domestikace psa v mnohem starším období, tj. v době před 76 000 až 135 000 lety. Při určování místa a času domestikace nemají vědci zcela jednotný názor. Ačkoliv existuje mnoho studií na domestikaci psa a příbuznost psa a vlka je stále v této problematice mnoho otazníků.

Archeologické nálezy datují prvního psa domácího do období před 14 000 lety, nálezy z této doby se objevily na více místech: v Dánsku, Anglii, Německu, Turecku, Rusku i Izraeli. Nejstarší kosterní nález, který byl v úzkém kontaktu s člověkem, pochází ze severního Izraele, u hrobu je datováno stáří přibližně 12 000 let. Jedná se o nález štěněte.

To, že pes má k vlkovi nejbližší a byl pravděpodobně domestikován z tohoto divokého zvíře, je nesporné. Lidé a vlci žili poblíž sebe, bylo to soužití výhodné pro obě strany. Vlci se živili mršinami a zbytky lidské potravy, proto pro ně bylo výhodné zdržovat se u lidských obydlí. Naopak lidem poskytovali jistou ochranu před ostatními predátory.²⁰

4.1. Vznik psích plemen

Zpočátku člověk reprodukční proces psa nikterak neovlivňoval ani nereguloval, až po usazení člověk přestal putovat z místa na místo, tak začal více využívat pomoci psa. Tím se začal i více zajímat o podobu a vlastnosti jednotlivých zvířat.

Psí plemena jsou rozdělena do skupin, které jsou uznávané Mezinárodní kynologickou federací. Jedná se o deset skupin, klasifikovaných na základě jejich fyziologické příbuznosti a účel, pro který byl pes šlechtěn a chován.

Skupiny:²¹

1. Plemena ovčácká, pastevecká a honácká
2. Pinčové, kníračí, plemena molossoidní a švýcarští salašníčtí psi
3. Teriéři
4. Jezevčíci

²⁰ KHOLOVÁ, Helena. *Historie psiho rodu*. Praha: Práce, 1987. ISBN 24-007-87.

²¹ NAJMANOVÁ, D. – HUMPÁL, Z. *Atlas psů*. Praha: SZN, 1981.

5. Špicové a plemena primitivní
6. Honiči a barváři
7. Ohaři
8. Slídiči, retrívři a vodní psi
9. Společenská plemena
10. Chrti

Na základě tohoto rozdělení plemen je možné určovat, za jakým účelem si lidé psa pořizovali.

5. Pes v náboženství

V Bibli je pes zmiňován nejméně v 27 případech a poměrně často se zde objevuje přirovnání psa k něčemu nízkému, ponižujícímu, či zasluhujícímu opovržení. V *První knize Samuelově* je líčen souboj Davida s Goliášem: „Pelištejec se k Davidovi pomalu přibližoval a před ním jeho štítonoš. Pelištejec se podíval, spatřil Davida a pohrdl jím, protože to byl mladíček, ryšavý, krásného vzhledu. Pelištejec na Davida pokřikoval: ‚Copak jsem pes, že na mě jdeš s holí?‘ A Pelištejec zlořečil Davidovi skrze své bohy. Pokřikoval na Davida: ‚Pojď ke mně, ať vydám tvé tělo nebeskému ptactvu a polnímu zvířectvu.‘“ [1S 17, 41-44] Pes byl považován za něco podřadného a můžeme se setkat i s použitím slova pes jako nadávka, často se objevuje také přirovnání určitého nízkého lidského chování k projevům psa. Ne vždy to však muselo být na škodu, jak líčí vyprávění o výběru mužů do vojska soudce Gedeona: „Hospodin však Gedeonovi řekl: ‚Ještě je lidu mnoho. Poruč jim, ať sestoupí k vodě, tam ti je vyzkouším. O kom ti řeknu: Půjde s tebou, ten s tebou půjde. Ale nesmí jít s tebou nikdo, o kom ti řeknu: Ten s tebou nepůjde.‘ Poručil tedy lidu sestoupit k vodě. Hospodin řekl Gedeonovi: ‚Postavíš zvlášť každého, kdo bude chlemtat vodu jazykem jako pes, a každého, kdo si při pití klekne na kolena.‘ těch, kteří chlemtali a podívali si vodu rukou k ústům, bylo celkem tři sta mužů.“ [Sd, 7, 4-6]

V knize *Tobiáš* nacházíme také psího zástupce. Když nemocný Tóbit posílá svého syna Tóbiáše do Médie, na cestě ho věrně doprovází pes: „I odešel mládenec a anděl s ním. Také pes běžel s ním a doprovázel je.“ [Tób 6, 1]

Křesťanství uctívá mnoho světců a s mnohými se vážou zázračné uzdravení. Mezi nimi najdeme i světce spojované se psem. Jedním z nich je svatý Roch z Montpellieru, který se považován za ochránce proti moru a epidemiím. Svatý Roch z Montpellieru vděčil psovi za své vyléčení, díky tomu je i velmi často se psem vyobrazován. Svatý Roch se vzdal svého majetku a odešel do Itálie, kde pomáhal chorým, poté ale sám onemocněl. Uchýlil se tedy do lesa, kde přebýval v provizorním příbytku; nedaleko bydlel šlechtic Gotard, který vlastnil lovecké psy. Gotard si všiml, že jeden z nich mu krade chleba ze stolu, ale nikdy ho nesnědl. Bylo mu to divné, jednoho dne psa sledoval až do lesa. Tam spatřil, jak pes donáší jídlo zanedbanému člověku a líže mu jeho morové vředy.²²

---

²² BYSTRICKÝ, *Pes v mytologii, náboženství a folklóre...*, cit. d., s. 296.

Svatý Roch bývá vyobrazován se psem, který v hubě drží chléb. Na jeho svátek 16. srpna berou lidé své čtyřnohé miláčky do kostela, kde jim kněz požehná a podaruje je pečivem.²³

Navzdory zakotvené tezi o nečistotě psa můžeme najít i mnoho příběhů, které naopak vyzdvihují oddanost a věrnost psů svému pánovi. Tyto příběhy se vážou k evropskému prostředí i Blízkému východu. Jedna židovská verze příběhu, který se rozšířil až do evropského prostoru, vypráví o tom, jak pes zachránil své pány před smrtí. Pastýři podejili krávu, mléko nechali srážet a kamsi odešli. V jejich nepřítomnosti se k mléku připlazil had, odpil z mléka a zbytek otrávil. Viděl to však pes, a když se pastýři vrátili, chtěl je varovat a začal štěkat. Pastýři mu nerozuměli, obětavý pes rychle mléko vypil a uhynul. Pastýři ho z vděčnosti pochovali a postavili mu nad hrobem pomník.²⁴

Islámská víra se vůči psům velmi striktně vyhraňuje. Pro příslušníky této víry je pes nečisté zvíře. Tento odpor se za staletí vývoje příliš nezměnil. Lidé se psů stále štítí. Většina psů, kteří žijí v islámských zemích, nemají svého majitele. Pokud tomu tak je, jsou to pouze pracovní psi, ale ani ti nemají příliš dobrou pozici ve islámské společnosti. Psů se jejich majitelé nedotýkají a nemají k nim žádný citový vztah. Dá se tvrdit, že společnosti, které vyznávají islámskou víru, svůj vztah s psy po staletí nezměnily. Pro muslimy je i v současnosti

²³ HOBGOOD-OSTER, Laura. *Holy Dogs and Asses: Animals in the Christian Tradition*. Urbana: University of Illinois Press, 2008. ISBN 978-0252032134, s. 86.

²⁴ BYSTRICKÝ, *Pes v mytologii, náboženstve a folklóre...*, cit. d., s. 262.

jednou z nejhorších nadávek vyjadřující pohrdání *kalb* v překladu pes, přestože v Koránu je zmíněn pouze na třech místech, ve dvou případech je to dokonce v pozitivní kontextu, jako pomocník člověka při lovu a ochránce příbytků nebo jako prosté přirovnání jako v sůře 7 *Rozpoznání*: „Kdybychom byli chtěli, byli bychom jej pozdvihli znamením Naším, avšak on přiklání se k zemi a šel za svými vášněmi a podobal se psu: když přiblížíš se k němu, vyplazuje jazyk, a když necháš ho na pokoji, také vyplazuje jazyk.“²⁵ Nikde v Koránu není explicitně psáno, že by byl pes nečisté zvíře, též se nikde nezakazuje kontakt s tímto zvířetem. Odpor ke psům má původ až v názorech proroka Mohameda zaznamenaných v hadíthech, v nichž je jasně artikulován odpor ke psům, zvláště černým, kteří jsou označováni za ďábly.²⁶

---

²⁵ *Korán*. Přeložil Ivan Hrbek. Praha: Academia, 2000⁷. 800 s. ISBN 80-200-0246-4, s. 413.

²⁶ BYSTRICKÝ, *Pes v mytologii, náboženstve a folklóre...*, cit. d., s. 309 – 313.

6. Využití psa

Vztah mezi lidmi a zvířaty se formoval během evolučního vývoje a formuje se i nadále. Pozice a přístupy k jednotlivým zvířatům se proměňují, což má vliv na přístup a vnímání zvířat. Pes nebyl a není ani v současnosti výjimkou. Pes si jako jeden z prvních živočichů dokázal k člověku najít cestu, přizpůsobit se mu a spolupracovat s ním k jejich vzájemné spokojenosti.

Je nutné rozlišovat vývoj jednotlivce a celého druhu. Psi v procesu domestikace získali vrozené předpoklady pro život s člověkem, záleží ale na konkrétním jedinci, zda tyto předpoklady využije. Je nutné rozlišovat psy, kteří se narodili do společnosti lidí a učí se od začátku života soužití s lidmi. V minulosti bylo mnoho psů, kteří se narodili volně bez majitele, což se následně projevovalo v jejich osobnosti a vlastnostech. Proto bylo pro člověka i psy vhodné, aby si psi na přítomnost člověka zvykali od nejútlejšího věku. Poté se totiž rozpadala fixace na zvířecí smečku a pes se fixoval na člověka.²⁷

Psy bylo možné rozdělit do dvou skupin. Prvou skupinu tvořili psi, kteří byli naprosto závislí na člověku. Ten zajišťoval jejich potravu a zároveň kontroloval jejich aktivitu. Druhou skupinou jsou psi, kteří nejsou takto závislí na člověku, jsou schopni si potravu zajišťovat sami, přesto se zdržovali v prostorech lidských obydlí, kde bylo sehnat potravu jednodušší. Na základě tohoto rozdělení bylo na psy pohlíženo. Toulaví psi bez majitele byli považováni za špinavá zvířata, která přenášejí nebezpečné nemoci. Psi, kteří žili po boku člověka, se již pomalu formovali do pozice domácího mazlíčka.

Pes má výbornou schopnost adaptovat se na lidské prostředí nejen svou povahou, ale také svými fyziologickými proporcemi. Psí tělo má rozličné velikosti, což člověku též vyhovuje. Pes je jediným zvířetem, který má tak širokou fenotypovou variabilitu. Jeho váha se může pohybovat od pár kilogramů, ale také přesahovat sto kilogramů, výška od patnácti centimetrů až do jednoho metru. I díky tomuto, je pes tak oblíbeným zvířetem a je schopen se natolik přizpůsobovat lidským potřebám. Spolu s kočkou pes tvoří malou skupinu zvířat, kterou není nutné držet a chovat v klecích, či jinak zavřených. Pes se drží u svého pána dobrovolně, naopak přítomnost člověka často vyžaduje.

---

²⁷ MIKLÓSI, Ádám, Tamás FARAGÓ, Claudia FUGAZZA, Márta GÁCSI, Enikő KUBINYI, Péter PONGRÁCZ a József TOPÁL. *Pes*. Přeložil Kateřina TEODOSIJEVOVÁ. Praha: Euromedia Group, 2019. Esence. ISBN 978-80-7617-343-9, s. 89.

6.1. Domácí mazlíček, jateční zvíře, zdroj obživy

Pes byl a je a bude chován pro různé účely.

Vztah mezi lidmi a zvířaty se formoval během evolučního vývoje a formuje se i nadále. Pozice a přístupy ke jednotlivým zvířatům se proměňují.

Prapůvodně pes sloužil jako ochrana před jinými predátory, jako pomocník při lovu, ale také jako zdroj tepla.

Jako domácí mazlíček a jako zdroj zábavy se pes choval především ve šlechtickém prostředí a na panských dvorech. Důkazem toho jsou nejen prameny osobní povahy, ale také výtvarné umění. Šlechtici se velmi často nechávali vyobrazovat i se svými čtyřnohými miláčky. Jako společník byla využívána především menší plemena psů, jako jsou například lyonští psíci, pudlové, yorkshirští teriérové, či mopsíci. Tento chov se stal pro šlechtice módou. Psi měli nadstandartní péči a podstupovali kráslení. Tento trend se projevil i v české literatuře v díle Boženy Němcové, o kterém ještě bude zmínka.

Šlechta si též vydržovala psi loveckého původu, tito psi jim sloužili jako pomocníci při honech a naháňkách. Pro tento účel se chovali ohaři a chrti, jež zmiňuje Tomáš Štítný ze Štítného; v traktátu o hospodáři, hospodyni a čeledi píše: „*Malá-liž kratochvíl v lovích se sokoli, s jestřáby, s krahujci, s ohaři, s chrty, s vyžlaty, v běhu komonstva...*“²⁸

Pes byl pro své maso běžně chován jako hospodářské zvíře. Dnes je psí maso spojeno především s asijskou kulturou, ale historicky byla konzumace psího masa rozšířena celosvětově. Ještě v roce 1910 bylo psí maso prodáváno v pařížských řeznictvích. Od poloviny 20. století se přístup ke konzumaci psího masa změnil. Jako nejcennější produkt ze psů bylo považováno psí sádlo a plíce. Pro maso byly chováni především příslušníci plemen čau-čau nebo tosa-inu.²⁹

6.2. Pracovní psi

Pracovní psi se chovali pro mnoho účelů. Tito psi měli povětšinou dobrou pozici ve společnosti, jelikož zajišťovali nebo pomáhali svého majiteli vykonávat jeho povolání a

---

²⁸ ŠTÍTNÝ ZE ŠTÍTNÉHO, Tomáš, *Knížky o hospodáři, o hospodyni a o čeledi*. Karel Reichl, 1929.

²⁹ Wikipedia: *The Free Encyclopedia*, Dog Meat, [online]. 2022-10-06 [cit. 2023-01-13]. Dostupný z WWW:< Dog meat - Wikipedia>.

závisela na nich úroveň života majitele. Pracovní možnosti pro psy se v průběhu staletí velmi posouvaly a vyvíjely. Některé pracovní pozice přetrvaly do dnešní doby.

Lovecký pes si udržel svou pozici do současnosti. Tito psi pomáhají lovcům hledat, stopovat nadhánět a přinášel úlovky. Představitelem téma pozice je v literatuře Krambambuli. „Bez psů loveckých by celé psí plemeno ztratilo jednu ze svých nejrázovitějších a nejobdivuhodnějších ozdob.“³⁰ Jako lovečtí psi se využívali chrti, foxteriéři, jezevčíci, baseti a další.

Hlídací psi se využívají také do dnes. Pastevečtí psi pomáhají při hlídání stád dobytka. Ovčácký pes pomáhá při manipulaci s hospodářskými zvířaty.

Tažný pes se používal k tahání menších vozíků. V současné době se používají saňový psi pro sportovní účely. Dříve byli využíváni také poštovní psi.

Laboratorní psi se využívají do současnosti.

Zajímavostí jsou také kuchyňští psi, kteří se využívali v Anglii. Nazývali se Turnspit dog či Kitchen dog. Jednalo se o psy s dlouhým tělem a krátkými končetinami. Jejich prací bylo roztáčet rožeň, na které se peklo maso. Ve velkých kuchyních se nacházelo několik takových psů. Psi museli vydržet velké teplo a nesměli se nechat rozptylovat vůní jídla. Tyto psy nahradily v 19. století stroje.

Pes lidem pomáhal a pomáhá při mnoho dalších činnostech. Člověk se naučil využívat jejich velmi dobře vyvinuté smysly, při vyhledávání ztracených lidí v sutinách nebo lavinách.

---

³⁰ FUCHS, Václav, Všecky druhy psů slovem i obrazem. Nezbytný rádce pro každého majitele a milovníka psů, Praha 1903, s. 86.

7. Pes v literatuře

Vztah mezi psem a člověkem byl zachycen v mnoha typech písemností, vždy záleží na souvislostech a účelu vzniku textu. Pro tento výzkum jsou stěžejní texty, které jsou emocionálně podbarvené. Láskyplné příběhy plné věrné a oddané čtyřnohé bytosti či vyprávění, ze kterých na čtenáře působí odmítavý a pohrdavý postoj vůči psům, až po odosobnělé popisy, kde je zvíře pouze věcí. Všechny tyto příběhy jsou zachyceny v literatuře, a právě díky tomuto zachycení, můžeme reflektovat proměnu postavení mezi již zmíněnými aktéry.

7.1. Pes v jazyce

Pes byl pro člověka již od dávných dob důležitým prvkem jeho života. Tato skutečnost se nutně musela odrazit i v jazyce. V dnešní češtině nacházíme mnoho slovních spojení s komponentem „pes“, ale nejčastěji jsou používána v podobě přirovnání týkajících se věrnosti. Z druhé strany je třeba zdůraznit, že v praktickém životě používáme frazémy, které se o psovi vyjadřují s opovržením, pohrdáním a někdy i nenávisí.³¹

S ohledem na velmi blízké soužití člověka a psa jsou konotace spojené s lexémem „pes“ dnes velmi různorodé a mají bohatou symboliku. Lidské zkušenosti soužití se psem se s každou generací obohacovaly, což také vyvolávalo změny v jazykovém obraze tohoto zvíře.³²

7.1.1. Příslví se psem

Roli psa ve společnosti můžeme také reflektovat díky dochovaným příslovím či pořekadlům. Jedním z těchto přísloví se ve Velké Británii užívá do dnešních dnů. *Raining cats and dogs* nebo *raining dogs and cats*. V českém překladu. *Prší kočky a psi*, má symbolizovat velmi zlé počasí s deštěm.³³

---

³¹ Pes v české lidové frazeologii - rekonstrukce jazykového obrazu světa / Jana Raclavská, Vítězslav Vilímek. In: *Zoomorfní tematika v lidové tradici* / Uherské Hradiště, Slovákcké muzeum 2013, s. 322.

³² Tamtéž, s. 323.

³³ *Wikipedia: The Free Encyclopedia*, Raining cat and dogs, [online]. 2023-06-11 [cit. 2023-07-15]. Dostupný z WWW:< Raining cats and dogs - Wikipedia>.

Na obrázku se nachází dílo od anglického umělce George Cruikshank, který převedl na plátno přísloví: *Raining cats and dogs*.³⁴

Česká přísloví:³⁵

Anglické *raining cats and dog* má též český ekvivalent. Taktéž je v přísloví explicitně užitě slovo pes.

Psí počasí. Počasí, že by ani psa nevyhnal. Psí znamená v přeneseném významu velmi často tolik co špatný, bídný; říkáme psí život, psí strava, psí dílo. (...) Psí počasí je tedy bídné, hanebné počasí, že by psa nevyhnal.³⁶

Kdo chce psa bít, hůl si vždy najde. Hodit někomu něco jako psovi kost. Zacházet s někým jako se psem. Zkusit jako pes. Ani pes by to nežral.

Pes, který štěká, nekouše.

Jaký pán, takový pes.

Starého psa novým kouskům nenaučíš.

---

³⁴ Wikipedia: *The Free Encyclopedia*, Raining cat and dogs, [online]. 2023-06-11 [cit. 2023-07-15]. Dostupný z WWW:< Raining cats and dogs - Wikipedia>.

³⁵ BITTNEROVÁ, Dana. *Česká přísloví: soudobý stav konce 20. století*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-440-3

³⁶ *Psí počasí*. Naše řeč, ročník 2 (1918), číslo 6, s. 192.

Ani pes po něm neštěkne. Mít se pod psa. Zima jak v psí boudě.

Žít s někým na psí knížku. Slovník české frazeologie a idiomatiky: žít s někým na (psí) knížku = žít s někým bez úředního sňatku jako družka, druh ve společné domácnosti.³⁷

Tyto frazémy a přísloví prezentují a dokládají vztah a chování lidí vůči psům, který se zachytil a usadil v jazyce. Je zjevné, jaké postavení pes v lidské společnosti zastával a tj. opovržení, krutost, přezíravost vůči zvířeti. Naopak v českém jazyce nacházíme i mnoho ustálených frazému týkajících se věrnosti psa.

Pes, nejlepší přítel člověka.

Věrný jako pes.

Chodit za někým jako pes.

Často užívaným slovním spojením je také *zakopaný pes*. Tento termín se využívá v nejasných situacích žádajících objasnění a vysvětlení. Slovní spojení nemá jasný původ, nabízejí se možnosti vzniku toho slovního spojení. „První pochází z pohádky o černém psu se žhnoucím očima, sluhovi ďábla, který střežil v zemi skryté zlato. Poklad však nezůstal utajen navěky, neboť byl objeven sedlákem, jenž jej pro vlastní pozdější užitek raději zakopal na vlastní půdě. Nález byl brzy prozrazen a sedlák musel poklad vydat biřicům svého pána. Když skryš odhaloval, pronesl prý ona památná slova ‚tady je ten zakopaný pes‘.“³⁸

Další možná verze se objevila v příběhu durynského hraběte a jeho kokršpaněla jménem Štucl. „Zvíře se těšilo veliké oblibě celé hraběcí rodiny a po smrti bylo pochováno na místním hřbitově ve Winterstein. Proti takovému činu se ale zejména ze strany duchovních zvedla vlna nevole, tudíž musel hrabě na příkaz durynského vévody Arnošta Zbožného psa vykopat a dát znovu pohřbít. Napodruhé tak učinil blízko svého zámku. Místem posledního odpočinku hraběti milého psíka se stal hrob, nad nímž mu rodina nechala postavit pomník s verši: ‚...tady jest byl pes zakopán Štucl byl jmín a zde pochován...‘ Verš o zakopaném psu přetrval v paměti lidí po staletí až do dnešní doby, i když původ příběhu se takové slávy nedočkal.“³⁹

---

³⁷ ČERMÁK, František, Jiří HRONEK a Jaroslav MACHAČ. *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. Praha: Leda, 2009. ISBN 978-80-7335-215-8, s. 425.

³⁸ BARVÍKOVÁ, Alena. *Chov psů v Čechách v letech 1848-1918*. [online], České Budějovice, 2010, [cit. 20.6.2023], s. 15.

³⁹ Tamtéž, s. 15-16.

Shrnutí:

„Analýza ustálených slovních spojení se slovem pes a jeho deriváty dokazuje, že kromě základního slovníkového významu vyvolává slovo pes v lidském vědomí další bohaté konotace, spojené především s věrností a oddaností. Pes je v českém národním vědomí také chápán jako bytost vyžadující přítomnost člověka a jeho péči. Agrese a zloba psa jsou v představách Čechů vyvolány nezájmem majitele nebo jako reakce na špatné zacházení.“⁴⁰

Pohled na psy ukazuje dva rozdílné názory. Jeden z nich je špinavé, krvelačné zvíře, které není hodno ani lidského pohledu, na druhé straně oddaný tvor věrně stojící při svém pánovi.

7.2. Vstup psa do novodobé světové literatury

Společnost ke psům měla odjakživa ambivalentní přístup, který se projevoval též v jazykovém obrazu světa, který byl rozebrán v předchozí kapitole. Stejnou rozpolcenost nacházíme v krásné literatuře.

Ruská literatura

Ivan Sergejevič Turgeněv se zapsal do světové literatury hned několika svými knihami, jednou z nich jsou *Lovcovy zápisky*. V této knize pes zastupuje roli pomocníka při lovu. Z textu vyplývá, že pro lovce byl pes nezbytný, ale současně však hraje velmi podřadnou úlohu, nejsou zde žádné popisy psa, pouze je tu stroze vylíčeno, jakým způsobem bylo zvíře nápomocno svému pánovi.

V novele *Psí srdce* od Michaila Bulgakova se setkáme poprvé se záznamem vědeckých pokusů na zvířatech. Lékař si vezme do péče zbídačeného psa a provádí na něm pokusy. Pes se začne postupem času měnit v člověka. Využití psů pro laboratorní a vědecké účely je běžné do současnosti. Tento obraz psa se v literatuře příliš nevyskytuje, přestože tato problematika je stále aktuální.

I v dílech Antona Pavloviče Čechova najdeme psí příběh. Jedná se o povídku z roku 1887 s názvem *Kaštanka*. Čechov již do textu zahrnul i myšlenky zvířete. Pojetí textu, že pes smýšlí podobně jako člověk, je na tehdejší dobu velmi pokroková. „Kaštanka jim oběma hleděla do

---

⁴⁰ RACLAVSKÁ Jana – VILÍMEK, Vítězslav. Pes v české lidové frazeologii – rekonstrukce jazykového obrazu světa. In: *Zoomorfni tematika v lidové tradici*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 2013, s. 325.

zad a měla pocit, že už takhle za nimi jde odedávna a je ráda, že její život se ani na chvíli nepřerušil. Vzpomněla si na místnost se zašpiněnými tapetami, housera, Fjodora Timofejiče, chutné krmivo, učení i cirkus, ale všechno jí to teď připadalo jako nějaký dlouhý, zmatený, tíživý sen.“⁴¹

Anglická literatura:

George Gordon Byron měl velmi kladný vztah ke zvířatům. Sám byl chovatelem osmi psů, na nichž si velmi cenil jejich povahy, která se nedá srovnat s lidskou. Jeho motto se dochovalo do dnešních dnů. *Pes má krásu bez ješitnosti, sílu bez krutosti a lidské ctnosti bez lidských nectností.*

Pes figuruje i sérii knih o Sherlocku Holmesovi od Arthura Conana Doylea. V knize *Pes baskervillský* zvíře zastává pozici obávaného vraha lidí. Je nutné zmínit, že pes plnil pokyn svého pána. Opět se setkáváme s ambivalentním přístupem ke zvířeti. Pes na jedné straně zastává pozici zlého zvířete a obávané šelmy, na druhé straně je pouze služebník svého pána. Pes figurující v detektivním příběhu není neobvyklý. V detektivní povídce od Gilberta Keitha Chestertona se též nachází pes, ovšem v odlišné pozici od předchozího zmiňovaného. V tomto případě pomáhá odhalit vraha.

Flush: Příběh lásky a přátelství od anglické spisovatelky Virginie Wolfové reflektuje život kokršpaněla Flushe. Pes je zde opět vylíčen jako příkladný exemplář věrného a oddaného psa své majitelky. Wolfová na svou dobu velmi neobvykle děj vystavěla z perspektivy kokršpaněla Flushe. Tato kniha není jediný text od Wolfové, ve kterém figuruje pes. V povídce *Podvrátačka Gipsy* je psí hrdinkou fena s velmi pozoruhodnou povahou.

Rudyard Kipling, držitel Nobelovy ceny za literaturu, který se proslavil především svými dobrodružnými příběhy, má též na svém kontě příběh vyprávěný samotným psem Teemem. Pes je postaven do role vypravěče, čtenář zná veškeré jeho myšlenky. Postavení psa do takto výsadní pozice v textu je jedním z prvních, se kterým se setkáváme. Pes má myšlení a komunikaci srovnatelnou se lidmi. Náklonost a věrná služba psa člověku je přítomna v celé povídce. Pro ukázkou záznamu myšlení psa, připojuji citaci z knihy. „A já? Nejsme velký. Když jsem se narodil, tak mi dokonce říkali Trpajzlík, ale šikovností jsem si brzy vysloužil titul Abbé. Šlo mi to jako nic. Nevzpomínám si, že by mě někdy nějaký Člověk cvičil. Díval jsem se,

---

⁴¹ ČECHOV, Anton Pavlovič. *Velká kniha povídek o psech: kolekce nejlepších psích příběhů ze světové literatury.* Černošice: Monika Koprivová, 2019. ISBN 978-80-88333-07-4, s. 96.

napodoboval, a když bylo třeba, vylepšoval jsem techniku svých rodičů mezi tenkými doubkami naší krajiny, kde se dají najít nejlepší lanýže.“⁴²

James Herriot je jedním z nejznámějších a nejvýznamnějších autorů píšících o psech a dalších zvířatech. Povoláním byl veterinář, což se velmi projevilo do jeho tvorby. Své zážitky a vzpomínky z veterinární praxe zaznamenal do svých povídek. Nejznámější jeho publikací je povídková kniha *To by se veterináři stát nemělo*. Další významnou knihou, ve které je zaměřena na psí aktéry, je *Zvěrolékař a psí historky*.

Ernest Thompson Seton je autor mnoho knih o přírodě a zvířatech. K jeho nejznámějším dílům patří *Dva divoši*, *Zvířata hrdinové* a *Přátele divočiny*. V poslední zmiňované knize je také zařazena povídka, kde figuruje pes. Pes je prototypem oddaného společníka, který neváhá bránit svého pána.

Roald Dahl patří k nejprodávanějším autorům na světě, proslavil se především zfilmovaným titulem *Karlík a továrna na čokoládu*, ale na svém kontě má mnoho dalších knih, protkaných dobrodružstvím a nečekanými zvraty. Psy ve své tvorbě též neopomněl. V povídce Pan Feasey odehrávající se na v prostředí chrtích dostihů se čtenáři dostává nový pohled na psa, na jeho další využití a poslání, také nabízí náhled do nitra závodního psa, do jeho psychiky a myšlení, kdy na celém světě existuje pouze závod, ve kterém je nutné vyhrát. „Zastavit dobrého psa znamená zlomit mu srdce. Dobrý pes ví, že je rychlejší, a když vidí všechny vstátní před sebou a nesmí je dohonit – tak to mu zlomí srdce, na to vem jed.“⁴³

Francouzská literatura:

V *Bájkách* od Jeana de La Fontaineho motiv psa též najdeme. Psu ale není přisouzena žádná konkrétní vlastnost, která by se v bajkách opakovala, tak jak je tomu například u lišky. I v tomto případě je patrná rozdílnost názorů na psa. Pes a vlk zastávají v textech rozdílné pozice, pes je v pozici pomocníka člověka, vlk naopak jako nepřítel, který ničí stáda ovcí. Velmi zajímavý příběh je *O psu, jemuž zastříhli uši*. „Co jsem jen udělal, že pán mou krásnou hlavu mrzačí mi?“⁴⁴ Je zajímavým faktem, jak se na kupírování uší u psů nahlíželo v 17. století. Tento

---

⁴² KIPLING, Rudyard. *Velká kniha povídek o psech: kolekce nejlepších psích příběhů ze světové literatury*. Černošice: Monika Koprivová, 2019. ISBN 978-80-88333-07-4, s. 112.

⁴³ DAHL, Roald. *Velká kniha povídek o psech: kolekce nejlepších psích příběhů ze světové literatury*. Černošice: Monika Koprivová, 2019. ISBN 978-80-88333-07-4, s. 163.

⁴⁴ LA FONTAINE, Jean de. *Bajky*. Vydání v této úpravě druhé. Přeložil Gustav Francel, ilustroval Adolf Born. Praha: Slovart, [2016]. Brio. ISBN 978-80-7529-1110, s. 416.

motiv není příliš častým v ostatních knihách, objevuje se nám pouze v české *Dášeňce*, kde je jedna ze *Psích pohádek* zaměřena na kupírování ocasů u foxteriérů.

Anatole France byl nositel Nobelovy ceny za literaturu za rok 1921 a též byl milovník psů. Sám řekl, *dokud člověk nemá rád zvíře, část jeho duše zůstane neprobuzená*. V jeho dílech najedeme povídku a profesorovi, který si pořídí malého pejska, a tím se mu změní život.

Collin de Plancy napsal příběh o francouzském barbetu Fouskovi, odehrávající se v době napoleonských válek. Pes vyniká větší odvahou než člověk. Nachází se zde opakující se motiv i z jiných literárních děl, psi nezáladnosti a lásky, pro kterou je schopen položit vlastní život. Pes, zde nezastává pozici zvířete, jako je v jiných rozebíraných dílech. Pes zde má podle autora politickou příslušnost. S takovým tvrzením se setkáváme poprvé. „Fousek pocházel z Normandie. V roce 1799 se ve Falaise narodil rodičům usazeným v tomto městě již dlouhá léta. Jelikož neměl žádného pána a sloužil vždy své vlasti, můžeme říci, že zastával celý svůj život ideje republiky.“⁴⁵

Americká literatura:

Na počátku 20. století též vyšel příběh o *Vlčáku Kazanovi* od James Oliver Curwood. Čtenář knihy naráží opět na oddanost psa svému pánovi, která nezná hranic a díky které je zvíře schopné i zabíjet, jen aby věrně ochránilo svou rodinu. Ale také se setkává se neustálou přítomností volání přírody a volného života ve smečce vlků.

Norbert Davis známý jako autor především detektivních příběhů, do objasňování zločinu zapojoval psi pomocníky. Dalším autorem píšícím o zločinu a následném vyšetřování je Albert Payson Terhune. Sám velký milovník psů, měl chovnou stanici kolíí, není tedy divu, že se tato láska projevila i v jeho dílech.

Ve stejném čase tvořil a následně ovlivnil svou tvorbou celé generace čtenářů americký autor Jack London, autor knihy *Volání divočiny* a *Bílý tesák*. Knihy na sebe navazují. Hlavním hrdinou je napůl pes a napůl vlk Buck. Děj se odehrává během zlaté horečky na Klondiku. Na děj navazuje *Bílý tesák*, který popisuje Buckovo další dobrodružství. V obou knihách je do předních pozic narativu postaven věrný a obětavý pes, vždy v kontrastu s lidským chováním a přírodou. Též je zachycen vztah mezi psy navzájem, zvířecí přátelství mezi fenou Skeet a Buckem, vřelý vztah mezi člověkem a jeho psem je zaznamenám ve většině zmíněných knih,

---

⁴⁵ PLANCY, de Collin. *Velká kniha povídek o psech: kolekce nejlepších psích příběhů ze světové literatury*. Černošice: Monika Koprivová, 2019. ISBN 978-80-88333-07-4, s. 342.

ale mnoho autorů nekladlo takový důraz na vztah mezi zvířaty navzájem. „Skeet byla drobný irský setr a s Buckem se brzy spřátelila, protože když mu bylo tak zle, až vypadal jako polomrtvý, nemohl se jejím prvním pokusům o sblížení dost dobře bránit. Měla v sobě určité doktorské sklony, jakými se vyznačují někteří psi, a jako když kočka olizuje kořata. Skeet olizovala a čistila Buckovy rány.“⁴⁶

V dílech Alexandera Woolcotta najdeme povídku *Verdunská Kráska*, jež pojednává o fence, která se připlétla do cesty americkým vojákům, bojujícím v zákopech první světové války. Fena je popsána jako velice inteligentní. „Rozhodně věděla, jak to v zákopech chodí, i v nejužších průchodech si uměla vyhýbat nohám a byla si tak dobře vědoma, jaké nebezpečí číhá na předním násypu, že by ji nezlákal ani talíř kuřecích kostí, který by jí tam položili. Věděla také, co je plyn, a jakmile si ho čichla, víc než ochotně si nechala nasadit plynovou masku, kterou už po ní nemohl použít žádný člověk, poněvadž ministerstvo války nemělo kloudnou fantazii a nepředvíдалo anatomické zvláštnosti Verdunské Krásky.“⁴⁷ Příběh je důkazem toho, že psi byli schopni následovat člověka na jakémkoliv místě.

Povídka *Paměti žlutého psa* pochází z pera amerického spisovatele O. Henryho. Pes je zde vypravěčem celého děje. S humorem je popsán jeho zjev, kde se opět zmiňuje celosvětová problematika týkající se původu psa. „Ze žlutého čistokrevného štěněte jsem vyrostl v anonymního žlutého vořecha a vypadal jsem jako kříženec mezi angorskou kočkou a bedýnkou citronů.“⁴⁸

Další knihou, ve které vystupuje pes a jeho pozice může vypovědět o společenském postavení, je *Farma zvířat* od George Orwela. Zde psi mají úlohu policie na farmě. Můžeme tak usuzovat, že pes byl vnímán jako poslušný služebník svého pána, který ale má ve své povaze přirozenou ostrost vůči ostatním a nečiní mu problém jít do konfliktu s jinými zvířaty.

Lasie se vrací z pera amerického spisovatele Knighta Ericka Mowbraye líčí osud feny kolie Lasie a hornické rodiny žijící v Yorkshiru. Lasie je prototypem věrného psa, který miluje svého pána nade vše a poháněn nezlomnou láskou ke člověku je ochoten putovat zpět za svou

---

⁴⁶ LONDON, Jack. *Velká kniha povídek o psech: kolekce nejlepších psích příběhů ze světové literatury*. Černošice: Monika Kopřivová, 2019. ISBN 978-80-88333-07-4, s. 99-100.

⁴⁷ WOOLLCOTT, Alexander. *Velká kniha povídek o psech: kolekce nejlepších psích příběhů ze světové literatury*. Černošice: Monika Kopřivová, 2019. ISBN 978-80-88333-07-4, s. 350.

⁴⁸ HENRY, O. *Velká kniha povídek o psech: kolekce nejlepších psích příběhů ze světové literatury*. Černošice: Monika Kopřivová, 2019. ISBN 978-80-88333-07-4, str. 326.

rodinou nekonečné kilometry a riskovat přitom svůj život. Původně příběh vznikl jako povídka, až následně ji Knight rozpracoval do slavné románové podoby.

Shrnutí:

Ve světové literatuře se též nachází dvojí smýšlení o psech. Opět se zde objevuje pohrdání těmito zvířaty. Na druhé straně je většina příběhů vystavěna na psí oddané povaze vůči člověku. Tento motiv se nachází ve většině uvedených děl světové literatury. Lze tudíž konstatovat, že fascinace člověka psí věrností má hluboké kořeny a není pouze regionálním výstřelkem středoevropského prostoru, ale zasahuje do celého světa. Pes často putuje dlouhé vzdálenosti, jen aby se navrátil ke svému milovanému majiteli.

V mnoha dílech se potkává motiv psí oddanosti vůči svému majiteli a volání přírody. Pes je často zlákan divočinou a volným životem, kterému se mu nedostává v životě po boku člověka. V příbězích s tímto motivem se často objevují smečky divokých vlků.

Opakujícím se motivem je také obchod se psy. Často je v příbězích zmíněno, že majitelé v domnění, že si pořídili čistokrevné zvíře, postupem času zjišťují, že mají doma voříška. Prodeje psů ve svých dílech velmi dobře popisuje český autor Jaroslav Hašek, obchody se psy podobného typu se pravděpodobně praktikovaly po celém světě.

Pes je také oblíbeným motivem detektivních příběhů. Nacházíme ho v pozici pomocníka ve vyšetřování, ale také v pozici krvelačné bestie, která je se svým pánem za zločin zodpovědná.

Pes se nachází také v několika nových neobvyklých pozicích, například jako sportovní náčiní na psích dostizích nebo jako zvíře pro laboratorní pokusy.

7.3. Pes v novodobé české literatuře

Psí zástupce nacházíme nejen v lidových rčeních a pořekadlech, ale také v básních a písních. Ve sbírce lidových písní, které shromáždil Karel Jaromír Erben máme několik zmínek o psech. Ale ve většině případech se nesetkáváme s žádnými pozitivy. Pes je zachycen jako uštěkané, hloupé, zlé, požitkářské zvíře, které nepřeje lásce dvou mladých milenců.⁴⁹

---

⁴⁹ Pes v českých národních písních. *Časopis Spolku pro chov a cvičení psů v království Českém* 7, 1887, s. 92-95.

Dvojakost, kterou máme zdokumentovanou v lidových příslovích a písních se projevuje i do krásné literatury. Pes zaujal místo společníka a pomocníka člověka ve všech společenských vrstvách. Psí osudy zachycení v literatuře jsou tudíž stejně rozdílné jako osudy jejich majitelů. Tyto literární zdroje nám dávají možnost reflektovat psí role v různých vrstvách společnosti. V knižních příbězích nacházíme psí zástupce v pozici věrného služebníka svého pána, agresivního nezvladatelného jedince, který je ovládán zvířecími pudy a instinkty, ale také nacházíme zhýčkaného tvora, který dělá svému majiteli, ačkoliv v tomto případě spíše majitelce, módní doplněk.

I tyto rozdíly máme zdokumentované v literatuře například v dílem od Boženy Němcové.

V *Babičce*, vydané v roce 1855 máme zastoupeny psí role v podobě Sultána a Tyrla. Těm není v knize věnováno příliš prostoru, spíše dokreslují atmosféru venkova, kde bylo běžné držet si u stavení psa. Psi zde mají zastupují role typických venkovských hlídačů venkovských usedlostí, kteří měli pro strach uděláno a odehnali všechny nevítané hosty. Pro tyto účely byl pes v 19. století nejčastěji chován. Můžeme z chabého popisu pouze odhadovat, o jaké psy se jednalo, ale víme, že šlo o větší psy. „Babička už jede!“ rozlehlo se po domě; pan Prošek, paní, Bětka, nesoucích na své ruce kojence, děti i dva velcí psové Sultán a Tyrl, všecko vyběhlo přede dveře vítat babičku.⁵⁰

Sultán a Tyrl byli zástupci psích lovců. Jejich lovecké instinkty byly zachovány, v knize je zachyceno více incidentů, ve kterých psi usmrtili jiná zvířata. Psi lovili především drůbež. „Jednou se ale na oba psy, Sultána a Tyrla, převelice rozhněvala; bylo se ale proč hněvat! Vždyť se podkopali do chlívků a roztrhali za jednu noc deset kačátek, pěkných žlutých, které se měly k světu až milo. Babičce ruce sklesly, když otevřela ráno chlívek a husa s třemi pozůstalými kačaty ven se vyhnala, zděšeně kejhajíc, jako by naříkala pro svoje zavražděná mláďata, která vyseděla na místě jich nestálé, toulavé roditelky. Babička měla v domnění kunu škůdnici, ale přesvědčila se podle stopy, že to udělali psi. Psi, ti věrní hlídači! Babička ani svým očím nevěřila. A ještě přišli a lichotili se, jakoby nic, a to babičku nejvíce rozhněvalo! „Pryč ode mne, vy zloto! Co vám udělaly ty kačátka? Máte snad hlad? Nemáte; z pouhé svévolnosti jste to

---

⁵⁰ NĚMCOVÁ, Božena. *Babička: obrazy venkovského života*. Ilustroval Míla FÜRSTOVÁ. Praha: Odeon, 2021. ISBN 978-80-207-2063-4, s. 7.

udělali! Pryč ode mne, ani vás vidět nechci!‘ Psi schlípli ohony, loudali se do bud, babička ale zapomenouc, že je časně, šla do pokoje povědít dceři svoji žalost.“⁵¹

Autorka v knize neopomenula ani psí lásku ke svým pánům. Několikrát je zachycena radost psů při návratu známé osoby domů. „Když dojížděli domů, přiběhl jim Sultán a Tyrll velikými skoky vstříc a nemohli se radostí ani ustanovit, že mají babičku zase doma.“⁵²

Psi byli i součástí rodinného života. Trávili čas s dětmi dokonce mohli být přítomni i v domě. „Co se ti dva o učenost hádali, dělal Jan v kuchyni Sultánovi a Tyrllovi koncert, troubil na trubku a spolu také bubnoval na bubínek, co mu byla matka z jarmarku přinesla. Psům nemusela být ta hudba velmi příjemná; měli čumáky zdviženy, Sultán štěkal, ale Tyrll vyl, až bylo hrůza poslouchat.“⁵³

V dalším díle Boženy Němcové *V zámku a v podzámčí*, která byla vydána v roce 1858, máme představitele jiného psího společníka, jedná se o psíka Joliho. „Dohled nad ním měla mamsel Sára. V ložnici mamsel Sáro na měkounké lenošce ležel polštář hebký, aksamitem potažený a na tom Joli líhal. Ráno, když mamsel Sára snídala, snídal i on, kávu nebo smetánku, a po snídání donesla ho Sára k paní, aby se s ním trochu potěšila. Když se paní oblékala, dostal ho pod ochranu lokaj; jsouc se strojením paní hotová, vykoupala psíka, učesala, zaobalila do tenkého prostěradla, přikryla modrou atlasovou pokrývkou, která již k tomu určena byla, a nechala na polštáři uschnouti. Psisko navyklé mazlení nechalo s sebou dělat, co chtěly.“⁵⁴

„Lokaj přinesl Jolínkovi druhé snídání, bažantí prsíčka sekaná, na porcelánovém talíři. Jindy vše Sára prohlížela, není-li jídlo staré, je-li talíř dost čistý, nejsou-li křupavky neb kostky v masu a j. v., ten den ani nešpetla, byla ráda, že lokaj ihned odešel, to ani si nevšimla, že dveře za sebou pořádně nezavřel, ani u Jolína nestála, ač se na ni psík obracel, jestli k němu půjde. Nešla a pes se pustil do snídání. Když byl s tím hotov, šel k mamsel a zůstal před ní stát; čekal, že mu jako vždy utře čumák servítkem, ale ona si ho nevšimla, až ji packou poškrábl.“⁵⁵

„„Jdi, mrcho, ani chvilku nemá člověk pokoje‘, uškubla se na něho, a nechajíc jednu ruku v ruce Jacquově, druhou psisko od sebe odstrčila. Pes začal vrčet, očima svítit a zalezl pod sesli — to se mu ještě nepříhodilo, ačkoliv poslední čas všeliké zanedbání od své druhé paní

---

⁵¹ NĚMCOVÁ, Božena. *Babička: obrazy venkovského života*. Ilustroval Míla FÜRSTOVÁ. Praha: Odeon, 2021. ISBN 978-80-207-2063-4, s. 14-15.

⁵² Tamtéž, s. 100.

⁵³ Tamtéž, s. 126.

⁵⁴ NĚMCOVÁ, Božena. *V zámku a v podzámčí*. Vyd. 2. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1957. Mimočítanková četba (Státní nakladatelství dětské knihy), s. 9.

⁵⁵ Tamtéž, s. 53.

snášeti musel. Chvilí stál pod seslí; čekal, že ho bude volat; ale ani nešpetla, nýbrž sehnula se k panu Jacquovi a nechala se obejmout. Tu se psík rozzlobil, žárlivě začal vrčet, vyskočil na stůl, chtěl k Sáře na klín a na pana Jacqua štěkal. Ten mu ale po sprostě řekl ‚kuš‘ — a shodil ho se stolu.“⁵⁶

Z těchto úryvků můžeme porovnat rozdílné postavení psů na základě postavení jejich majitelů. V případě Joliho je patrná snaha o polidštění zvířete, přesto je v psíkovi stále šelma, které si vynucuje pozornost zvířecím způsobem. V povídce je psík Joli typickým příkladem doplňku a dotváření image své majitelky. Zvíře mělo neuvěřitelně vysokou životní úroveň, o které by se poddaných ani neopovažovalo zdát. Paní Skočdoplová ze Springenfeldu za svého psa zaplatila osmdesát dukátů. Joli lehával pouze na aksamitem potaženém polštáři, venčil se jízdou v kočáře a jedl pouze vybrané chody. Měl dokonce doživotní penzi, která činila pět set zlatých stříbra. Joli a jeho paní jsou představitelé typického pokřiveného vztahu. Pes se pouze přizpůsobil životu svého majitele a přijal svou životní roli. Stal se ale motivem marnivosti a bezcitnosti své majitelky, která věnovala svou náklonost psovi namísto svých poddaných. Ve velkém kontrastu je například strava poddaných a strava psíka.

Společenské naladění vůči psům bylo v 19. století velice rozdílné, na jedné straně byl vnímán jako zlostné, špinavé, mizerné zvíře, které je spíše na obtíž svému okolí. Na druhé straně se již projevovaly velké sympatie s těmito zvířaty. Lidé si vážili jejich oddanosti a lásky, kterou projevovali. Jedním z obdivovatelů psů byl Karel Havlíček Borovský, který byl majitelem psa Džoka.

„Ale Džok, můj černý buldok,

ten je grobián,

na habeas corpus tuze zvyklý,

on je Angličan.

Málem by byl chlap přestoupil

jeden paragraf,

již na slavný ouřad zpod postele

ud'ál: Vrr, haf, haf!

---

⁵⁶ Tamtéž, s. 54.

Hodil jsem mu tam pod postel
říšský zákoník,
dobře, že jsem měl ten moudrý nápad,
již ani nekvík.“⁵⁷

Dalším českým autorem, který zahrnoval do svých děl psy je Jaroslav Hašek. Sám autor se netajil vřelým vztahem ke zvířatům, což se projevovalo k v jeho knihách. S humorem, nadsázkou a sarkazmem, který je pro Haška typický, popisuje i soužití a život se psy. V jeho nejznámějším díle *Osudy dobrého vojáka Švejka* nabízí svým čtenářům popis tehdejšího obchodu se psy. „Já mám nejraději psy,“ řekl Švejk, „poněvadž je to výnosnej obchod pro toho, kdo je umí prodávat. Já to nedoved, poněvadž jsem byl vždycky poctivej, ale ještě přeci lidi chodili na mne, že prej jsem jim prodal chcípáka místo čistokrevnýho a zdravýho psa, jakoby všichni psi museli být čistokrevní a zdraví A každěj hned chtěl rodokmen, tak jsem si musel dát rodokmeny natisknout a dělat z nějakýho košířskýho voříška, kterej se narodil v cihelně, nejčistokrevnějšího šlechtice z bavorskýho psince Armin von Barheim.“⁵⁸ Jsou popsány i další nekalé praktiky při prodeji psů, jako je barvení psí srsti, čištění zubů šmirglpapírem, či opíjení psa alkoholem, aby byl více přítulný.

Povídka *Můj obchod se psy* patří též mezi významná díla, kde opět rozebírá s humorem mu vlastním prodeje a nákupy psů, jednání s potencionálnímu kupci. Velmi zajímavými pasážemi jsou ty, které pojednávají o úpravách zvířat, aby splnila tužby kupujících, a povahy samotných psích aktérů. „Mezi tím jsme černého špice pomocí kysličníku vodičitého zbarvili na žlutí a z bílého špice udělali černého natřením roztokem dusičnanu stříbrného. Oba psi při těchto manipulacích strašně vyli, což dělalo dojem, že kynologický ústav disponuje namísto psy dvěma aspoň šedesáti.“⁵⁹

V díle Karla Poláčka *Bylo nás pět* figuruje pes Pajda. „Pajda je Kemlinků pes, on je velice dlouhý, ale nožičky má krátké, křivé. Ale umí tak utíkat, že ho nikdo nedohoní. A když utíká, tak se směje, vyplazuje jazyk a uši mu plandají kolem hlavy jako plácačky na mouchy,

---

⁵⁷ KUKLA, Karel, *Buldog „Džok“ Karla Havlíčka Borovského*. Svět zvířat 4, 1900, s. 2. Sepsáno dle pramenů jednatele Spolku k ochraně zvířat pro království České Josefa Hudla

⁵⁸ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. 3. vydání v SNKLHU. Ilustroval Josef LADA. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1960. Nesmrtelní (SNKLHU), s. 174.

⁵⁹ HAŠEK, Jaroslav. *Velká kniha povídek o psech: kolekce nejlepších psích příběhů ze světové literatury*. Černošice: Monika Koprivová, 2019. ISBN 978-80-88333-07-4s. 321-322.

Pajda je velice chytrý, on žere všecko. On sní i močenou okurku a ještě by chtěl. A když chce, aby mu otevřeli, tak zaťuká ocáskem na dveře.“⁶⁰

Dílo bylo vydané v roce 1943, pes je již v době vydání knihy považován pro člověka za rovného partnera a společníka. „Tak jsme byli čtyři. Když jsme ušli kousek cesty, tak jsme se ohlédli a Pajda utíkal za námi a uši mu plandaly a on se smál. Tak nás bylo pět.“⁶¹

Psi často doplňují dětský kolektiv, jinak tomu není ani v *Rychlých šípech* od Jaroslava Foglara. Zde vystupují psi jménem Bublina a Kuliferda. Bublina byl osvojený, původně zatoulaný, klubový pes.

Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech, je dílo od Josefa Čapka, které napsal i ilustroval pro dětské čtenáře. Autor udělal z těchto dvou ne vždy navzájem smířlivých zvířat nerozlučnou dvojici.

⁶⁰ POLÁČEK, Karel. *Bylo nás pět*. V Ottově nakladatelství vydání druhé. Praha: Ottovo nakladatelství, 2016. ISBN 978-80-7451-506-4, s. 36-37.

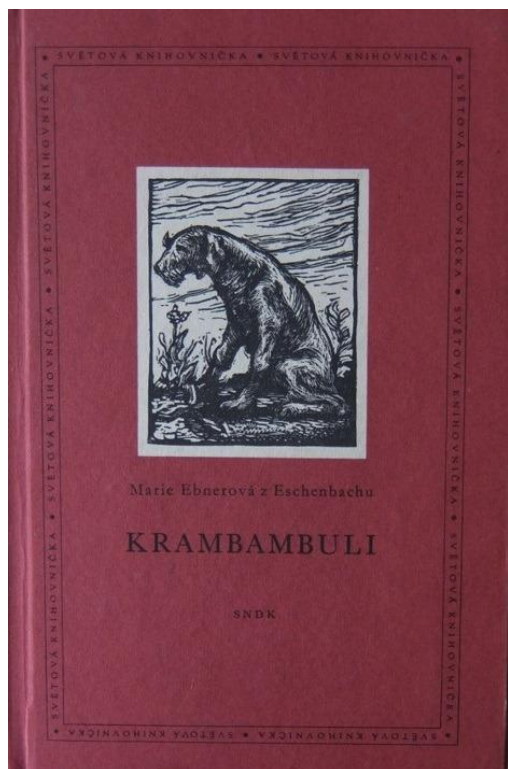
⁶¹ Tamtéž, s. 40.

8. Pes jako literární postava – analýza textů

8.1. Marie Ebnerová z Eschenbachu –Krambambuli

Marie Ebnerová z Eschenbachu se narodila 13. září 1830 v Zdislavicích u Kroměříže. Byla to významná rakouská autorka moravsko-německého původu. Zemřela ve věku 85 let ve Vídni 12. března 1916. Ještě za svého života byla dvakrát nominována na Nobelovu cenu za literaturu. V českém prostředí je Marie Ebnerová z Eschenbachu často srovnávána s Boženou Němcovou.⁶²

8.1.1. Krambambuli kniha

Povídka *Krambambuli, die Geschichte eines Hundes*, v překladu *Krambambuli, příběh jednoho psa* byla prvně vydaná v roce 1883. Do českého jazyka se dočkala překladu a vydání v roce 1958 nakladatelstvím Státní nakladatelství dětské knihy.

---

⁶² MAŠEK, Petr. *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. 3. upr. vyd. Praha: Mladá fronta, 2003. ISBN 80-204-1049-X, s. 74.

Tato analýza je založena na prvním českém vydání, které přeložil Miroslav Svoboda a ilustroval Zdeněk Mézl. Kniha obsahuje četné ilustrace, též použití větší velikosti písma předurčuje knihu především dětským a dospívajícím čtenářům. V porovnání s dnešními publikacemi pro nejmladší čtenáře se tato povídka velmi odlišuje svou autentičností a popisy přístupu ke zvířatům a výchově psů v druhé polovině 19. století. V knize se často objevují poznámky pod čarou, které mají vysvětlovat mladším čtenářům cizí slova, např. psycholog, bandalír.

Je velmi patrné, že autorce záleželo na vykreslení všech popisovaných psů. Nenajdeme žádné povrchní popisy psů. Vykreslení osob i psů je věnovává stejná pozornost. Stejným způsobem je vylíčena podoba hlavních lidských postav i zmiňovaných zvířat.

8.1.2. Děj povídky

Povídka pojednává o revírníkovi Hoppovi a jeho psu jménem Krambambuli. Tohoto psa revírník Hopp vyměnil v hospodě za láhev kořalky s mužem, který již pro alkohol hostinskému zastavil kulovnici i mysliveckou brašnu. Po několika letech se původní majitel psa a revírník setkají. Původní majitel psa však už nemá zálibu v alkoholu, ale v pytláčení. Pes Krambambuli stojí před životní zkouškou, ocitne se mezi dvěma svými pány, které oba miluje a respektuje. Tento příběh byl napsán v době velkého národního vypětí mezi Čechy a Němci, můžeme v knize najít jistou alegorii na tyto vyostřené vztahy.

8.1.3. Postavení psa ve společnosti, chování společnosti ke psovi

Na této povídce můžeme reflektovat postavení pracovního psa ve společnosti v 19. století v prostoru Rakouska-Uherska. Pes v této roli měl lepší postavení, jelikož sloužil jako pomocník k výkonu povolání svého pána. Dostávalo se mu náležitě péče, v některých případech jako je Krambambuli i lásky, na druhou stranu stále zaznamenáváme podřadnou roli zvířat obecně, v tomto případě psa, v celé společnosti. Role psa v myslivosti se od doby, kdy byla kniha napsaná, příliš nezměnila. Pravděpodobně se změnil pohled na výcvik mysliveckého psa a jistě by dnes již nikdo praktiky, jaké jsou v povídce popisovány, veřejně nenapsal. Ale nutnost pomoci psa v lese je stále aktuální a v dohledné době ke změně nedojde.

Myslivec bez psa je pouze poloviční myslivec. Známe rčení, které potvrzuje důležitost psa pro výkon této profese, v dnešní době již záliby.

S popisem tvrdého chování k psovi se setkáme hned na prvních stranách povídky. „Půjdeš? Kupředu!“ – Ale mohl dlouho volat, pískat, trhat – pes ho neposlouchal, vyl a obracel se hlavou k tomu, koho dosud pokládal za svého pána. Když na něj jeho bývalý majitel zvolal: „Marš!“ a doprovodil svůj rozkaz mohutným kopancem, pes zavyl a snažil se znovu k němu přitisknout. Teprve po prudkém boji se panu Hoppovi podařilo zmocnit psa nadobro. Museli zvíře svázat, se zavázanou tlamou naložit do pytle, vzít na rameno a tak donést až do myslivny vzdálené několik hodin cesty.“⁶³

„Bylo potřeba plných dvou měsíců, než Krambambuli, napolo k smrti ubit, po každém pokusu o útěk s obojkem s bodci uvázaný na řetěz, konečně pochopil, kam nyní náleží.“⁶⁴

Z těchto vět si můžeme udělat obrázek, jakým způsobem se na konci 19. století zacházelo s pracovními psy. Pracovní pes byl nástroj k výkonu povolání, a pokud pes nefungoval, tak jak si jeho pán představoval, následovaly velmi silné tresty. Z tohoto popisu je také jasné, že tehdy takové tresty nebyly neobvyklé, naopak to byla běžná praxe. Dnes by se pravděpodobně popisy takového chování ke psům do knihy nedostaly.

Na druhou stranu postavení pracovního psa bylo dobré. Pracovní pes byl důležitým prostředkem pro zdroj obživy, tak se k němu i přistupovalo. Majitel se o něj staral, jelikož si byl vědom toho, že na zvířeti závisí i kvalita jeho vlastního života a života jeho rodiny.

Na prvních stranách povídky můžeme číst, že již záleželo na vzhledu psa.

„(...) tiše obdivoval nádherného psa. Mohly mu být nejvýše dva roky a zbarvením se podobal darebákovi, který ho prodával, ale barva jeho srsti byla o několik odstínů tmavší. Na čele měl znamení, bílý pruh, který vybíhal nalevo a napravo v malé čárky asi jako jehličí na jalové větvičce. Velké černé oči mu svítily a byly lemovány průzračnými, světle žlutými kruhy; uši měl vysoko vztyčené, dlouhé, bezvadné. A bez vady bylo na psu všechno, od drápů až k jemnému čenichu, silná pružná postava, povznesená nad veškerou chválu. Čtyři živé sloupy, které by byly mohly unést jelena, a přesto nebyly silnější než zajecí běhy.“⁶⁵ Podle poměrně detailního popisu zvířete, můžeme usuzovat, že i tehdy záleželo na fyzické podobě psa. Lidé v sobě už měli určité standarty, jak by měl správný pes vypadat, jaké by měl mít končetiny,

---

⁶³ EBNER-ESCHENBACH, Marie von. *Krambambuli*. Praha: SNDK, 1958. Světová knihovnička (Státní nakladatelství dětské knihy), s. 10.

⁶⁴ Tamtéž, s. 10.

⁶⁵ Tamtéž, s. 9.

hlavu, čenich, atd. Z této ukázky je jasné, jaká byla představa správného čtyřnohého mysliveckého pomocníka.

„Tento tvor musel mít rodokmen tak starý a čistý jako nějaký starý šlechtický rod.“⁶⁶ Již v 19. století se uznávaly plemena a standardy psů a dbalo se na čistotu krve u psa stejně jako u vyšší společenské vrstvy.

Ale ne pro každého měl pes správnou hodnotu. Hostinský, v jehož hospodě došlo na začátku povídky ke směně Krambambuliho, o psa zájem neměl. „(...) ale hostinský, špinavý vydřiduch, nechtěl ani slyšet o zástavě, kterou je třeba krmit.“⁶⁷ Stejně jako je to dnes, živé zvíře nemělo význam pro každého. Pro hostinského, který psa nepotřeboval pro svou obživu, byl jen zbytečnou přítěží, kterou by musel živit.

8.1.4. Věrnost a komunikace

Po zkrocení se stal Krambambuli ideálem pracovního psa pro myslivost, a k tomu ještě dosahoval výborných kvalit jako společník a partner pro revírníka. „Ale jaký to byl pes, když ho konečně zkontrolovali! Slovem nelze vyjádřit jeho dokonalost, které dosáhl nejen ve výkonu svého povolání, nýbrž i v každodenním životě jako horlivý služebník, dobrý kamarád a věrný přítel i hlídač.“⁶⁸ Zde můžeme vyčíst, že již nešlo pouze jen o pracovního psa, ale jistým způsobem i o člena rodiny. Jistě to v tomto případě bylo více markantní, protože revírník Hopp s manželkou neměl děti. Ale pes zde nezastává pouze funkci hlídače obydlí a prostředek pro výkon práce, ale již i „přítel“ svého pána.

„Tomu chybí jenom řeč“, říkalo se o jiných inteligentních psech.“⁶⁹ Z této citace je jasné patrné, že pes byl považován za inteligentního tvora, který je schopen přemýšlet. Chybí mu pouze řeč a byl by schopen komunikovat na úrovni lidského vnímání.

Není pochyb o tom, že užívání jazyka, či alespoň jeho obrovská kvantitativní převaha nad jinými typy vztahování se ke světu, jsou lidským specifíkem oproti zvířatům. Ne že by plně platila tato představa zcela „němé tváře“, jak by to rády viděly některé filosofické školy, ale

---

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž, s. 8.

⁶⁸ Tamtéž, s. 10.

⁶⁹ Tamtéž.

přesto je mezi jazyky zvířat a člověka značný rozdíl. Ten je nejen kvantitativní, ale i kvalitativní – zvířecím jazykům schází tak důkladné členění, jako má lidský (...).⁷⁰

V minulosti proběhlo mnoho pokusů o navázání větší komunikace se zvířaty a pokusy o větší polidštění zvířat. Jedním z takových snah je komunikace s erdelteriérem Rolfem, nazývaným také „pes mannheimský“. V první polovině 20. století bylo učiněno mnoho pokusů o komunikaci. „Byla to vlastně celá vlna psů komunikujících se svými majitelkami pomocí klepání na podložku podle tabulky s písmeny. Rolf, či ‚Lol‘, jak sám sebe nazýval, dokonce diktoval dopisy, jeho dikce, pravopis připomínaly pogramotné dítě. Pes mannheimský se také živě zajímal o právě zuřící první světovou válku a její průběh, o čemž z pochopitelných příčin neměl adekvátní představu.“⁷¹

Takových pokusů probíhalo více nejen se psy. Mluvící zvířata také pronikla do literatury, jak je patrné například v knize od Karla Čapka *Válka s mloky*. Text protokolu hovorů s mlokem Andym v londýnské zoo je nápadně podobný těmto experimentům s komunikací se zvířaty.⁷²

O důvěře a věrnosti Krambambuliho, potažmo všech psů svým pánům svědčí i příhoda s paní hraběnkou. Paní hraběnka se doslechla o skvělém charakteru Krambambuliho a rozhodla se, že tohoto psa chce pro svého manžela. Revírník Hopp si byl vědom toho, že hraběnce nemůže odporovat. Na vrchnosti závisel jeho život a těžko si představovat, jakým způsobem by odmítnutí odkoupení psa hraběnka potrestala. Pan hrabě je také v knize nazýván jako chleboďárce. Revírník ale plně věřil ve věrnost svého psa a nepožadoval za Krambambuliho ani peněžní kompenzaci, měl pouze jednu podmínku. „Hraběcí Milosti! Jestli pes zůstane v zámku a nerozkouše-li každou šňůru a neroztrhá každý řetěz nebo nebude-li jej moci rozervat, jestli se při tom neškrtní, ať si ho Vaše hraběcí Milost ponechá zdarma – pak pro mě už nemá ceny.“⁷³ Myslivci bylo jasné, že s Krambambuli není pes, který by respektoval více pánů. Pokud by se tak stalo, neměl by pro Hoppa už takovou hodnotu.

Dary v podobě zvířat nebyly ojedinělým případem. Tato tradice zde byla již od raného novověku a dárce vyjadřoval tímto aktem náklonost a loajalitu. Oblíbeným prezentem byli především lovečtí psi, kteří se využívali na lov medvědů, divokých prasat i zajíců. Díky těmto darům se dostávala do středoevropského prostředí plemena psů, která měla pocházet z velmi

---

⁷⁰ KOMÁREK, *Ochlupení bližní...*, cit. d., s. 48.

⁷¹ Tamtéž, s. 52.

⁷² Tamtéž, s. 53.

⁷³ EBNER-ESCHENBACH, *Krambambuli...*, cit. d., s. 11.

vzdálených oblastí, jako je například Pyrenejský poloostrov a Egypt. Obdarovávání bylo zvykem především mezi šlechtickými rody. Psi plnili funkci diplomatických darů. Pavel Marek tyto praktiky popisuje ve pojednání *Nejběžnější zvířecí zásilky – kuň a pes* v publikaci *Zvířata a jejich lidé* Uvádí mnoho příkladů, kdy byli psi jako dary využíváni.⁷⁴

Krambambuli však opět ukázal svou oddanost pánovi. V hraběcím domě nikoho neposlouchal a dokonce začal být i agresivní. Přestával přijímat potravu. „Marné byly pokusy získat ho láskou nebo zkrotit ho přísností. Kousal každého, kdo se k němu přiblížil, odmítal potravu (...) úplně sešel.“⁷⁵ To vše bylo způsobeno steskem a věrností jeho pánovi. Za několik týdnů měl revírník Hopp po svolení vrchnosti svého oddaného přítele zpět u sebe.

Psi dělali společníky všem společenským vrstvám. Původně pytlácký pes se takto dostal až na hraběcí zámek. Pan hrabě chtěl vlastnit Krambambuliho a nebyla to pro něho potupa vlastnit psa po svém poddaném. Postavení psa, pokud byl majitel movitý, se velmi změnilo. Ve vyšších vrstvách měli psi často lepší životní podmínky než samotní poddaní. Psi doprovázeli své pány na veškeré jejich aktivity včetně bohoslužeb v kostele.⁷⁶

Katarze díla nastává při setkání myslivce Hoppa s původním pánem Krambambuliho, což je pytlák v revíru pana Hoppa. Pes stojí před rozhodnutím, kdo je pro něj pánem a koho má poslouchat. „Nakonec se ubohé zvíře vzdalo beznadějí, zbytečný boj a plazí se s vytím, s břichem na zemi, jako by volalo nebe za svědka své niterné bolesti – k svému prvnímu pánovi.“⁷⁷ Pes, přestože vyniká svou chytrostí, nedokáže pochopit nevraživost svých dvou pánů a stojí před životním dilematem. Revírník Hopp splní svou povinnost a rozkaz od vrchnosti a připraví pytláka o život. Krambambuli opět není schopen pochopit tuto situaci a odmítá se od těla svého prvního pána hnout a poslouchat Hoppa. Celý příběh končí tím, že se pes utrápí žalem k smrti.

„Téhož večera stál Hopp před spaním u okna a díval se ven na třpytivou letní noc. Tu mu bylo, jako by viděl sedět na druhé straně louky u kraje lesa psa, který upřeně a toužebně pozoruje místo svého bývalého štěstí – nejvěrnější z věrných bez pána. (...) Jakmile vykročil z domu, narazil na toho, jehož vyšel hledat v dáli: Krambambuli ležel před ním mrtev, s hlavou přitisknutou k prahu, který se již neodvážil překročit.“⁷⁸ Z tohoto úryvku je patrný velký respekt

---

⁷⁴ MAREK, Pavel, *Zvířata a jejich lidé*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-5157-6, s.295-300.

⁷⁵ EBNER-ESCHENBACH, *Krambambuli...*, cit. d., s. 12.

⁷⁶ BYSTRICKÝ, *Pes v mytologii, náboženství a folklóru...*, cit. d., s. 288.

⁷⁷ EBNER-ESCHENBACH, *Krambambuli...*, cit. d., s. 19.

⁷⁸ Tamtéž, s. 21–22.

vůči svému pánovi. Krambambuli se již neodvážil překročit práh domu. Ale také je jasná neskutečná oddanost, přišel zemřít ke svému pánovi, co nejbliže.

Jak již bylo zmíněno novela byla napsána na konci 19. století. V době velmi napjatých vztahů mezi českým a německým obyvatelstvem. Můžeme v příběhu najít určité vztahové podobnosti. Psa bychom mohli v tomto případě připodobnit k malým dětem. Děti také často nechápaly národnostní nevraživost, stejně jako Krambambuli nechápal rozpor mezi pytlákem a revírníkem Hoppem.

8.1.5. Vztah myslivce ke Krambambulímu

Vztah pytláka k psovi k povídce není příliš vykreslený. Je tam pouze zmínka, ze které se můžeme domnívat, že pes ani pytlákovi nebyl lhostejný. „(...) tulák dal psa. K jeho cti třeba přiznat, že ne lehce. Když dával zvířeti šňůru kolem krku, ruce se mu tak třásly, že se zdálo, že s tím nebude nikdy hotov.“⁷⁹

Můžeme však předpokládat, že pes pro něj neměl tak velkou hodnotu, když byl schopen směnít ho v hospodě. Na druhou stranu, dříve byl takovýto výměnný obchod běžným jevem. I za revírníkem Hoppem přišla bez ostychu hraběnka, která požadovala psa jako dar pro svého chotě. Tudiž můžeme předpokládat, že pes byl opravdu považován za věc, která nemá pevně stanoveného majitele a často se se zvířaty „handlovalo“.

O vztahu myslivce ke Krambambulímu jsme schopni vyčíst mnohem více. Přestože je popsán surová výchova psa, je jasné, že myslivec svého psa zbožňoval. „(...) jeho pán s ním alespoň dlouho rozmlouval. Paní revírníková notně žárlila na ‚Buliho‘, jak ho pohrdavě nazývala. Mnohdy svému muži vyčítala. (...) ‚Dovedeš pořád jenom Bulimu něco vyprávět, Hoppe, a mně ne? Odnaučíš se samým mluvením s tím dobyt看kem mluvit s lidmi.‘ Revírník přiznal, že něco pravdy na tom je, ale nedovedl si pomoci.“⁸⁰ Z úryvku můžeme soudit, že pes nebyl pro Hoppa pouze nástroj pro vykonávání jeho profese, ale že se k němu velmi citově fixoval. Revírníková žena nazvala psa dobyt看kem. Z dnešního pohledu je tento výrok velmi hanlivý, ale dříve bylo postavení psa na stejné úrovni jako postavení krávy či kozy v domácnosti. Na zdraví a prosperitě těchto zvířat často závisela kvalita života celé rodiny.

---

⁷⁹ Tamtéž, s. 8.

⁸⁰ Tamtéž, s. 10.

Velké vyznání citu a smutek z odchodu milované duše zaznamenáváme v úplném závěru povídky. „Myslivec ho neoželel nikdy. Jeho nejlepšími okamžiky byly chvíle, v kterých zapomínal, že ho ztratil. Ponořen do radostných myšlenek, notoval si pak své proslulé: ‚Copak dělá můj Kram...‘ Avšak uprostřed slova se podešeně zarazil, potřásl hlavou a řekl s hlubokým povzdychem: ‚Škoda toho psa!‘“⁸¹ Také hned v úvodních větách povídky se dočítáme, že půjde o příběh o milovaném psovi Krambambulim.

„Člověk má zálibu v mnoha věcech, avšak skutečnou a trvalou lásku pozná jen jednu, pozná-li ji vůbec. To je alespoň mínění revírníka Hoppa. Kolik měl již psů a kolik jich měl rád, ale jen jednoho miloval nezapomenutelně – Krambambuliho.“⁸²

8.1.6. Shrnutí

V této povídce bylo reflektováno postavení pracovního psa. Pes byl důležitým pomocníkem pro výkon práce svého pána, tudíž z toho plynula i náležitá péče o něj. V případě Krambambuliho se jednalo o nadstandartní péči a lásku. Myslivec Hopp sice praktikoval tvrdou výchovu psa, ale také psa zahrnoval velkou pozorností. Tuto pozornost jistě neměl každý myslivecký pes, přestože by oplýval Krambambuliho kvalitami. Hopp si mohl dovolit věnovat tolik času a energie psovi, protože s ženou byli bezdětní. Pes nebyl pouze pomocníkem ve výkonu práce, ale částečně mu suploval děti, myslivec mu to oplácel svou láskou, které se mu také dostávalo i nazpět.

---

⁸¹ Tamtéž, s. 21.

⁸² Tamtéž, s. 7.

8.2. Anima

Další povídkou v knize *Krambambuli* je *Amina*. V povídce je popsán nejen diametrálně odlišný přístup ke zvířatům, ale také vykresleno rozdílné postavení lidí ve společnosti. Povídka reflektuje především život chudinské vrstvy obyvatel v Rakousku-Uhersku v období 19. století a osud feny Aminy.

Zvířata se na venkově chovala především z praktických důvodů. Psi se využívali především jako ochránci a hlídači prostorů a majetku lidí. Pokud pes neměl praktické využití pro svého pána, ztrácel hodnotu. Pro majitele zvířete v znamenalo pouze další starost a vynaložené prostředky na obživu.

„Společnost 19. století se dělila v přístupu k němým tvářím na dva tábory. První si uvědomovala práva zvířat a začala za ně bojovat. Druhý si stěžoval na nepořádné chovatele (zejména z řad chudiny) a volal po omezení počtu psů, především těch toulavých a podvyživených. K takovým se málokdy někdo hlásil, volně pobíhali, všude možné si hledali potravu a hrozilo, že někoho napadnou (k těmto incidentům docházelo často, především na venkově).“⁸³

8.2.1. Děj povídky

Po návštěvě cikánu ve vesnici zůstal malý chlapec, jelikož se k němu nikdo nehlásil, ujala se péče o něj vdova Wagnerová. Dítě dostalo jméno Provi. Po smrti vdovy Wagnerové Provimu nezbylo nic jiného než se začít protloukat životem sám.

„Provimu nedá přáteli nic lepšího než velmi brzké vysvobození z jeho žalostné existence. Ubožák žil z odpadků, odíval se hadry – odložené věci, lhostejno, zda byly s malých chlapců nebo děvčat – chodil s nepokrytou hlavou a bos, dostávalo se mu výprasků, nadávek, opovržení a nenávisti.“⁸⁴ Před zamyšlením, jaké měli postavení zvířata, je nutné si uvědomit, jak žili v tehdejších časech i někteří lidé.

Ve vsi se nacházeli i lidé, kteří se snažili Provimu pomoci. Jedním z nich byla hostinská Schoberová. Pravidelně k ní Provi přicházel se slovy: „Mý mlíko!“ Vždy dostal, co požadoval, jednou se však střetnul s hostinským a ten vyžadoval, aby o mléko prosil, když tak neučinil, byl

---

⁸³ ⁸³ CUKROVÁ, Hana. *Archivum Trebonense: sborník studií pracovníků archivu a jeho badatelů, Bestia – zvíře v historickém kontextu*. V Třeboni: Státní archiv, 2020. ISBN 978-80-906860-4-5, s. 237.

⁸⁴ EBNER-ESCHENBACH, *Krambambuli...*, cit. d., s. 25

vykázán s patričným výpraskem. Provi poté přebýval u cestáře, ten měl sám pět synů. „Pět cestářových kluků nemohl vyvrhel naučit ničemu špatnému, znali již beztoho všechno a zvlášť byli mistry v týraní zvířat. O tom vydávaly svědectví kozy, králíci, kuřata, nad nimiž měli neomezenou moc, a domácí pes, nešťastná Amina, vyprávěly o tom jejich jizvy, jejich poraněné nohy a jejich zlomená křídla. Provi nacházel v pohledu na surovost potěšení, kterého mohl nyní užívat celé hodiny.“⁸⁵ Kruté chování vůči zvířatům se prolíná celou povídkou.

S Provim sdílela kozí chlívek, který Provi využíval pro přespávání, fena Amina. Té se narodili štěňata. Pouze jedno štěně přežilo, zbytek stihla smrt utopením. Jednou v noci Amina stále pátrající po svých mláďatech probudila Proviho, ten v návalu agrese a vzteku Aminu sbil. Ráno Amina přinesla své jediné přeživší štěně Provimu, fena tušila, že ona zemře. Provi se nad štěnětem slitoval. Neměl žádné prostředky, jak štěně uživit. Proto se rozhodl jít poprosit o mléko do hostince. „Hostinská Schoberová, paní hostinská Schoberová, prosím o trochu mlíka!“ To byl obrat v srdci a osudu člověka.⁸⁶

8.2.2. Popis Aminy a chování k Amině

„Nejubožejším z ubohých zvířat cestářovy rodiny byla ovšem stará Amina. Běhala už jenom po třech nohách a měla už pouze jedno oko. Prvorozený z jejích trýznitelů ji zmrzačil kopnutím a kamenem ji napolo oslepil. Přes tyto vady nosila vysoko svůj drzý čenich a ocásek vzhůru, zuřivě štěkala na každého cizího psa, který se ukázal, a její pronikavé nadávky ho doprovázely při zpáteční cestě.“⁸⁷

V úryvku je zmíněné jedno cestářovo dítě, je zde nazvaný jako trýznitel, z čehož je patrné, že takovéto surové chování vůči zvířatům bylo vnímáno negativně a s lítostí, ale bylo běžnou součástí tehdejšího života. Nutno podotknout, že jednání společnosti vůči Provi se příliš nelišilo od chování k zmíněné feně a dalším zvířatům.

Z popisu Aminy je jasné, že toho v životě prošla a zažila mnoho. Lidské chování vůči ní bylo dnes nepopíratelně považováno za týraní zvířat.

---

⁸⁵ EBNER-ESCHENBACH, *Krambambuli...*, cit. d., s. 27.

⁸⁶ Tamtéž, s. 36.

⁸⁷ Tamtéž, s. 28.

8.2.3. Usmrcení mlád'at

„(...) dostala fena ještě v pozdním věku opět mladé; byli čtyři, z nichž tři hned utopili. Sotva jednoho mohla vyživit, byla příliš stará a slabá a vše svědčilo o tom, že nebude dlouho živa.“⁸⁸ V citovaném úryvku je zmíněno, že majitelé se snažili regulovat rozmnožování. Narozná štěňata byla utopena. Dnes by takový čin spadal také do kategorie týraní zvířat a neobešel by se bez negativní reakce okolí.

Násilná smrt štěňat je vnímána ze současného pohledu velmi negativně, ale je nutné zmínit, že již v 19. století byly vydávány dokumenty, které měly pomoci usměrňovat počty psů. Takže rozhodnutí usmrcení štěňat nebylo pouze praktické, ale také nutné. „Snahy regulovat počty psů za účelem snížení možností přenosu a šíření různých nemocí lze doložit již v závěru 18. století, kdy se objevovaly první státní předpisy ve formách guberniálních nařízení nebo dvorních dekretů. Ty první z osmdesátých let se zaměřovaly na samotný chov psů a povolovaly např. držet sedlákům na vesnici pouze jednoho psa (a to na řetězu), živnostníkům v případě, že psy potřebovali k výkonu svých profesí, bylo umožněno chovat psů více.“⁸⁹

„(...) Toníka, toho tentokrát netěšilo, že činil bolest jinému tvorů. Amina kousala jako vlk, měla-li mladé.“⁹⁰ Toníka za normálních okolností trápení zvířat těšilo, ale tentokrát to bylo jiné, odebrání potomka od matky, mu nečinilo radost. Popis takového patologického chování bychom v dnešních povídkových knížkách pravděpodobně nenašli. Je nutné neopomenout zmínit, že Amina svá mlád'ata bránila. Již zde na začátku příběhu je patrné, že fena v tomto ohledu byla lepší matkou než lidská matka, která pravděpodobně odložila svého potomka Prova.

„Bude dobré, kousne-li tě, myslil si Provi. Ani mu nenapadlo, aby se kvůli Toníkovi pustil do nebezpečného boje s fenou, šlo mu jenom o vlastní bezpečnost, a tu se uchýlil k válečné lsti, skrčil se na podlaze a začal mluvit žalostným hlasem: ‚Ubohý čoklíku, no, no! Klid ubohý čoklíku, tak, tak ... Nikdo ti nic nedělá, bereme ti jenom tvoje mladý, no, no!‘ Amina váhala, ještě trochu vrčela, ale nyní spíše z pohodlí než ze zlosti. Slověům, která k ní Provi mluvil, nerozuměla, ale rozuměla jejich mírnému tónu a věřila mu. Co věděl psík o lsti a pokrytectví? Jeden člověk s ním mluvil jednou laskavě, tak byly asi i jeho úmysly dobré.“⁹¹

---

⁸⁸ Tamtéž, s. 28.

⁸⁹ CUKROVÁ, *Archivum Trebonense...*, cit. d., s. 237-238.

⁹⁰ EBNER-ESCHENBACH, *Krambambuli...*, cit. d., s. 28.

⁹¹ Tamtéž, s. 29.

Jestli touto větou chtěla autorka vyzdvihnout čistotu psího myšlení, které by nebylo schopné podlost vymyslet ani rozpoznat, či zda chtěla upozornit na primitivní myšlení zvířat, nad tím můžeme pouze polemizovat.

Zvláštní je popsání přemýšlení malého Prova. V jedné chvíli je popsáný odstup, když odebírají feně její mlád'ata. Snaha udělat tento proces co nejméně stresující pro sebe, aby je fena nenapadla, tak snad i pro ni. A v následujících řádcích se dočítáme, že se těšil na podívanou, jak se budou štěňata topit: „Toník hmátl a v příštím okamžiku již také skákal s pažením s třemi psíky v ruce, velkými radostnými skoky před ulici a přes pobřežní svah k jezeru. Provi ho co nejkvapněji následoval; nemohl si dát ujít hlavní legraci, aby se podíval, jak budou psíky topit.“⁹²

V 19. století byl v evropském prostoru u vědců již překonaný názor, že zvíře je pouze stroj, který sice cítí bolest, ale nemá duši. Tento názor zastával například francouzský filosof, matematik, fyzik i fyziolog René Descartes. I přesto bylo zvíře stále vnímáno jako něco velmi podřadného lidskému druhu a krutost prováděná zvířatům nebyla vnímaná s takovým despektem, jako tomu bylo následně ve 20. století.

8.2.4. Alegorie Aminy a matky

„Staré fence se popletla v hlavě kolečka, jinak by přece po nějaké době pochopila, že mlád'ata jsou pryč a již nikdy, nikdy nebudou nalezena a že konečně musí přestat po nich pátrat.“⁹³

„Uplynul týden. Ještě stále se Amina zcela neuklidnila, stále ještě hledala a čenichala po svém pažení, zvláště v noci.“⁹⁴

Přesto, jaké měla tato fena i obecně psi v 19. století postavení, zde autorka jasně chtěla zdůraznit, že Amina byla jako matka mnohem lepší než lidská matka Prova, která se ho vzdala a odložila ho. Přes zvířecí primitivnost fena hledala stále svá mlád'ata, což se jí nakonec stalo osudným. I před smrtí její mateřské pudby byly silnější než vše ostatní a snažila se pro své jediné přeživší štěně najít bezpečí.

---

⁹² Tamtéž, s. 29.

⁹³ Tamtéž, s. 30

⁹⁴ Tamtéž, s. 31.

Proviho vnitřní pocity z obdivu nad zvířecí mateřskou láskou: „Provi se chvěl. Zmocnila se ho cizí, neodolatelná moc, vířila kolem něho jako bouře, Srazila ho, donutila ho, aby tiskl svůj obličej na obličej mrtvého psa, aby ho líbal a laskal se s ním. Ona to byla, která z něho křičela: ‚Ach ty! Ach ty! – tys byla matkou!‘ Srdce se mu chtělo rozskočit, lomcoval jím proud divoké bolesti a žalostného trápení a oťrásl jim do základů. Dítě naplněné nebeskou bolestí soucitu se obrátilo se vzlykotem na podlahu a plakalo pro starou fenu a plakalo pro její mládě, které se tlačilo na svou matku, obracelo se k ní s kňučením a hledalo potravu u pramene, který již dříve tak řídce tekla a nyní zcela vyschl.“⁹⁵

8.2.5. Psí oddanost člověku

V povídce je popsáno několik momentů, kdy Amina prokazovala svou oddanost a lásku lidem. Jedna z takových chvil je popsána při odebírání štěňat, stačilo, aby na ni Provi začal vlídně hovořit, a ona vmžiku začala člověku důvěřovat: „Jeden člověk s ním mluvil jednou laskavě, tak byly asi i jeho úmysly dobré. Opět se položila, dala se hladit, zavřela při blaživém doteku oči jako k sladkému spánku. Čenich strčila Provimu do dlaně a lízala mu ji vděčně a něžně.“⁹⁶

I štěně hledalo u člověka bezpečí a lásku: „(...) vzal si psíčka do rukou, položil ho na svou tvář a dýchal na něho; štěně se třásl a žalostně kňučelo. (..) Mládě se vzdalo sání u ušního lalůčku; z toho se přece nenasytilo. Jeho oči, které sotva spatřily světlo, se zavíraly v tichém zoufalství a Provi cítil, jak se již jen zcela jemně chvěje.“⁹⁷

8.2.6. Shrnutí

V této povídce jsme mohli reflektovat postavení psa v jedné z nejnižších vrstev společnosti. Pes sice nebyl toulavý, měl svého majitele. Patřil cestářovi, ale jelikož ho cestář nepotřeboval využívat ke svému povolání, nebylo pro něho zvíře příliš důležité. Psí schopnosti nevyužíval ani pro střežení svého obydlí. Ačkoli je v povídce zmíněno, že fena hlásila svým štěkotem každého procházejícího. Též je zmíněno, v jakém byla kondici, takže je čtenáři jasné, že nebyla pro účel hlídání vhodná. V porovnání s příběhem mysliveckého psa Krambambuliho je nepopíratelné, že Amina zastávala naprosto odlišnou roli. Neměla náležitou péči, naopak

---

⁹⁵ Tamtéž, s. 33–34.

⁹⁶ Tamtéž, s. 29.

⁹⁷ Tamtéž, s. 34–35.

byla spíše terčem nelaskavého chování. Životní úroveň společnosti nebyla na příliš vysoké úrovni. Postavení zvířat bylo odlišné. V nižší vrstvě společnosti byla ceněna především hospodářská zvířata. Tato zvířata znamenala pro rodinu zdroj obživy. Pro domácí mazlíčky nezbýval prostor ani finanční zdroje na péči.

8.3. Thomas Mann – Pán a pes

Thomas Mann se narodil 6. června 1875 v německém Lübecku. Je to celosvětově uznávaný spisovatel, v roce 1929 získal Nobelovu cenu za literaturu. Zemřel ve věku 80 let 12. srpna 1955 ve švýcarském Curychu.

8.3.1. Pán a pes kniha

Novela *Pán a pes* byla poprvé vydána v roce 1918, v německém originále nese též název *Herr und Hund*. Novela byla vydávána samostatně nebo jako součást sbírky novel Thomase Manna.

V tomto rozboru je čerpáno ze sbírky *Novely* z edice Knihovna klasiků, vydanou Státním nakladatelstvím krásné literatury a umění v Praze v roce 1965. Text byl přeložen Pavlem a Dagmar Eisnerovými.

Jiří Fried provádí Mannovými povídkami v doslovu knihy. Tuto novelu komentuje těmito slovy. „*Pán a pes* je procházka po boji – spisovatelská reakce na dlouhé roky polemik a spisovatelské reakce před ne právě příjemným dlouhým pobytem na *Kouzelném vrchu*. Nepřítomnost fiktivního děje staví tento dlouhý záznam Mannových kynologických zkušeností spíš po bok jeho prací deníkových a autobiografických. Pro českého čtenáře budou stránky ze života psiho míšence Baušana zajímavé především pro nabízející se srovnání s Čapkem – s pravděpodobným závěrem, že možnost fejetonu nemusí být nezbytně koketní. Význam tohoto textu je především dokumentární. Je to obdivuhodný doklad Mannova pozorovatelství, receptivní schopností jeho smyslů, hromadících a registrujících marnotratné spousty mikroinformací, svědectví jeho zájmu o svět a jeho zaujetí světem.“⁹⁸

Novela je psaná ich formou. Text je rozdělen do kapitol, z čehož každá kapitola nese svůj název. Text vyniká velmi výstižnými popisy vztahu mezi psem a člověkem, které prolínají mistrovsky propracovaným líčením okolní přírody a krajiny.

Životní úroveň se oproti 19. století výrazně zvýšila, což mělo vliv i na roli psa. Pes již není brán jako další hladový krk navíc. Pes je pořizován především jako společník do domácnosti. Baušan je příklad typického psa, který byl pořízen do měšťanské střední vrstvy

---

⁹⁸ MANN, Thomas. *Novely*. 1.vyd. Praha: SNKLU, 1965, s. 470.

jako miláček do rodiny. Rodina psa vlastní pro své potěšení, na zvířeti není závislé jejich živobytí potažmo životní úroveň. Pes neplní funkci hlídače lidského obydlí.

8.3.2. Děj povídky

V novele je zachycen idylický vztah mezi majitelem psa, který pochází ze zámožnější střední vrstvy obyvatelstva. Děj se odehrává ve vilové čtvrti a přilehlém okolí po první světové válce. Pán interpretuje čtenáři řadu příhod, které prožívá se svým psem Baušanem. Historiky společného soužití tvoří celek naprosto ideálního vztahu mezi člověkem a zvířetem. Mezi oběma aktéry dominuje respekt, oddanost, věrnost a láska. V textu nebyl ponechán prostor pro další osoby. Ve čtenáři to vyvolává pocit, že toto soužití je pro pána postaveno nad všechny ostatní vztahy. Pro psa je bezpochyby jeho pán celý jeho svět a čas strávený v přítomnosti jeho majitele je pro psa prvořadý. Příběh působí, že stejné nastavení má zachycená osoba majitele psa. Vztah nenarušuje žádná z lidských negativních vlastností. V případě, že pes projevuje určitou špatnou vlastnost způsobenou svými zvířecími pudy, vypravěč před čtenářem tento rys ospravedlňuje a omlouvá.

8.3.3. Baušanův charakter

Baušanově povaze je věnovaná celá kapitola s názvem *Několik zpráv a Baušanově životosprávě a charakteru*. V této části knihy je velmi podrobně Baušan vylíčen ze všech možných úhlů. Je popsán jeho vzhled i jeho chování a myšlení.

Opět je zde zmíněna věrnost psa, v tomto případě je ještě vyzdvížena, tato věrnost není vztažena přímo na Baušana, nýbrž na tento druh psů, Baušanovo chování jen tyto predikce naplňovalo. Z textu vyplývá, že by mohla být pro majitele až přílišná a měl by tuto oddanost a závislost krotit. Tato oddanost je určena pouze pro pána psa, ostatním členům rodiny se tohoto privilegia od psa nedostává: „...bez výhrad viděl a uctíval pána, ochránce krbu a velitele, aby nalézal svou životní důstojnost ve zvláštním poměru naprosto oddaného přátelství k němu a uchovával si vůči ostatním členům domácnosti daleko větší nezávislost.“⁹⁹

Další důkazy věrnosti a těžkému přivykání psa na nové majitele nalezneme také v další zachycené události. Baušan po nějakém čase, který strávil u své nové rodiny, zmizel. Po dvou týdnech majitelé obdrželi zprávu, že Baušan se vrátil do své rodné usedlosti. Zvíře muselo urazit

---

⁹⁹ MANN, *Novely...*, op. cit., s. 224-225.

dvacet kilometrů cesty. „Na mou věru, dával najevo, že nás poznává a že má radost, když nás uviděl. Ale proč nás tedy opustil?“¹⁰⁰

Vypravěč se pozastavuje nad faktem, že psa táhnul jeho přirozený pud na místo, které si ve štěněcím věku zafixoval. Přesto následně při shledání projevoval velké nadšení. Čtenář zde naráží fakt, že zvířecí mysl nemůže člověk nikdy dokonale porozumět.

Další zmínka o zvířecí nespoutanosti přichází o několik řádků dále. „Přišla doba, kdy bylo zřejmé, že selskou usedlost sice pustil z hlavy, ale že u nás také ještě řádně nezdomácněl, takže byl duší bez pána a jako list zmítající se ve větru. Tehdy bylo třeba dávat na něho při procházce pozor, neboť projevoval velký sklon k tomu, aby nepozorovaně zpřetrhal slabé pouto sympatií mezi sebou a námi a ztratil se do lesů, kde by byl při samostatném toulavém způsobu života jistě klesl do stavu svých divokých prarodičů. Naše péče ho ochránila před tímto temným osudem, držela ho po boku lidí na vysokém stupni civilizace, kterého jeho rod za tisíciletí dosáhl, a potom velmi rychle přispěla pronikavá místní změna, naše přesídlení do města nebo předměstí k tomu, aby byl jednoznačně odkázán na nás a rozhodně se spojil s naší domácností.“¹⁰¹

8.3.4. Polidštěné zvíře nebo vrah myši

„Také v příštích dnech se ještě zpěčoval jíst, potom přišla doba, kdy bez míry a rozdílu hltal všechno, co mu přišlo na dosah tlamy, až konečně ve věcech výživy dospěl ke klidné pravidelnosti a zkoumavé důstojnosti. Tím je v hrubém obrysu naznačeno, jak postupně přivykal a společensky zakotvil.“¹⁰²

Proměna zvířete a utlumení přirozených loveckých pudů je zaznamenáno v setkání psa Baušana se stádem ovcí. „Nejstrašlivěji křičí dívenka, když přijde Baušan a mezi ovce vznikne panika, a to se zpravidla stává docela proti Baušanově úmyslu a názoru, neboť ovce jsou mu až do hloubi duše lhostejné, ba chová se k nim, jako by jich vůbec nebylo, a snaží se dokonce zdůrazňovaným nevšímáním a pohrdavou opatrností zabránit, aby se nechovaly bláhově“¹⁰³ Příhoda s ovceci však ještě vygradovala v Baušanův neprospěch. Jedna z ovcí se oddělila od svého stáda a rozhodla se navázat nepřirozený kontakt s potenciaálním predátorem. Role se následně naprosto otočily a Baušan byl ovceci i přes jeho vrčení

---

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 224.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 224.

¹⁰² Tamtéž, s. 223.

¹⁰³ Tamtéž, s. 249.

pronásledován. Baušan v sobě špetku přirozenosti zachovanou měl, projevila se v jeho výhrůžném vrčení, více mu z jeho dravého instinktu nezbylo.

„Sedím rád na lavičce před zahrádkou, hned u horní pěší cesty, Baušan sedí na mé noze, převozníkovy slepice přecházejí kolem mne a při každém kroku trknou hlavou dopředu,...“¹⁰⁴
U psů v důsledku péče, kterou dostávali od lidí, postupně začaly zanikat instinkty dravého zvířete.

V kapitole *Honitba* je několik zmínek o Baušanově zálibě pronásledování zvěře. „Krajina má hojně lovné zvěře a my ji lovíme; to jest; Baušan ji loví a já se dívám. Takto lovíme zajíce, koroptve, hraboše, krtky, kachny a racky. Ale nezaváháme ani před lovem na vysokou, číháme na bažanty, a dokonce na srny, když se srna třeba v zimě výjimečně zatoulá do našeho revíru, Je to pak vzrušující podívaná, když to štíhlonohé lehce stavěné zvíře, žluté na sněhu, s vysokým vyskakujícím bílým zadkem, upaluje před malým Baušanem, jenž nasazuje všechny síly – sleduji tento výjev s největší účastí a napětím. Ne, že by z toho něco koukalo; to se nestalo ještě nikdy a nikdy se to nestane. Ale že není hmatatelných výsledku, to nijak nezmenšuje Baušanovu rozkoš a vášeň, a není to ani seabemíň na újmu mému vlastnímu potěšení.“¹⁰⁵

„Pak přijdou zas širé louky, které se, pokryty krtinami, prostírají až k okraji střední lesní oblasti a v nichž kromě krteků bydlí i mnoho polních myší, což budiž podotknuto se zřetelem k Baušanvi a jeho mnohotvárné lovecké vášni.“¹⁰⁶

„A najednou vidím, jak mu to uchvátí tělo i duši, jak se jeho vztyčený pahýlovitý ocas divoce rozkývá. Vyráží hlavou dopředu a dolů, jeho tělo se napne a protáhne, poskakuje sem a tam a v nejbližším okamžiku, pořád s čenichem u země, žene se odtud určitým směrem. To je stopa. Je na stopě zajíci.“¹⁰⁷

Vypravěč popisuje také lov vodního ptactva, jedná se především o kachny a racky. Opět zdůrazňuje, že to pro psího lovce znamená pouze druh zábavy, že nejedná o nic nebezpečného pro Baušanovu potencionální oběť. Baušan má vrozený respekt z vody, neodvažuje se dál než na kameny. Svou loveckou vášeň uspokojuje alespoň vytrvalým štěkáním. „Baušan moudře a plným právem na pozoru před proudem řeky, na který by jeho síly vůbec nestačily a který by ho neodvratně strhl bůhvíkam, patrně k Dunaji, ale tam by se dostal ve velmi znetvořeném

---

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 256.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 260.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 251.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 260.

stavu.“¹⁰⁸ I přes tento strach z vody je pro Baušana lov vodního ptactva potěšením. „Je nadšený a vděčný, jen když kachny letí, když mu dávají příležitost k nádhernému závodění podle řeky nahoru a dolů, a kachny patrně znají jeho tužby a někdy z toho těží.“¹⁰⁹

Z líčení těchto situací je patrné, že v Baušanovi určité přirozené pudy stále zbývají. Pronásledování zvěře je spíše zábavou. „(...) jeho předkové, alespoň pokud náleželi k rodu ohařů, znali opravdovější honitbu, je víc než pravděpodobné, a někdy jsem se už ptal sám sebe, zda podědil vzpomínku na to a zda by se náhodným nárazem dala probudit. Na jeho stupni se život jednotlivců jistě odlišuje povrchněji od života druhu, než v našem případě, narození a smrt znamenají méně hluboké výkyvy bytí, snad se zachovávají tradice krve neporušeněji, takže by bylo jen zdánlivým rozparem, kdybychom mluvili o vrozených zkušenostech, o nepovědomých vzpomínkách, jež jakmile se vzbudí, zmátnou tvora v jeho zkušenostech osobních a způsobí, že mi již nepostačují.“¹¹⁰

Sám autor si klade otázku, jak tenká je hranice mezi zvířecími pudy a společníkem, kterého bere za sobě rovného. Jak lehce by se dala tato hranice prolomit a co by to mohlo způsobit. V tomto výňatku z knihy je také patrné, že zvíře, potažmo pes, je na stejné úrovni, je o něm smýšleno jako o člověku rovném jedinci. Sice s odlišným nastavením, ale pozice psa v textu, i ve smýšlení autora, se velmi odlišuje od předchozí rozebírané knihy.

„Ale stane se také, že myšku polapí, a to se neudá bez otřesu pro mě, vždyť ji, když se jí zmocní, sežere bez slitování živou, i s kožíškem a kostmi. (...) Drží ji za ocas, dvakrát nebo třikrát jí mrští o zem, ozve se slaboučkým písknutím, poslední, jež je dopřáno myšce, pánembohem opuštěné, a pak ji Baušan chňapne do chřtánu mezi bílé zuby. Stojí rozkročen, přední tlapy má vzepřené, šíji nachýlenou a natahuje při žvýkání hlavu dopředu, jako by chytal sousto pořad nanovo přehazoval si je v tlamě.“¹¹¹

„„Jsi ty mi ale jeden!“ řeknu mu uznale, až mě obchází mráz, a pokývnu. „Pěkný vrah a kanibal jsi!“ Po takových slovech se roztančí ještě víc a chybí jen, aby se tomu hlasitě zasmál.“¹¹² Vypravěč se svým psem často hovoří. Pes na jeho slova vždy reaguje a často to z popisu situací vypadá, že jeho slovům i rozumí.

---

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 280.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 281.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 260-261.

¹¹¹ Tamtéž, s. 264.

¹¹² Tamtéž, s. 264.

Další lovecký pokus Baušan učinil s bažantem, kterého jeho čenich vystopoval v houští a před psem ulétne do koruny stromu, kde úzkostně křičí. Lovec Baušan si svou kořist mezitím hlídá pod stromem. Vypravěč s jistotou popisuje, jak by vypadala situace, kdyby Baušan bažanta ulovil. „Neboť co by také bylo, kdyby se ptáka zmocnil? Nic by nebylo – dopadl v hlubokém spaní, takže těžkopádný opeřenec nemohl včas vzlétnout; teď stál nad ním, zmatený vítěz, a nevěděl, co si s ním počít. S jednou perutí rozprostřenou, s nataženým krkem ležel bažant v trávě a křičel, křičel bez přestání, až to znělo, jako by v houští vraždili stařenu, a já přispěchal, abych zabránil čemusi strašlivému. Ale přesvědčil jsem se rychle, že není, čeho se obávat; ujistila mě o tom Baušanova zjevná bezradnost, zpola zvědavý, zpola zhnusený výraz, s jakým kloně šikmo hlavu shlížel na svého zajatce.“¹¹³

Baušan je na jedné straně lovec, který s oblibou slídí po myších. Tuto činnost vykonává pro zábavu a pro zpestření procházek v přírodě, přesto je ještě řízen svými loveckými pudy, které zdědil po svých divokých předcích. Vypravěč podotýká „Požírání myši je jeho jedinou krevní vinou a i ona budí dojem, jako by byla cosi postradatelného a vedlejšího.“¹¹⁴ Stopování přirovnává k nevinné zábavě a skvělé psí hře a pro vypravěčovo oko je to též slast, vidět svého psa takto šťastného a pozorovat jeho tělo v pohybu. „Všechno ušlechtilé, pravé a nejlepší v Baušanovi se v těchto chvílích rázem projeví a nádherně rozvine, proto je tak velmi požaduje a proto trpí, když projdou zmarněny.“¹¹⁵

Na druhé straně jeho lovecké pudy a instinkty byly za několik tisíců let, které psi strávili v péči člověka, již velmi omezené. Baušan by si ve volné přírodě, bez lidské pomoci, pravděpodobně plnohodnotnou potravu obstarat nedokázal. Je až příliš domestikovaným druhem, který je závislý na lidské péči.

„Začátek 20. století přinesl další názorové střety v přístupu k pochopení zvířecího chování. Jednalo se například o vitalisty, kteří sice popisovali chování i instinktivní projevy, ale více je nezkoumali. Byli totiž toho názoru, že veškeré životní projevy a procesy jsou řízeny jakousi nemateriální životní silou, duší – *élan vital*. (...) Další názorový proud počátku 20. století byla škola tzv. účelových psychologů. (...) Účeloví psychologové tvrdili, že pojem

---

¹¹³ Tamtéž, s. 265.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 266.

¹¹⁵ Tamtéž.

instinkt nelze nijak vysvětlit. Instinkt je podle nich neomylný a účelný pro určité chování zvířete. Podle nich lze tedy instinkt jen pozorovat, nikoliv vysvětlovat.“¹¹⁶

Další příhodou, která je zachycena, je nemoc psa. „Nevím, co s ním bylo – krvácel z tlamy nebo z nosu anebo z krku, nevím to podnes; kam se vrtl, všude zanechával krvavé stopy, v trávě revíru, na slámě svého lože, na podlaze pokoje, do kterého vkročil – aniž se dalo prokázat nějaké vnější poranění. (...) Kýchal a stříkaly z něho krvavé cákance, do kterých šlapal tlapou, takže všude, kudy šel, zůstával cihlově červený otisk prstů. (...) Když ty znepokojivé i nečisté příznaky nezmizely ani po několika dnech, rozhodli jsme se, že ho dopravíme na zvěrolékařskou kliniku.“¹¹⁷

„Byla tu matička se svým mrtvičnatým mopslíkem, sluha v livreji se štíhlým a jak padlý sníh bílým ruským chrtem, který se občas ozval vznešeným královským zakašláním, venkovan s jezevčíkem, který měl být patrně předveden vědě ortopedické, neboť měl všechny nohy připojeny k tělu docela nesprávně, zkrouceně a zkřiveně, a ještě mnozí jiní.“¹¹⁸ Z popisu osob čekajících na veterinární péči pro své psy vyplývá, že tento servis poskytovali majitelé všech společenských vrstev.

Baušan byl dokonce na veterinární klinice hospitalizován na pozorování. Vypravěč důkladně popisuje smíšené pocity tohoto odloučení. Po dvou týdnech, přestože krvácení zcela nevymizelo, vypravěč usoudil, že je na čase Baušana vzít zpět domů. Z kliniky si odváděl zlomené zvíře a velmi tučný účet za veterinární služby. Psovi trvalo několik týdnů, než se z toho odloučení opět vzpamatoval. O několik neděl později také samovolně zmizelo i krvácení.

„Na počátku 20. století se můžeme setkat s několika osobami, které koordinovaly či vstupovaly do života zvířat. Jednalo se jak o zvěrolékaře, tak o drnomistry čili pohodné. Ve sledované době bychom se s přítomností zvěrolékařů setkali především ve městech. Zde působili jak státní zvěrolékaři, tak soukromí. (...) Vztah běžného člověka ke zvěrolékaři na počátku 20. století byl ovšem jiný než vztah na počátku 21. století. Prostředí venkova bylo spíše konzervativní. Při léčbě se tak zle setkat s praktikami, které vychází spíše ze zvykové – tradiční roviny.“¹¹⁹

---

¹¹⁶ HUDCOVÁ, Regina. *Člověk a zvíře*, Brno, 2010. Diplomová práce, Masarykova univerzita, pedagogická fakulta, katedra občanské výchovy.

¹¹⁷ MANN, *Novely...*, op. cit., s. 267.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ HOLUB, Pavel. *Archivum Trebonense: sborník studií pracovníků archivu a jeho badatelů, Bestia – zvíře v historickém kontextu*. V Třeboni: Státní archiv, 2020. ISBN 978-80-906860-4-5, str. 212.

„Ke skutečné emancipaci a rozmachu veterinární medicíny přispělo celoevropské rozšíření chovu domácích mazlíčků, jejichž onemocnění, či dokonce smrt budily u chovatelů úzkost a smutek. Během druhé poloviny 19. století se v Evropě objevují první ordinace specializované na léčení psů a koček.“¹²⁰

O polidštění zvířete nacházíme zmínky v poslední části knihy. Příhoda, ke které došlo na pravidelné procházce, poznamenala oba hlavní aktéry příběhu, jak psa Baušana, tak jeho pána. U řeky se střetli s lovcem, který usmrtil kachnu a tímto činem si vysloužil Baušanova veškerou pozornost. V Baušanově mysli se pravděpodobně opět probudily přirozené pudy, které měl v sobě hluboko zakořeněné. Na dálku přilnul k myslivci, jako by se zasnul, jaký by mohl mít život po jeho boku. Což jeho pána velmi rozmrzelo. „Tak kousavě jsem mluvil cestou domů k Baušanovi, jenž se za mnou plížil, a třebaže jsem mluvil jen v duchu a neozval se nahlas, aby se nezdálo, že jsem přehnaně rozrušen, jsem přece přesvědčen, že dokonale rozuměl, jak to myslím, a že alespoň dovedl dobře sledovat, kam mé myšlenky především míří.“¹²¹ Opět je zachycená proměna lidského smýšlení. Pes je zde vyličen jako inteligentně smýšlející zvíře, které je schopno velmi citlivě vnímat svého pána.

Baušan přes snahy svých majitelů byl pes, který žil venku. Slabost jeho měchýře mu nedovoluje přespávat v době svých pánů, nocuje tedy ve své boudě venku. Popis psiho lože je zde uveden především kvůli kontrastu s předchozí rozebíranou povídkou *Amina*. Úroveň života chlapce Proviho je zde srovnatelná s životní úrovní psa Baušana. „Bouda má v předu závěs z hrubé látky a je vystlaná slámou, a tak se stává, že nějaké stéblo uvázne v Baušanově srsti, beztoho strapaté od ležení.“¹²²

Velký posun v postavení psa nalézáme v záznamu Baušanova vyčítavého chování. „...to písklavé zívání, jež má ve zvyku, když ho vycházka zklamala tím, že byla příliš krátká a sportovně neplodná; když jsem započal pozdě, vyšel si jen před obědem na čtvrt hodinu s Baušanem do přírody a hned jsem se zase vrátil. Je to nestoudné, nezdvořilé zvířecí zívání s tlamou dokořán, provázané pískavým hrdelním zvukem a urážlivě znuděným výrazem tváře. ‚Mám to pěkného pána‘, vyjadřuje.“¹²³ Autor si je vědom, že by pes žádal více jeho pozornosti. Baušan to svému majiteli dává řádně najevo svou psí řečí. Rozdílné přístupy oproti minulé rozebírané knize jsou již ve snaze porozumět a natolik komunikovat se zvířetem. Další rozdíl

---

¹²⁰ LENDEROVÁ, Milena, *Zvířata a jejich lidé*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-5157-6, s. 43.

¹²¹ MANN, *Novely...*, op. cit., s. 283.

¹²² Tamtéž, s. 212.

¹²³ Tamtéž, s. 239.

je ve snaze zvířeti vyhovět v jeho potřebách. Autor se v jistém smyslu až omlouvá, že není schopen psovi dopřát každý den takové vyžití, jaké Baušan žádá.

8.3.5. Popis Baušana

„Je to krátkosrstý německý ohař – chcete-li to označení brát ne docela přísně a přesně, ale rozumět mu tak trochu zhruba: neboť ohařem, o jakém čítáme v knihách a jaký má být podle nejprísnejších předpisů, je Baušan asi sotva. Na takového stavěcího psa je za prvé možná trochu malý – je, jen to zdůrazněme, rozhodně trochu menší než ohař; a pak také jeho přední nohy nejsou zcela rovné, spíš jsou trochu zakřiveny ven – což rovněž asi jen nepřesně vyhovuje knižní ideální podobě čistokrevného plemene.“¹²⁴

Autor věnuje fyzické podobě psa velký prostor, do posledních detailů se věnuje popisu jeho „laloku“, který vypravěč shledává velmi krásným, ale též by nesplnil požadované standarty plemene. Důkladně líčí zbarvení veškerých částí psího těla. Komentuje jeho porost v koutcích čenichu, jeho oči, jeho výraz, ze kterého lze vyčíst rozumnou dobrotu, naopak také mužnost – jaké krásné a dobré zvíře je Baušan v každém případě.¹²⁵

Baušan nosil na obojku připnutou psí známku. V předchozích příbězích se v popisu zvířete nenacházelo nic takového jako označení psů pomocí známek, které se připevňovaly na obojek. Dnes jsou psí známky využívány jako doklad o řádném očkování proti vzteklině a také jako identifikátor zvířete. Baušanova známka složila též jako identifikátor psa, ale měla také odlišný účel. Pán byl povinen za svého psa zaplatit daň, jakmile takto učinil dostal potvrzení a kovovou známku, s níž dokazoval, že je pes v daném roce řádně evidován. „Jedinec bez známky byl odchyťován pohodným. (...) Pokud majitel do tří dnů prokázal zaplacení daně, byl mu pes za poplatek vrácen. Utracen byl takový pes, o němž si majitel včas nepožádal nebo za něj odmítl zaplatit.“¹²⁶

Chování zvířete je často dáváno do paralel s lidským chováním a vyjadřováním především emocí: „Nebo se bavíme tak, že ho plácnu na nos a on chňapne po mé ruce jako po mouše. To nás oba rozesměje – ano, i Baušan se musí smát, a to je pro mne, jenž se směji rovněž, nejpodivnější a nejdojemnější podívána na světě. Je dojemné vidět, jak ho to škádlení podráždilo, až mu to potrhává a škuje kolem ústních koutků a v hubené zvířecí tváři, jak se

---

¹²⁴ Tamtéž, s. 213.

¹²⁵ Tamtéž, s. 214.

¹²⁶ CUKROVÁ, *Archivum Trebonense...*, cit. d., s. 239

v černavém obličejí němé tváře objeví i fyziognomický výraz lidského smíchu nebo alespoň kalný, nemotorný a zádumčivý odlesk smíchu, jak zase zmizí a ustoupí příznakům vylekanosti a rozpaků a vynoří se trhavě nanovo...“¹²⁷

8.3.6. Shrnutí

Mann dopřává čtenáři nahlédnout do psí mysli. Mistrovsky popisuje psí chování a pohnutky. Text je vystavěn na prolínání autorových myšlenek a popisu myšlenek a chování psa. Čtenář při četbě má dojem, jako by autor mezi těmi myšlenkami nebyl rozdíl, vnímají podobné vjemy, radují se ze stejných zážitků. Tímto se pes posouvá do odlišné role, dostává se do pozice rovnocenného partnera. Na rozdíl od předchozího rozebíraného díla *Krambambuli*, kde byli oba psi vnímáni s odstupem. Zde je svět lidský a zvířecí propojený do jednoho. Oba aktéři si užívají společně strávené chvíle, beze slov si vyznávají radost, lásku a oddanost.

„Devatenácté století změnilo postavení psa, zahájilo jeho cestu k ‚polidštění‘ v celé společnosti. Člověk, jehož život se rozdělil na sféru veřejnou a privátní, přijal do intimního prostoru rodiny tohoto čtyřnohého tvora, který nepřináší hospodářský užitek, ale spíše radost, zábavu, potěšení. Proměnil postoj ke zvířeti, už nebylo vnímáno jako pouhý pomocník, pracovní nástroj, jenž necítí bolest, nemyslí, byla objevena psí duše.“¹²⁸ Tuto proměnu výrazně zaznamenáváme oproti předchozím povídkám.

Pozice a přístup ke zvířatům se výrazně odlišuje od předchozího díla. Odlišuje se postavení majitele psa a účel, pro který je zvíře chováno. Zvíře se posouvá ve vnímání společnosti. V textu jsou zaznamenány psí myšlenkové pochody. Myšlení psa je popsáno jako myšlení malého dítěte. Jsou zachyceny zvířecí emoce radosti, smutku i rozhořčení. Člověk respektuje zvířecí vlastnosti, zvířecí pudy a nutkání. Negativní projevy těchto vlastností přechází a omlouvá.

Pozice zvířat obecně se ve společnosti změnila. Více se začínají projevovat hranice mezi hospodářskými zvířaty a domácími mazlíčky. V případě *Baušana* je pes brán jako člen rodiny a se stejnou úctou se s ním jedná.

Velkým pokrokem byla také veterinární péče o zvířata. V textu je zaznamenána návštěva veterinární kliniky. Ve střední Evropě proběhl velký rozvoj veterinární medicíny již

---

¹²⁷ MANN, *Novely...*, op. cit., s. 240

¹²⁸ CUKROVÁ, *Archivum Trebonense...*, cit. d., s. 251.

v průběhu 18. století. K tomuto rozvoji přispěla především epidemie moru skotu. Veterinární školy se následně zakládaly v druhé polovině 18. století napříč celou Evropou.¹²⁹ Po zlepšení životní úrovně obyvatelstva se zlepšila péče i o zvířata.

---

¹²⁹ HAVLIŠ, Milan a MALENA, Milan. *Veterinární péče v českých zemích*. Vydání druhé. Brno: Tiskárna Helbich, a.s. se souhlasem Státní veterinární správy, 2017. ISBN 978-80-906694-1-3, s. 38.

8.4. Márai - Štěně

Márai se narodil 11. dubna 1900 v Košicích v tehdejších Rakousku-Uhersku. Je považován za jednoho z nejvýznamnějších maďarských spisovatelů. Proslavil se především svými novelami. V roce 1948, v důsledku nesouhlasu s tehdejším režimem, odešel do emigrace nejprve do Švýcarska, následně do Itálie a později se usadil v New Yorku. Z důvodu emigrace byl zařazen mezi nakázané autory. Po převratu v roce 1989 až do současnosti jsou jeho díla znovu objevována a nyní je považován za jednoho z nejvýznamnějších autorů 20. století. Márai zemřel 21. února 1989 ve věku 88. let v San Diegu.

8.4.1. Kniha Štěně

Kniha poprvé vyšla v maďarském originále roce 1932 s názvem *Csutora*. Do češtiny byla poprvé přeložena a vydána o deset let později v roce 1942 s odlišným titulem. Kniha dostala v českém překladu název *Štěně*. Tento překlad zhotovil doktor Vilém Peřina a vydalo ho nakladatelství Literárního a uměleckého klubu v Praze. Obal knihy graficky ztvárnil Jiří Trnka. Z tohoto vydání je čerpáno v této práci. V roce 2005 vydalo nakladatelství Academia knihu v novém překladu od Dany Gálové znovu. V tomto případě je ponechán původní název *Čutora – pes s charakterem*. To potvrzuje, že Márai není zapomenutým autorem.

Text je rozdělen do kapitol, každá kapitola nese svůj název. Text je psán er formou.

8.4.2. Děj knihy

Příběh začíná o Vánocích v roce 1928 v Maďarsku. Pán a paní nacházejí pod vánočním stromečkem malé, chundelaté, pár týdnů staré štěně. Tímto začíná líčení sledu událostí, které plynou ze soužití s novým členem domácnosti. Popisuje situace plné radosti, ale také situace plné velkých strastí, které přináší přítomnost nového člena rodiny, kterému nejsou nastaveny žádné hranice ani výchova. Štěně nerespektuje chod domácnosti a nepříjemné situace eskalují, pes ničí vybavení bytu a ztěžuje život svým majitelům. Velmi nemilou událostí je pokousání listonoše. Další obětí byla služebná Tereza, kterou Čutora též divoce pokousal a následně se obrátil i proti svému pánovi, čímž byl jeho osud zpečetěn. Musel opustit domácnost, která mu poskytla domov, lásku a pečovala o něho. Příběh končí logickým vyústěním předchozích událostí. Čtenář může jen přemýšlet a domýšlet, kdy a kde se stal zlomový okamžik v Čutorově povaze, či zda bylo vše již předem dáno osudem.

Celá kniha je složena z drobných epizod, které líčí, co dokáže napáchat malé roztomilé štěňátko. Původně roztomilé příhody, které se snadno a rychle dají odpouštět, protože malé nevinné chundelaté kuličce nelze mít nic za zlé, se mění v utrpení psa i jeho spolubydlících. Příhody jsou líčeny s nadsázkou, humorem, tudíž si čtenář naplno uvědomuje selhání až na závěr celé knihy. Příběh končí katastrofálním nezdarem. Situace jsou doplněné popisy maďarského velkoměsta a jejich obyvatel po první světové válce. V ústřední roli stojí na piedestalu vystavený psík Čutora.

Pán ve svých myšlenkách označuje psa za parvenu. Toto označení naprosto vystihuje změnu postavení psa ve společnosti. Slovo označuje jedince, který pronikl z nižší společenské vrstvy do vyšší.

8.4.3. Proměna psa

Hned v prvních větách je patrná odlišnost v postavení psa v tomto příběhu. „Pozor, čtenáři! Následuje příběh o psu.“¹³⁰ V přechodných rozebíraných knihách byl pes vždy postaven do předních pozic narativu. Nikdy však nezastával tak výhradní pozici, jaké se mu dostalo v tomto textu. Márai píše o psovi! Předchozí publikace měly vždy hlavního aktéra člověka a pes mu dělal věrného společníka, vždy však v textu zastupoval podřadnou roli. V textu je

---

¹³⁰ MÁRAI, Sándor. *Štěně*. Praha: Literární a umělecký klub, 1942, s. 7.

v několika částech zdůrazněno, že pes žije mezi svými majiteli. „Bez hluku, jen s tichým zavrčením žije mezi nimi...“¹³¹ Již pes nežije u svých majitelů na zahradě v boudě, nyní je součástí rodiny a též s ní žije.

Márai v první kapitole výstižně nazvanou *Cave canem!*, což v by se dalo do češtiny přeložit jako varování *Pozor na psa*, ospravedlňuje své rozhodnutí napsat román o psu. Vnímání psa je v autorově mysli zakořeněno následovně „(...) kde k němu z nižší příčky přírodního žebříčku vzhlíží skromný vzdálený a primitivní příbuzný, zvíře. Aha, pes! ...myslí si s povýšeností.“¹³² Přesto k jeho překvapení nazrál čas v jeho životě, aby napsal román o psovi.

8.4.4. Proměna chování společnosti vůči štěněti

Autor opět upozorňuje na lidské vlastnosti a zvědavost, která tvoří předsudky ke všemu živému, do kontrastu staví zvířecí upřímnost a nezáludnost. „Návštěvy si s dvornou nedbalostí povšimnou psíka, hned se poněkud zajímají o jeho původ, rasu a náboženstvím, jak je to již zvykem ve světě, kde předsudky a názory určují společenské postavení živého tvora. Psík, až na pohlazení příchozích, se nikterak nezajímá o jejich původ, rasu ani náboženství.“¹³³

V kapitole *Svátek* je tehdejší smýšlení lidí v redakci. Zde je patrný posun ve vnímání štěňat ve společnosti. Reakce je od všech pozitivní. Postavení psích mláďat bylo zachyceno v povídce *Amina* od Marie von Eschenbach, kde takto milý přístup nenacházíme. „„Hoho, pejsek“, říkají příchozí s mechanickým okouzlením, neboť se sluší radovati se z malého pejska, každý pejskovi rozumí, i unavené myslí se osvěží, když jej spatří. Nic to nestojí, být přívětivý k malému psu.“¹³⁴

Popis koupi psa je zachycením meziválečných poměrů a postupů při pořizování psa. Čturu pán zakoupil na psí farmě. Psí farma je zde vylíčena jako místo, kde se chovali psi všech ras i nečistokrevní jedinci. Za psa pán zaplatil bez smlouvání požadovanou cenu a stal se majitelem čtyřtýdenního štěněte. Prodej čtyřtýdenního štěněte a odtržení od matky je z dnešního hlediska nepřipustné. V současnosti odchází štěně od matky okolo sedmého až osmého týdne věku. Takto brzké odloučení od matky je považováno za týraní zvířat.

---

¹³¹ Tamtéž, s. 51.

¹³² Tamtéž, s. 7.

¹³³ Tamtéž, s. 35-36.

¹³⁴ Tamtéž, s.36.

O šlechtění zvířat a příslušnosti k určitému plemeni psa byla řeč již v prvním rozebíraném díle *Krambambuli*. V tomto textu jsou zmíněné další formalities s tímto procesem spojené. Čtóra příslušnost k žádnému oficiálnímu plemeni neměl. „(...) mělo mu být podezřelé už to, že ho strážce nedovedl do kanceláře a nevystavil psu rodokmen a šlechtický diplom.“¹³⁵

V přechozích knihách byli psi chováni mimo dům. V knize *Pán a pes* se majitelé snažili Baušana mít uvnitř svého obydlí, ale přes jeho zdravotní komplikace to nebylo možné. V případě Čtóry je to odlišné, ten sdílí byt se svými majiteli. Nocuje s nimi v ložnici. Zaznamenány jsou i jeho hygienické návyky, které nemá žádné štěně při příchodu do nového domova. „Na rozdíl od ptáků, kteří dělají do vlastního hnízda, dává Čtóra znalecky pozor, aby koš na papír zůstal čistý. Ovšem na ostatní již pozor nedává. (...) Tereza celý dlouhý den chodí za ním se zachmuřelých obličejem, s hadrem a s lopatkou a vede s ním bezúčelné, ale tím hutnější a názornější rozhovory.“¹³⁶ Psí pozice v domácnosti se velice změnila, chvílemi by se až mohlo zdát, že člověk slouží svému psovi. Štěně je přijato jako právoplatný člen rodiny, který je rovný všem ostatním. Je s ním jednáno s patřičnou úctou a dostává se mu stejné péče, jako by se jednalo o mládě lidské. „V prvních dnech nečinil domácí lid nic jiného, než utíral stopy po Čtorovi. (...) Svátky uplynuly a každý se vrátil do obyčejného života; s překvapením však všichni zjišťují, že čtyřnedělní pes rozbil domácí pořádek, že se jím musí bez oddechu zaměstnávat, krmit ho nebo uklízet po něm, vodit na procházku nebo bdít nad jeho spánkem.“¹³⁷

Zároveň se pán za svůj cit k Čtorovi ospravedlňuje před čtenářem. Jako by snad cítil, že ve společnosti ještě může přetrvávat i odlišné vnímání psů, proto se snaží vysvětlit své city. Přátelství se psem může být vnímáno jako ponižující, projev méněcennosti, či pod jeho důstojnost. „Ukonejší se však rčením, že ten, kdo miluje zvíře, nemůže být špatný člověk; ale zároveň se v něm probouzí podezřelá domněnka, že není věci lacinější a příjemnější, než milovat zvíře místo člověka.“¹³⁸ Poprvé se zde objevuje zdůraznění takto výrazného citu, jako je láska ke zvířeti. V předchozích dílech byl též zdůrazňován kladný vztah ke psím aktérům, ale takto silné výrazy nikdy nebyly použity.

V knize je využitý typ vševědouceho vypravěče. Zná myšlenky nejen osob, ale také psíka Čtóry. To posunuje psa do rovnocenné pozice se s ostatními aktéry děje. „...ale Čtóra

---

¹³⁵ Tamtéž, s. 31.

¹³⁶ Tamtéž, s. 48-49.

¹³⁷ Tamtéž, s. 49.

¹³⁸ Tamtéž, s. 52.

se rozčiluje, neboť dospěli již cíle, a s lhostejností příznačnou pro mládí, které se nedá odzbrojit úsměvem nemocných, trhá řetízkem, vrčí a připravuje se k dalšímu pochodu. „Co čumíš,“ táhne nedočkavě pána, vyráží krátké vzdechy a v citlivé nervose, „teď se zastavuješ, abys pátral, když se přece o krok dále šíří volný svět, prostor, vůně, svět divoký a plný překvapení? Co chceš od úsměvu nemocného? Může se měřit s volným světem?“¹³⁹

Poprvé se zde objevuje myšlenka, kdy se majitel psa zamýšlí sám nad sebou a nad svým chováním, zda neudělal něco vůči svému zvířeti špatně. Zda jeho zlé chování nemá na svědomí on jako majitel a pán. „Pán zpytoval svědomí. „Snad jsem proti němu hřešil,“ mínil i před paní, a „a pes ví, proč mě nevoní, snad cítí chybu na mém charakteru, bohužel, moje bytost je plna chyb. Snad zpozoroval, že jsem byl na rozpacích, když jsem ho přijímal za svého přítele, proto mě nenávidí a pohrdá mnou.“¹⁴⁰ V tomto případě je čtenáři jasné, že není chyba v pánovi, že se snad pouze provinil tím, že Čutorovi nevěnoval přísnou výchovu, kterou by možná jeho chování zmírnil. Je zde ale zaznamenaný nečekaný moment naprostého omlouvání zvířete a přenesení viny na sebe.

Poprvé se nám dostává popisu prototypu psiho pána. „Je to zvláštní, ne příliš sympatický druh lidí, tito milovníci psů; jako by každý nosil znamení samoty, společenské nezařaděnosti, znamení vyhaslého rodinného krbu. Většina jich je již v pokročilém věku. Přibližují se v hadrech, omšelých, starých kožešinách a látkách s demonstrativní zdrženlivostí, zastavují se, upravují žárlivě řemen zvířete na krátko, tiše mluví ke svému šedivějícímu miláčku, který se zimomřivě chvěje a poštekává v bolestné nervose nedočkavosti. (...) Mluví zvláštním majestátním plurálem, když se kouzlo rozbije. – „Prosím nám jsou tři roky,“ řeknou stydlivě s úsměvem. „My vždycky dáváme pozor, nemáme-li škrkavky. Dáváme si dobrý pozor, abychom neměli tvrdou stolicí.“ Vypravují to napínavě a důležitě, zatím co se s vlídným pohybem obracejí ke psu, jako by čekali, že zvíře potvrdí správnost jejich příznání.“¹⁴¹

8.4.5. Alegorie štěně a dítěte

Posun ve vnímání štěněte je velmi patrný v péči o něj. Pán a paní jsou velmi starostliví. Jelikož se v příběhu neobjevují žádní jejich potomci, v některých popisovaných situacích se štěně posouvá do pozice jejich vlastního dítěte. V několika pasážích se dokonce štěně ke

---

¹³⁹ Tamtéž, s. 91.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 129.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 95-96.

kojenci přirovnává. „Představte si jen, že někdo se ujme provždy několikátýdenního kojence, položí jej do krajkové kolébky, houpá jej, dává mu pít z láhve – a jednoho dne vyjde najevo, že kojeneček uteče v noci tajně z domu, uváže si falešný plnovous, pije...“¹⁴²

O štěně také pečují náležitým způsobem, jako by to bylo jejich lidské dítě. „Musíme mu ušít kabátek.“ Odpovídá zamysleně paní, která zatím myslila na něco zcela jiného.“¹⁴³

8.4.6. Péče o psa

Opět se zde objevuje veterinární péče, která již byla zmíněna v přechozí rozebírané knize a opět se objevuje obava ze vztekliny. „(...) tím lehčeji může udělat to, že dobrý listonoš mluví o kousnutí psa jen s úsměvem, nebezpečí vztekliny umrtvila injekce, kterou dostal Čutora nedávno od literárně vzdělaného zvěrolékaře, ...“¹⁴⁴

„(...) Tereza česala a posypávala bleším práškem, neboť Čutora je plný blech, abychom mluvili nezastřeně.“¹⁴⁵ Jedná se o další zajímavou poznámku, která se v textu vyskytla. V předchozích knihách se zmínky o parazitech a následném odstraňování těchto nežádáných živočichů nevyskytovaly.

8.4.7. Popis Čutory

Popisu psa je v textu věnován velký prostor. Je hlavním aktérem toho příběhu, což se projevuje i v jeho popisu. Autor nevěnuje příliš pozornosti popisu osob, avšak na popis psa je od prvopočátku kladen velký důraz. „Puls bije prudce, pod chlupy se dají nahmatat všelijaké podivné a polotvrdé ústroje, dokonalý hřbet, lebka zvící slepičího vejce, neobyčejně jemné, souměrné svaly. Trochu slámy v černém kožichu, na hrudním koši sotva znatelném ukazuje zvláštní mateřské znaménko z bílých chlupů; aby ho bylo ve světě poznat, až se tam jednou dostane. Zatím jej tato skvrna odlišuje od ostatních kartáčů na tomto světě: to je jeho svéráz a navštívenka, to vzbuzuje zvláštní pozornost.“¹⁴⁶

Již při prvotním líčení štěněte na psí farmě je čtenáři naznačováno, že se nebude jednat o čistokrevného maďarského ovčáka, přestože to prodejce kupujícímu pánovi inzeroval. Velmi

---

¹⁴² Tamtéž, s. 58.

¹⁴³ Tamtéž, s. 57.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 150.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 155.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 29.

taktně je popis štěněte shrnut v následující citaci. „Pravda, na psa, který se podobá psu jako náčrtek mistrovskému dílu, se nikdo nezlobí“¹⁴⁷

Pán, kterého manželé žádali o radu vyznal o Čutorovi následující. „Pes nikdy nebyl ovčákem, dotvrdil již v předmluvě. Matka snad měla něco společného s ovčákem – co o tom můžeme vědět? – a jeho hlava je nesporně ovčácká, ačkoliv je trochu podlouhlá a není dost chlupatá. A bílá skvrna na prsou je podezřelá i tehdy, je-li skutečný ovčák, ale o ovčáku – s to podtrh – nemůže být ani řeči. Maďarský ovčák je buď bílý nebo černý, pravda, brzy zešediví, ale skvrny nemá nikdy, a stane-li se taková chyba, musí se co nejdříve odstranit.“¹⁴⁸

V Čutorovi též přetrvávají lovecké pudy po jeho předcích. „Čutora, jenž za procházky nezná ani na chvíli oddechu, povoluje prudkosti svého nevyzkoušeného loveckého pudu, plaší skvostnou faunu, vrabce, vrány, toulavé kočky, krtky, hubený zástup polních myší, které zalidňují pole, a přitom má čas i na to, aby s hněvivým štekáním provázel důstojníky, jezdící na kraji pole, ...“¹⁴⁹

Postupně se v každé kapitole nabalují Čutorovi prohřešky a věci a osoby, které Čutora nesnáší. „Nemá rád služky, starce, listonoše, ševcovské učedníky, nemiluje nic a nikoho, kdo je stár, nemocen, nebo kdo patří k nižšímu společenskému řádu.“¹⁵⁰ Tento proces stále graduje a skončí útokem proti svému majiteli.

8.4.8. Chování Čutory a jeho výchova a nevýchova

Kniha je především sled nemilých událostí, které provádí malinký Čutora svým majitelům. Zpočátku to vypadalo spíše jako štěněcí hra, či neschopnost pochopit pravidla domácnosti a vše je velmi roztomilé a pochopitelné, je to přeci ještě malé štěňátko. Zkrátka vše vypadá, že se situace postupem času srovná, Čutora vyrostě, dospěje a zmoudří. Pán a paní mu dali milující domov a dovolili mu naprosto vše, což se následně začne projevovat v Čutorově chování. „Dovolili mu, aby žil a vyvíjel se podle své nálady, s pomocí boží.“¹⁵¹

V textu nacházíme mnoho polemik nad výchovou a utvářením charakteru psa. Autor podává čtenáři tehdejší platné názory o výchově psů a následně toto mínění rozbourává na Čutorově příkladu. „Říkají, že pes rád napodobí charakter svého pána. Zavrhněme tento

---

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 34.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 127.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 98.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 89.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 148.

všeobecný názor. Pes, jako každá jiná bytost vyššího druhu od potkana nahoru, má svérázný charakter, na který nelze působit, který nelze změnit.“¹⁵²

Autor vysvětluje, obhájí chování a rozhodování všech zúčastněných aktérů. Nikoho nesoudí a nechává na čtenáři, aby posoudil nastalé situace. Nelze ani nikoho ze zúčastněných obvinít z pochybení, všichni se snaží jednat správně a jejich rozhodnutí jsou ospravedlnitelná. Jednou ze situací, na které je vysvětleno chování všech zúčastněných, nastává po pokousání listonoše. Čtóra se schoval na dva dlouhé dny za kamna. „Potom přece vylezl, trochu hubený, ve vědomí viny jako vrah v biografu, který se vydává na milost a nemilost. Podle jednomyslného úsudku psích odborníků byla to chvíle, kdy měl Čtóra dostat pořádný výprask. Vložila se do toho paní. Pes se již na svůj dvoudenní zločin nepamatuje a bití není řešení. Co je tedy řešení? To ona neví – a skutečně, kdo se vyzná v řešení? Pán nemůže jinak, dává za pravdu jí i Čtórovi.“¹⁵³

Čtóra na vycházkách ve městě chodí na vodítku a nosí košík, při příchodu do volné přírody je Čtórovi košík odebrán.

„Obíhá kolem pána v pravidelných kruzích potom v stále širších a vzdálenějších, a nakonec je ve vyjasněném obzoru sotva vidět jen letící černou skvrnu. Hvízdání, kývání, poroučející slova, žádný lidský zákaz a kouzlo na něj neplatí v těchto prvních pěti minutách šíleného letu. Pracují v něm tajemnější síly než chabé zákony přichylnosti k lidem, bezcílové a příjemné síly. Jaká to zvláštní rozkoš, která tak dovede tvora strhnout?“¹⁵⁴ Pes se dokázal povýšit na rovnocennou pozici s člověkem. Ke zvířeti je tak i od lidské společnosti přistupováno a jednáno, avšak trvale má v sobě zakořeněný kus přírody, pudu a instinktu, který je pro lidskou mysl něco tajemného a pro člověka nepochopitelného. Stále je uvnitř polidštěného psa zvíře.

Pán zvolí jako trest pro psa odmítání, Čtóra si nevšímá, přechází jeho žádosti o pozornost. Tento pokus o výchovu psa je opět marný. Pes ho začne též ignorovat a uchýlí se k paní. „Ten, kdo žil někdy se psem, ví, že je to konec; nejen krátkého účtování, nýbrž každého poměru mezi psem a člověkem. Pes, který zapře svého pána, ať jej proti němu popouzí kdokoli, a ať jej pán jakkoliv urazí – snad je charakter, snad je i způsobitý hrdina pro román, ale jisto je, že si zaslouží, aby zcepeněl, aby ho vyvrhla země a nepřijalo ho psí elysium, které

---

¹⁵² Tamtéž, s. 149.

¹⁵³ Tamtéž, s. 150.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 92.

u živoucích uchovává vzpomínku na památku psů.“¹⁵⁵ Od psa člověk očekává oddanost, pán i paní Čutorovi odpouštěli vše nemilé, co jim prováděl. Ale od něj na oplátku očekávali věrnost. Podobná situace byla popsána již v povídce Krambambuli, kdy pes zradil svého majitele, tím zároveň zradil i sám sebe a nebyl schopný s tímto prohřeškem dále žít.

V textu nalezneme několik rad a pomůcek pro lepší výchovu psa, která se praktikovala v období mezi světovými válkami. Například je zde zmíněn karabáč. Karabáč neboli býkovec či bejčák je typ biče. Je složený z kožených řemínků, které jsou spleteny do jednoho celku. Na Čtoru tyto metody výchovy využívány nebyly, ale pravděpodobně byly v tomto období praktikovány.

Bezradní manželé se obrátili s prosbou o pomoc na jistého pána. „Snad to začalo tím, že jednoho dne jistý pán z venkova, který rozuměl psům, řekl: ‚Fantastická potvora.‘ Určitě to řekl takhle: ‚fantastická‘ – potom byla přestávka, jako by se zalekl přízvuku, který beze všeho výběru dával na jednotlivé samohlásky.“¹⁵⁶

„Příchozí, který se za svého nomádkého života venkovského často stýkal se psy, naslouchal tomuto štěkání tak odbornicky, jako naslouchá lékař šelestu nemocných plic, s hlavou nachýlenou na stranu, obočí staženo, s pokyvováním hlavy. Nějaké veliká zlost je v tomto psu...Kolik mu je měsíců? Sedm. Překvapující...“¹⁵⁷ Podobných úryvků najdeme v textu více, pán není schopen svým majitelům vysvětlit z jakého důvodu má v sobě Čtora tolik zlosti a proč si tuto zlost vybíjí. Dává jim pouze radu, aby psa někam umístili, než dojde k aktu agresivity vůči jejich osobám. „Bude ho dobře někam dát, jen tolik řeknu: tento ten je zlostný a zlý, jsou psi, kteří jednoho dne pokousají paní bez příčiny, a potom už jim nelze důvěřovat, takoví potřebují koleje, nikoliv teplé pokrývky a polévky.“¹⁵⁸

8.4.9. Shrnutí

Tento příběh se v mnoha ohledech liší od předchozích. První velkou změnou je postavení postavy psa v textu. Pes je ústřední bytost příběhu, celý děj je zaměřen především na něho. Pes se posunul i v lidském vnímání, již není v první řadě chápan jako špinavé zvíře, které přenáší vzteklinu a další onemocnění, nýbrž jako domácí mazlíček, je vnímán jako součást rodiny a je jeho právoplatným členem, u kterého je nutné respektovat jeho potřeby a přání a

---

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 154.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 126.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 126–127.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 128.

jsou respektovány jeho negativní projevy nálad a vzteku. V tomto případě štěně zastává až pozici opečovávaného dítěte, kterému jsou opakovaně odpouštěny jeho prohřešky.

Díky přesídlování lidí z vesnického prostředí do měst se psi dostávají z venkovního prostředí do bytů svých majitelů. Tento krok jistě přispěl ke změně pohledu na psa jakožto špinavé zvíře. Veterinární péče se výrazně rozvinula, problém parazitů sice nadále přetrvává, ale pro milovníky psů to není překážka, která by znamenala vzdání se přítomnosti psa. Tento krok velmi silně ovlivnil i emocionální vztahy mezi pánem a psem. Zvíře se účastní všech aktivit, z boudy se přesunulo do postele, či alespoň na lenošku svého pána. Pes se stal členem rodiny a pes je na svou rodinu plně odkázán. Od psa se již neočekává ochrana a střežení domova. Snaha potlačení zvířecích atributů vede k plné závislosti zvířete na člověku. Rodina zajišťuje potravu, zábavu a snaží se dopřát, co nejspokojenější domov i za cenu uskromnění vlastních potřeb.

Tento psí hrdina, na rozdíl od všech předchozích, není nositelem mnoha pozitivních vlastností. Věrnost, lásku ani oddanost svým majitelům příliš neprokuje. Je zástupcem zhýčkaných psích osobností, kterým se nedostává žádná výchova a zpětná vazba na negativní chování. Pes alegoricky zastupuje rozmazlené dítě, kterému je vše povolováno a nemá nastavené žádné hranice. Hledat viníka ve vzniklé situaci lze velmi těžko. Na jedné straně nezvladatelné zvíře s pohnutým vnitřním nastavením od přírody, na druhé straně fatální chyba majitelů, kteří svou neznalostí o psím výcviku, znepríjemnili život všem zúčastněným. „Má-li člověk navázat a udržovat dobrý partnerský vztah se zvířetem, musí nejen respektovat jeho fyziologické potřeby a dbát o jeho dobrý zdravotní stav a fyzickou kondici, ale musí rovněž poznat specifičnosti jeho chování a respektovat individualitu svého zvířecího společníka a přítele.“¹⁵⁹

Velký rozdíl je v přístupu k výchově psa mezi první povídkou Krambambuli a touto knihou. V povídce od Marie von Eschenbach je zaznamenána tvrdá výchova mysliveckého psa. V tomto textu jsou též vylíčeny určité pokusy o výchovu, ale všechno toto úsilí je v závěru nedotažené, či výchova ani nebyla započata. Se psem je zacházeno jako s tvorem, který pociťuje bolest.

V příběhu jsou zaznamenány Čutorovy drobné lovecké pokusy, které má v sobě jako každé zvíře hluboko zakořeněné. Jeho agresivní chování není omlouváno tímto vrozeným

---

¹⁵⁹ FRAŇKOVÁ, Slávka. *Zvíře jako partner a průvodce člověka: sborník ze semináře konaného ve dnech 12. až 14. září 1997 ve Slapech nad Vltavou*. Praha: Archa, 1999. ISBN n80-238-6156-5, s. 1.

instinktem, který je pro psy přirozený. Jeho nevyzpytatelné chování je spíše způsobeno podceněnou výchovou zvířete a vrozeným nastavením konkrétního popsání psího jedince. Pes je postaven do role zhýčkaného psíka, který zneužívá svého postavení. Pes změnil své postavení z venkovního zvířete na domácí zhýčkaného psíka. Již dříve se psi chovali a byli společníky svých pánů uvnitř jejich obydlí, ale tato výsada platila především pro bohaté rodiny, které si psy pořizovaly pro zábavu a rozptýlení. Po vzniku střední třídy se tento jev stal zcela běžným, psi se začali chovat v bytech, které opouštěli jen na procházky po městech. Pes vstoupil do intimního prostředí svých majitelů. Obývá s nimi nejen jejich obydlí, ale také jejich ložnice. Účastní se jejich každodenních rituálů, snídá i večeří v jejich přítomnosti. Pes se stal součástí užší rodiny, jejím plnohodnotným členem, který má své potřeby, nálady. Člen, který je respektovaný a uznávaný. Je potlačena podřadná pozice zvířete. Pán privilegoval potřeby zvíře na úkor svých.

8.5. Karel Čapek - Dášeňka čili život štěněte

Karel Čapek se narodil 9. ledna 1890 v Malých Svatoňovicích. Jeho otec byl lékař. Studoval na gymnáziu v Hradci Králové a následně v Brně, poté získal doktorát z filozofie na Karlově univerzitě. Je jedním z našich předních spisovatelů, jeho knihy pronikaly již za jeho života i za naše hranice a ve světě sklízely a sklízí uznání. Také se věnoval novinářství, překladatelství a v neposlední řadě to byl dramatik. Čapkovi velmi záleželo na osudu našeho národa, což se velmi často objevuje i v jeho dílech. Zemřel ve věku 48. let 25. prosince 1938 v Praze.

8.5.1. Kniha Dášeňka čili život štěněte

Čapek původně své příhody s Dášeňkou sepisoval pro dětský koutek Lidových novin., až následně články rozpracoval do knihy. Kniha byla poprvé vydána v roce 1933, pražským nakladatelstvím a knihkupectvím Karel Borový. Text je určen především pro dětského čtenáře, což autor zmiňuje v podtitulu toho díla, který jest *Pro děti napsal, nakreslil, fotografoval a zakusil Karel Čapek*. Text je rozdělen do kapitol, která nenesou název, nýbrž pouze číselné označení. Vyprávění je doplněno ilustracemi přímo od autora knihy. Dášeňka je ceněna nejen jako literární dílo, ale také pro fotografie, které Čapek sám zachytil. Čapek byl také nadaným amatérským fotografem.

Text je psán er formou. Kompozice slov a využití široké slovní zásoby, několikanásobných větných členů a rozvitých souvětí vykazuje typické rysy právě pro Karla Čapka.

U Čapků se nevyskytovali pouze psi, ale také kočky. V roce 1939 byla vydána též nakladatelstvím Karel Borovský publikace *Měl jsem psa a kočku*. Do lidových novin Čapek přispíval svými fejetony, ve kterých porovnával psa a kočku. Dospěl k názoru, že pes je více podobný tvořivému člověku, protože nežije jen sobě, ale je v něm něco, co se obrací k všem druhým.¹⁶⁰

V tomto rozboru bylo čerpáno z vydání z roku 2000, které vydalo nakladatelství Levné knihy v Praze.

---

¹⁶⁰ ČAPEK KAREL, *Pes a kočka*, Lidové noviny 40, č. 209 (1932), s. 1–2.

8.5.2. Děj knihy

Čapek popisuje svým čtenářům jeho vlastní zkušenost s vývojem štěněte foxteriéra Dášeňky. S nadhledem a nadsázkou líčí strasti a radosti, které plynou z přítomnosti nového člena rodiny. Dášeňka objevuje svět, u čehož často něco rozbije, poničí, či alespoň přesadí pár květin na zahradě. Nebere ohledy ani na svou maminku Iris, které dává také zabrat. Situace se stane neúnosnou a pro Dášeňku je obstarán nový domov. V domě Čapků se opět rozhostí klid a ticho, ale jeho obyvatelům se, přestože vědí, že řešení nebylo jiné, zasteskne po Dášeňce. Text je doplněn o fotografie a kresby od Karla Čapka.

Součástí knihy jsou také psí pohádky. Pohádky jsou určeny pro Dášeňku, aby tiše seděla. Jedná se o pohádky *Pohádka o psím ocásku*, *Proč teriéři hrabou*, *O dobrmanech*, *O chrtech a jiných psech*, *O psích zvycích*, *O lidech*.

8.5.3. Postavení psa ve společnosti

Pes v této knize má majoritní postavení v celém ději. Postavení zvířete v textu je naprosto odlišné od předchozích rozebíraných knih. Márai psal román o psovi, avšak Čutorovi se rozhodně nedostalo takové postavení v textu, které má nyní Dášeňka. Lidské postavy se zde objevují, ale jsou pro děj naprosto nepodstatné, zastupují pouze podřadnou roli. I zapisovatel příhod z psího života je odsunut. Hlavním aktérem je především Dášeňka a její matka Iris. Čtenáři se dostává pohled na svět štěněčima očima.

Postavení a chování ke štěněti se oproti minulé knize neměnilo. Je zde opět zaznamenávána vlídnost projevovaná lidmi, přestože v tomto případě si je autor jist určitou přetvářkou, nikdo k Dášeňce ani špatně nepromluvil. „Návštěva se nuceně usmívá, myslí si ‚jdeš, neřáde‘, ale ujišťuje, že má moc ráda pejsky, hlavně když se jí pověsí na nohavice.“¹⁶¹

Jistou podobnost nacházíme v chování štěněte Čutory v předchozí rozebírané knize. Opakují se stejné problémy, loužičky v bytě, rozkousané boty. Dále Dášeňka také řádila na zahradě Čapků. „V tomto vesmíru je plno tajemných místností, ve kterých lze provádět zajímavé pokusy, kde se nejlépe dělají loužičky. (Dášeňka se rozhodla pro mou pracovnu a její okolí, ale někdy dává přednost jídelně).“¹⁶² Z této citace je také jasné, že psům byl přístupný celý dům. Přestože autorův dům disponoval zahradou, bylo malé Dášeňce povoleno okupovat i dům. Tyto problémy jsou markantnější, pokud štěně obývá se svými majiteli obytný prostor

---

¹⁶¹ Tamtéž, s. 38.

¹⁶² Tamtéž, s. 22.

domu. Každé mládě se učí hygienickým návykům, dokud byli psi chováni pouze venku, učení těchto návyků nebylo pro jejich pány natolik zatěžující.

Dášeňka nejen v textu zastávala přednostní postavení, též v rodině se jí dostává privilegovaného zacházení. Popis vývoje malého štěněte připodobňován vývoji lidského dítěte. Je popsán postupný rozvoj vidění, učení chůze, prořezávání zubů. Autor ale neopomíjí ani rozkousání bradavky u Iris a následné učení pití z misky. Čapek zaznamenal fáze Dašeňčina růstu, dokonce i jednotlivé etapy bez nadsázky nazýval stejným pojmenováním, jako se užívá v lidském vývoji, tj. miminko, mládí.

8.5.4. Dašeňka zvíře

Přestože je pozice Dášeňky v některých situacích až odtržená od zvířete a spíše je připodobňována k lidskému mláděti, stále se zde objevují zachované zvířecí pudy. Čapek tyto instinkty výstižně nazývá hlas přírody. Hlas přírody se v textu objevuje často, především na začátku života Dášeňky. Hlas radí nejenom Dášeňce, ale také její mamince Iris. „(...) a co teď? „Špatně,“ volá na ni hlas přírody, celý udýchaný, jak učí vrabce lítat, „musíš dělat menší kroky, Dášeňko, a hlavu nahoru a tlapy pěkně pod sebe – znovu!“ Copak hlas přírody, tomu se to káže; ale když jsou ty nožičky měkké jako z nití a třesou se jako z rosolu, dělejte s nimi něco!“¹⁶³ „Neboť v tu chvíli se ozval opět hlas přírody a kázal: „Ty, Dášeňko, když už máš kukadla, dívej se před sebe a zkus chodit.“¹⁶⁴

Opět je jako v předchozích rozebíraných knihách popsána čistota s nezištností psího myšlení. „V ničem Dášeňka nepočítá se zlou vůlí a různými úklady a nástrahami tohoto světa...“¹⁶⁵

I u Dášeňky, stejně jako u předchozích psích hrdinů, se projevovaly lovecké pudy. „Nebo někde v záhonku květin pěstuje trénink v zákopnictví; jelikož je z rodu teriérů čili myšarů, učí se vyhrabávat ze země myšičku.“¹⁶⁶

Na plemeno foxteriérů se ve světové literatuře odkazuje též Jerome Klapka Jerome, Ve své knize *Tři muži ve člunu a na toulkách* sdílí své zkušenosti s tímto plemenem. „Foxteriéri přicházejí na svět s nejmén čtyřikrát větším počtem dědičných hříchů než ostatní psi a nám

---

¹⁶³ ČAPEK, Karel. *Dášeňka, čili, Život štěněte: pro děti napsal, nakreslil, fotografoval a zakusil Karel Čapek*. V Praze: Levné knihy KMa, 2000. ISBN 80-86425-13-4, s. 15.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 12.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 26.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 39.

křesťanům to dá léta letoucí trpělivého úsilí, než docílíme aspoň trochu znatelné nápravy v rabiácké foxteriéri povaze.“¹⁶⁷

8.5.5. Maminka Iris a hlas přírody

Iris je vzornou psí matkou. V předchozích rozebíraných textech jsme se setkali pouze se psí matkou v příběhu Amina. V této pozici se nic nezměnilo. Fena je shodně vyličená jako obětavá, vzorná a pečující matka. „I mlaskat uměla Dášeňka od narození, když sála mámino mlíčko, ale víc už nic; jak vidíte, nebylo s ní zprvu mnoho řeči, ale její mamince (jmenuje se Iris a je hrubosrstá foxteriérka) to stačilo: celý den si měla se svým nunátkem Dášeňkou co povídat a šuškat, očichávala ji, líbala, lízala, čistila a jazejkem umývala, česala a hladila, pěstovala ji, krmila ji, laskala ji, hlídala ji, své vlastní huňaté tělíčko ji podestýlala za polštář, a to se ti, panečku, Dašeňce spalo! Abyste věděli, tomu se říká láska mateřská a u lidských maminek je to taky tak, však vy víte. Jenže lidské maminky dobře vědí, co a proč dělají; ale taková psí maminka to neví, jenom cítí, že jí to příroda káže.“¹⁶⁸

Iris také svou malou Dášeňku pečlivě hlídala a bránila před potencionálním okolním nebezpečím. Čapek tyto incidenty nepopisuje příliš dramaticky, spíše jsou zmíněny jako doplnění, jak Iris chrání své mládě. Iris tyto incidenty staví do ještě lepší pozice pečující matky. „Iris to vše brala strašně doopravdy, a když se přiblížil jeden podezřelý advokát, běžela ho zadávat a roztrhala mu nohavici; a když se blížil jeden spisovatel (však to byl Josef Kopta), chtěla ho také zadávat a kousla ho do nohy, a jedné ženské osobě roztrhala celé šaty, ba vrhla se útočně i na úřední osoby, jako je listonoš, popelář, elektrikář a ten pán od plynu. (...) Taková psí maminka, pánové, nemá snadný život; lidí je mnoho a všechny pokousat nemůže.“¹⁶⁹ Situace není natolik vyhrocená jako byla v případě Čutory, Iris se nikdy agresivně nepostavila proti svému majiteli, pouze chránila své mládě.

Jelikož je Dášeňka jedináček, Iris zastupuje i pozici sourozenců a zajišťuje štěněti zábavu. „Chudák Iris nechá v každém zápase nejeden chlup; čím víc roste a ježatí Dášeňka, tím je máma rozedranější a vypelichanější. Inu s dětmi je kříž, to vám dosvědčí vaše maminka. Někdy už chce mít máma pokoj a uklidí se někam před svou nadějnou dcerou.“¹⁷⁰

---

¹⁶⁷ JEROME, Jerome K. *Tři muži ve člunu a na toulkách*. Praha: Odeon, 1972. Klub čtenářů (Odeon), s. 114.

¹⁶⁸ ČAPEK, *Dášeňka*, op. cit., s. 9.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 10

¹⁷⁰ Tamtéž, 36-37.

Hry se začínají projevovat na fyzickém stavu Iris a pomalu strádá. Až situace vygraduje. „Mně se, Dášeňko, zdá, že už to s tebou nepůjde; nic platno, budeš muset jít z domu. Ba, povídá maminka Iris moudrýma očima, ono to už s tou holkou nepůjde. Koukej, člověče, jak od ní vypadám – celá oškubaná a umoulousaná; nejvyšší čas, aby mi narostly nové šatičky.“¹⁷¹ Tímto bylo rozhodnuto a Dášeňka šla do nového domova.

V textu se nachází mnoho personifikací zvířete. Tento jev autor spojil především s mluvením. V předchozí citaci Iris promlouvá ke svému mláděti. Zaznamenáno je též učení Dášenky mluvit. „Dnes už Dášeňka umí nejenom mluvit, nýbrž i nadávat a pouštět hrůzu; ale tehdy to jen tak vyjeklo, jako když nůž sjede po talíři.“¹⁷² Opět je to velké přiblížení psa k lidským schopnostem. Přestože psi dokážou velmi dobře komunikovat s člověkem, v žádné předchozí knize to nebylo nazváno mluvením. V povídce *Krambambuli* se pouze setkáváme s výrokem, že psovi chybí už jenom řeč, ale respektuje se fakt, že komunikace pomocí řeči přísluší pouze lidem.

Přestože pes je součástí rodiny, domácnosti a má přístup do celého doma a velmi se přizpůsobil životnímu stylu své rodiny, stále je u Čapků zachována na zahradě psí bouda, ve které Iris často odpočívala.

8.5.6. Psí pohádky

Na základě psích pohádek lze také demonstrovat, jak se proměnila pozice psa ve společnosti. V první pohádce *O psím ocásku* zastává bohatýr a praotec všech pravých foxteriérů Foxlík roli psího hrdiny. Hrdiny, kterého známe z lidských pohádek: bojuje s drakem, lidojedem a pejskožroutem a tatarských chánem. Pohádka nese obdobné znaky jako pohádka pro malé děti: pohádkové číslo tři, čarovné amulety v podobě psí známky a odvalu hlavního hrdiny. Celá pohádka slouží především pro vysvětlení kupírování ocasů u foxteriérů, které bylo za první republiky standardem. Z dnešního posledu je kupírování ocasů i uší považováno za týraní zvířat. Kupírování ocasů lze provádět pouze jako nutný úkon při zdravotních komplikacích zvířete. Podle dnešní legislativy by byla tato pohádka považována za šíření a propagaci týraní zvířat.

Druhá psí pohádka *Proč teriéři hrabou* navazuje na předchozí. Vysvětluje potřebu foxteriéru hrabat. „Lidé říkají, že tam hledají myšičky. Kdepak myšičky. Tys ještě nikdy

---

¹⁷¹ Tamtéž, s. 39-40.

¹⁷² Tamtéž, s. 11.

myšičku neviděla, a přece, ty neřáde, hrabeš v mých záhonech.“¹⁷³ Foxlík svůj uťatý ocásek zahrabal hluboko do země, aby si s ním nehrály kočky. A všichni následovníci jeho plemene mají potřebu jej hledat.

„A vidíš, Dášeňko, od vás foxteriérů jsme to odkoukali my, lidé, a také se pořád hrabeme v zemi; hledáme tam popelnice a kostry pradávných lidí a ukládáme je do muzeí.“¹⁷⁴ Přestože je to nazvané pohádkou a celé povídání je nadsázka, poprvé zaznamenáváme moment, kdy se od psů něco učí lidé.

V následující pohádce *O Foxovi* vysvětluje zbarvení foxteriérů a jejich povahu. V pohádce tvrdí, že Fox byl s anděli v ráji, ale jelikož se provinil a pronesl v hubě čerta do ráje k andělům, byl vykázán z ráje a odešel na zemi doprovázet člověka. „Od té doby, Dášeňko, mají všichni foxteriéři raráška v těle a v tlamičce na patře černý flíček od čerta.“¹⁷⁵

Pohádka *O Alíkovi* nebyla dopovězena, jelikož se Dášeňka rozběhla za vrabcem.

O Dobrmanech se opět odkazuje na kupírování ocasů, tentokrát u plemene dobrman. Autor toto plemeno spíše shazuje, jelikož tvrdí, že si ocásek ukousl dobrman sám. Podstatné je, že se již píše o pevně zavedených plemen, která jsou uznávána i dnes. I u dobrmanů se dnes nepraktikuje kupírované ocasů. Též je to považováno za týraní zvířat.

O chrtech a jiných psech autor opět vyzdvihuje foxteriéry a ostatní plemena odsouvá pro jejich nedokonalosti. Tentokrát se zaměřil na stvoření chrtů, pudlů, buldoků, jezevců a dalších. Podstatný zde je fakt, že plemena psů stvořil již Stvořitel světa.

V pohádce *O psích zvycích* jsou popsány a vysvětleny psí zvyky, které jsou zakořeněny ve psech, ještě z dob, než proběhla domestikace. „Víš-li pak, Dášeňko, proč vlastně se každý pes třikrát otočí do kolečka, než si lehne ke spaní? To je proto, že dokud žili psi ve stepi, museli si pod sebou udupat vysokou trávu, aby si v ní vyšlapali pelíšek a pěkně se jim leželo. To dělají dodnes, i když spí v lenošce, jako to děláš ty.“¹⁷⁶ I v psích pohádkách je zachyceno, jaký život měla Dášeňka a co vše jí bylo povoleno. Zde se dozvídáme, že mohla spát na lenošce.

V poslední pohádce *O lidech* Čapek připravuje Dášeňku na odchod k novým lidem. V textu jsou různí lidé přirovnávání ke psům, podle velikosti a povahy. Přirovnávání lidí ke

---

¹⁷³ Tamtéž, s. 59.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 61.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 64.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 72.

psům se nikde v předchozích textech neobjevovalo. Je to opět pokrok ve vnímání psa jako člověku rovnocenného.

Kniha je zakončena líčením křehkého a krásného spojení lidí a psů. „Někdy si budeš hrát na ulici s pejsky a bude ti s nimi dobře a veselo, protože je to tvá krev a tvůj rod; ale doma, Dášo, doma se budeš cítit jen mezi lidmi. S lidmi tě pojí něco divnějšího a jemnějšího nežli krev. To je důvěra a láska.“¹⁷⁷

8.5.7. Shrnutí

V *Dášeňce* se objevuje ojedinělé postavení psa v textu. Pes se stává dominantou celého děje, ostatní se stávají pouze druhořadými aktéry. Pes je posunut na místo člověka a člověk mu dělá společnost v jeho životě.

Postavení psa ve společnosti je podobné jako u předchozího rozebíraného díla. Pes je součástí rodiny a je jejím členem. Společnost s ním jedná s láskou a pochopením. Negativní projevy emocí se neobjevují. Známky podřadnosti vůči člověku též ne. Naprosto vymizelo označování psa za špinavé zvíře. Psi jsou vychováni k čistotě v domácnosti, kterou obývají společně se svými pány. Pes dosáhl takového postavení, že může spát na gauči či lenošce. Přesto se zde stále objevuje venkovní psí bouda. Psovi je odpouštěno veškeré špatné chování, jako je ničení záhonků, kousání papučí a další prohřešky.

Opět se setkáváme s motivem věrnosti vůči svému pánovi. Autor si cení psí oddanosti, ale zároveň si je vědom, jak křehký je vztah mezi lidmi a psy, že pes je zvíře, pro které prapůvodně není přirozené žít s lidmi bez dalších jedinců svého druhu.

Příběh se uzavírá odchodem do nového domova, kde se nám opět objevuje motiv prodeje či udání štěněte. I v předchozích knihách se vždy prodejci snažili zvířata, co nejlépe vychválit, jinak tomu nebylo ani u Čapků a noví majitelé odcházeli s vědomím, že mají nejhodnější štěňátko pod sluncem.

Manželé Čapkovi neměli žádné děti, proto se zle domnívat, že štěně částečně nahrazovalo tento prostor v jejich životech. Autor s velkou empatií popisuje vývoj mláděte, jako by se jednalo o lidské. Hovoří k němu, raduje se z každého drobného pokroku ve vývoji a vypráví a píše psí pohádky pro štěňátko. Psaní svým psím přátelům se objevuje i u dalších

---

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 75.

českých autorů. Jan Werich napsal *Psí dopis*, v němž vyznává obdiv k těmto zvířatům a děkuje celému psímu rodu za lásku a dojemnou věrnost lidem. Dále vyzdvihuje psí upřímnost a nezáludnost. „Hnací silou toho všeho nebývá vždycky rozum, častěji žaludek. Vy psi máte kliku, řečeno hovorově. Vám více než hlas diktuje láska. U nás je to obráceně. A proto my lidé, než někomu podáme ruku, chceme vědět, odkud je a kdo, kdo byl jeho otec a odkud, co dělala otcova matka a kde a s kým, co si myslel její otec o své matce a kdy a jak to projevil, a mnoho jiného chceme vědět.“¹⁷⁸ Dopis je datován 1. září 1963, tudíž o několik desítek let později, než byla napsána *Dášeňka*, přesto se stále obdivují ty stejné přesnosti.

---

¹⁷⁸ WERICH, Jan. *Velká kniha povídek o psech: kolekce nejlepších psích příběhů ze světové literatury*. Černošice: Monika Kopřivová, 2019. ISBN 978-80-88333-07-4, s. 13-14.

9. Závěr

První část práce byla zaměřena na fakta o psech, která ovlivňovala a stále ovlivňují lidské přemýšlení o psech. V druhé části práce bylo reflektováno postavení psa ve společnosti a následně, jak se toto postavení projevovalo v beletristické středoevropské literatuře. Pro výzkum byly vybrány čtyři díla evropských autorů od 19. století po meziválečné období, v nichž byly posuny v přístupu společnosti ke psům zaznamenány.

Jedním z předních faktorů smýšlení o psech je náboženství. Všichni autoři, jejichž knihy byly rozebrány v druhé části práce, byly křesťanského vyznání, čemuž odpovídalo i nahlížení na psa. Negativní expresivita psa v dobách minulých je doložena jazykovým obrazem světa, který svědčí o reálném zakotvení v lidském jazyce i mysli. Také je zachycena v povídkách *Krambambuli* a *Amina*.

Též je rozebráno spektrum funkcí psa. Velkou roli k přístupu k psovi hrál důvod pořízení zvířete. Rozdílné přístupy ke zvířeti nacházíme v povídkách od Marie von Ebner-Eschenbachové. Zde jsou dva kontrasty. Zvíře, které pomáhá k obživě rodiny má výrazně lepší pozici než zvíře, které je pouze hlídač obydlí. Tyto rozdíly pomalu mizí na přelomu 19. a 20. století. Je to spojeno především se vznikem střední třídy a zlepšením životní úrovně všech obyvatel, čímž se výrazně zlepšil život i psům. A mění se též i funkce psa ve společnosti. Pes již nemusí zastávat funkci hlídače obydlí, ale očekávají se od něho jiné životní úlohy. Pes se zvládl jako jediné zvíře adaptovat na městské prostředí a díky tomu se mu dostalo výsadní právo žít v takto úzkém vztahu s člověkem.

Odchod lidí z venkovského prostředí do města měl vliv i na psy. Není asi žádné jiné zvíře, které by tak věrně doprovázelo člověka. Pes se znovu přizpůsobil společnosti a následoval svého pána do města. Tímto aktem ztrácí některé aspekty statusu zvířete a stává se plně závislým na svém majiteli. Jeho pán mu poskytuje domov a přijímá ho za právoplatného člena domácnosti. Tento akt máme zachycen v knize *Štěně*.

Se změnami ve společnosti úzce souvisí i péče o zvířata. Rozvoj veterinární péče je prvně zaznamenaný v knize *Pán a pes* od Thomase Manna, následně se i v dalších knihách objevuje péče veterináře a pravidelné očkování především proti obávané vzteklině.

Ve všech rozebíraných knihách se objevují velmi podobné až shodné atributy psů. Psi byli vždy oceňováni pro věrnost vůči svému pánovi. Tato věrnost je velmi sporně zachycena v povídce *Krambambuli*, kdy se pes musí rozhodovat mezi svými dvěma pány, kteří stojí na

opačných stranách zákona. Zde je zaznamenán vnitřní konflikt v myšlení psa. V následující knize *Pán a pes* je oddanost psa též popsána, pes se nejdříve vrací do svého rodného domova, ke svým původním majitelům. Pes je schopen putovat několik kilometrů a jeho šestý smysl mu radí směr cesty. Poté je vylíčeno strádání při odloučení od svého pána. V novele *Štěně* se věrnost pánovi objevuje také, pouze v odlišné formě. I v *Dášeňce* se objevuje láska a důvěra ke svému majiteli. Explicitně vyjádření věrnosti je v jedné z pohádek pro Dášeňku. Na základě těchto rozborů, lze tvrdit, že věrnost a oddanost psa je jedním ze základních důvodů, proč si člověk toto zvíře vybral za svého nejbližšího společníka.

Velkou proměnou k přístupu ke psům v lásce s důvěře byl přelom 19. a 20. století. V knize *Krambambuli* psi zastávají velmi podřadnou roli. V následujících knihách je zaznamenán velký obrat. Pán chce dostávat lásku od svého zvířete, ale též mu svou náklonost vyjadřuje a citově se na zvíře poutá, snaží se mu dopřát co nešťastnější život.

Ve všech knihách zastupuje pes zvíře, které se řídí svými vrozenými instinkty. Tyto pudy se projevují především při lovení jiných drobných zvířat. Přestože se přístup ke psům v průběhu staletí velmi změnil a ze špinavého striktně venkovního zvířete se stal domácí mazlíček, který sdílí se svým majitelem i jeho lože, stále je ve všech rozebíraných knihách zdůrazňovaná část psí mysli, ve které je pes zvířetem, lovcem a predátorem.

Výrazně odlišná od ostatních příběhů je novela *Štěně* od Sándora Máraiho. Psí hrdina Čtóra vystupující v tomto příběhu se výrazně liší svou povahou. Čtóra není nositelem atributů, které by byly ideální pro domácího mazlíčka. Je nutné zdůraznit, že i psi mají odlišné povahy. V minulosti se setkáváme spíše se zviditelňováním negativních vlastností u zvířat, pozitivní vlastnosti byly považovány za standart. Situace se mění, při posunu psa z role hlídače obydlí do role společníka. V ten okamžik se začala společnost více zaměřovat na vlastnosti věrnosti a loajálnosti psa vůči svému pánovi. I přesto se stále vyskytovali a vyskytují i dnes psí jedinci, kteří mají v popředí jiné negativní vlastnosti, které se neslučují s potřebami novodobé společnosti.

Ve dvou příbězích se nám objevuje motiv matky. Feny jsou v obou případech vylíčeny jako výborně pečující matky. Své potomky staví i před své zdraví a život. Čtenář v tom nachází bezelstnost zvířat, která sice nedosahují takové chytrosti jako lidé, přesto jsou v mnoha ohledech lepšími rodiči.

V této práci byli rozebráni pouze středoevropští beletrističtí autoři, bylo by ale zajímavé a jistě přínosné, pokud by se práce rozšířila o důkladné rozборы knih vydaných napříč

kontinenty. V práci jsou díla světových autorů zmíněna a velmi lehce je nastíněno postavení a přístup ke psům. Na důkladné rozbory a porovnání bohužel nezbyl prostor. Dalším případným rozšířením práce by mohla být komparace literárních textů s prameny osobní povahy. Například porovnání deníkových zápisků šlechticů, kteří měli zálibu v chovu psů.

10. Resume

The thesis focuses on the position of the dog in society. Central European fiction literature from the 19th century to the interwar period is used as a source.

The text is divided into two interconnected parts. The first part is focused on the literature related to the position that the dog held in society, on the facts that influenced the human perception of dogs, on the position of the dog based on religion, on the transformation of the status of the position of animals in society in general. The thesis also focuses on the linguistic picture of the word, according to which the position of the dog in the mind of the society of that time can be understood. Subsequently, books of fiction literature are analyzed in the second part of the work. The dog motif appears in books all over the world. The mood of the time and the way of thinking about dog is reflected in beautiful literature. Books give us the opportunity to look into many spheres of society and therefore provide an excellent starting source for researching this topic.

There are many publications in the fiction literature in which the dog is at the forefront of the plot. It was not easy to choose from a large number of books of fiction literature in which a dog is part of the narrative. Four works were selected. The first book discussed is short stories by Marie von Erbnar – Eschenbach, it is her work *Krambambuli*. The second book is the book by Thomas Mann titled *A Man and His Dog*. The following book is a novella by Sándor Márai titled *Puppy*. The last book is *Dashenka As a Puppy sees the world*, by Karel Čapek.

The analysis is focused on the social position of the dog, on its description, on the approach to the animal from the owner of the dog and the wider society. Also, the analysis is focused on what space is given to the dog directly in the text and what position the dog got in the narrative. What attributes did people value in dogs and for what purpose did they breed them. Based on these analyses, the change in the position of dogs in society is examined.

The findings are summarized in the conclusion.

Seznam použité literatury

Prameny:

Bible: překlad 21. století. 10. opravené vydání. Praha: Biblion, 2022. ISBN 978-80-87282-82-3.

ČAPEK, Karel. *Dášeňka, čili, Život štěněte: pro děti napsal, nakreslil, fotografoval a zakusil Karel Čapek.* V Praze: Levné knihy KMa, 2000. ISBN 80-86425-13-4.

České archivy, Archivum Trebonense [online]. Dostupný z WWW: < ČR – SOA v Třeboni - o sborníku (ceskearchivy.cz)>.

EBNER-ESCHENBACH, Marie von. *Krambambuli.* Praha: SNDK, 1958. Světová knihovnička (Státní nakladatelství dětské knihy).

FOGLAR, Jaroslav. *Rychlé šípy.* Ilustroval Jan FISCHER, ilustroval Marko ČERMÁK. Praha: Mladá fronta, 1971. Knihovnička ABC.

HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války.* 3. vydání v SNKLHU. Ilustroval Josef LADA. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1960. Nesmrtelní (SNKLHU).

HERRIOT, James, Virginia WOOLF, Jan WERICH, Roald DAHL, Jerome K. JEROME a Karel ČAPEK. *Velká kniha povídek o psech: kolekce nejlepších psích příběhů ze světové literatury.* Černošice: Monika Kopřivová, 2019. ISBN 978-80-88333-07-4.

JEROME, Jerome K. *Tři muži ve člunu a na toulkách.* Praha: Odeon, 1972. Klub čtenářů (Odeon).

JIRÁSEK, Alois, *Z mých pamětí,* Praha 1980.

Korán. Přeložil Ivan Hrbek. Praha: Academia, 2000⁷. 800 s. ISBN 80-200-0246-4.

LA FONTAINE, Jean de. *Bajky.* Vydání v této úpravě druhé. Přeložil Gustav FRANCL, ilustroval Adolf BORN. Praha: Slovart, [2016]. Brio. ISBN 978-80-7529-1110.

MANN, Thomas. *Novely.* 1.vyd. Praha: SNKLU, 1965.

MÁRAI, Sándor. *Štěně.* Praha: Literární a umělecký klub, 1942.

NĚMCOVÁ, Božena. *Babička: obrazy venkovského života.* Ilustroval Míla FÜRSTOVÁ. Praha: Odeon, 2021. ISBN 978-80-207-2063-4

NĚMCOVÁ, Božena. *V zámku a v podzámčí.* Vyd. 2. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1957. Mimočítanková četba (Státní nakladatelství dětské knihy)

POLÁČEK, Karel. *Bylo nás pět*. V Ottově nakladatelství vydání druhé. Praha: Ottovo nakladatelství, 2016. ISBN 978-80-7451-506-4.

ŠTÍTNÝ ZE ŠTÍTNÉHO, Tomáš. *Knížky o hospodáři, o hospodyně a o čeledi*. Karel Reichl, 1929.

Velká kniha povídek o psech: kolekce nejlepších psích příběhů ze světové literatury. Černošice: Monika Kopřivová, 2019. ISBN 978-80-88333-07-4.

Literatura:

Archivum Trebonense: sborník studií pracovníků archivu a jeho badatelů, Bestia – zvíře v historickém kontextu. V Třeboni: Státní archiv, 2020. ISBN 978-80-906860-4-5

Psí počasí. Naše řeč, ročník 2 (1918), číslo 6, s. 192.

Wikipedia: The Free Encyclopedia, Dog Meat, [online]. 2022-10-06 [cit. 2023-01-13]. Dostupný z WWW:< Dog meat - Wikipedia>.

Wikipedia: The Free Encyclopedia, Raining cat and dogs, [online]. 2023-06-11 [cit. 2023-07-15]. Dostupný z WWW:< Raining cats and dogs - Wikipedia>.

Zvířata a jejich lidé. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-5157-6

BARVÍKOVÁ, Alena. *Chov psů v Čechách v letech 1848-1918*. [online], České Budějovice, 2010.

BITTNEROVÁ, Dana. *Česká přísloví: soudobý stav konce 20. století*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-440-3

BYSTRICKÝ, Peter. *Pes v mytologii, náboženství a folklóru starověku a středověku*, Bratislava: Historický ústav SAV, 2015. ISBN 978-80-224-1477-7

ČAPEK, Karel, *Pes a kočka*, Lidové noviny 40, č. 209 (1932).

ČERMÁK, František, Jiří HRONEK a Jaroslav MACHAČ. *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. Praha: Leda, 2009. ISBN 978-80-7335-215-8

DOUBEK, Jaroslav, a kol. *Nemoci psa a kočky*. II. díl. Brno: Česká asociace veterinárních lékařů malých zvířat, 2001. ISBN 80-902595-3-7

FRAŇKOVÁ, Slávka. *Zvíře jako partner a průvodce člověka: sborník ze semináře konaného ve dnech 12. až 14. září 1997 ve Slapech nad Vltavou*. Praha: Archa, 1999. ISBN 80-238-6156-5.

FUCHS, Václav, *Všecky druhy psů slovem i obrazem. Nezbytný rádce pro každého majitele a milovníka psů*, Praha 1903.

HAVLIŠ, Milan a MALENA, Milan. *Veterinární péče v českých zemích*. Vydání druhé. Brno: Tiskárna Helbich, a.s. se souhlasem Státní veterinární správy, 2017. ISBN 978-80-906694-1-3

HOBGOOD-OSTER, Laura. *Holy Dogs and Asses: Animals in the Christian Tradition*. Urbana: University of Illinois Press, 2008. ISBN 978-0252032134

HUDCOVÁ, Regina. *Člověk a zvíře*. Brno, 2010. Diplomová práce, Masarykova univerzita, pedagogická fakulta, katedra občanské výchovy

KHOLOVÁ, Helena. *Historie psího rodu*. Praha: Práce, 1987. ISBN 24-007-87

KOMÁREK, Stanislav. *Ochlupení bližní: zvířata v kulturních kontextech*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2113-7

LORENZ, Konrad. *Život se psem není pod psa: s původními perokresbami autora*. Vyd. 2. Přeložili Josef Kosek a Božena Koseková. Praha: Granit, 1999. ISBN 80-85805-90-1.

MAŠEK, Petr. *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. 3. upr. vyd. Praha: Mladá fronta, 2003. ISBN 80-204-1049-X.

MIKLÓSI, Ádám, FARAGÓ Tamás, FUGAZZA Claudia, GÁCSI Márta, KUBINYI Enikő, PONGRÁCZ Péter a TOPÁL József. *Pes*. Přeložila Kateřina Teodosijevová. Praha: Euromedia Group, 2019. Esence. ISBN 978-80-7617-343-9.

NAJMANOVÁ, D., HUMPÁL, Z. *Atlas psů*. Praha: SZN, 1981

Pes v českých národních písních. In: *Časopis Spolku pro chov a cvičení psů v království Českém* 7, 1887.

PURY, Albert de. *Člověk a zvíře-stvoření Boží: Starý zákon o zvířatech*. Praha: Kalich, 1999. ISBN 80-7017-313-0.

RACLAVSKÁ Jana – VILÍMEK, Vítězslav. Pes v české lidové frazeologii – rekonstrukce jazykového obrazu světa. In: *Zoomorfni tematika v lidové tradici*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 2013.

SKOGLUND, Pontus; ERSMARK, Erik. PALKOPOULOU, Eleftheria; DALÉN, Love. *Ancient Wolf Genome Reveals an Early Divergence of Domestic Dog Ancestors and Admixture into High-Latitude Breeds*. *Current Biology* [online]. 2015-06. Roč. 25, čís. 11.

SÝKORA, Michal. *Dostojevského buldok: o zvířatech a/v literatuře* [online]. V MKP 1. elektronické vydání. Praha: Městská knihovna v Praze, 2021. 1 online zdroj (173 stran)

VANDROVCOVÁ, Tereza. *Sociologie zvířat: přehledová stať o oboru Human-Animal Studies*. *Naše společnost* 13, 2015 (1).

WOLOY, Eleanora M. *Pes a lidská duše: studie o povaze vztahů mezi člověkem a psem a o významu symbolických obrazů psa v mýtech, snech a představách*. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2005. Studie (Nakladatelství Tomáše Janečka). ISBN 80-85880-42-3.